

Управління культури, національностей, релігій та туризму
Хмельницької обласної державної адміністрації

Хмельницька міська організація
Національної спілки краєзнавців України

Хмельницька обласна
універсальна наукова бібліотека

Календар

знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини
на 2019 рік

Рекомендаційний бібліографічний довідник

Хмельницький
2018

УДК 006.95(059.3)(477.43)«2019»
К 17

Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2019 рік: реком. бібліогр. довід. / Упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. міська орг. НСК України, Хмельниц. ОУНБ. – Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2018. – 156 с.

Друкується за рішенням редакційно-видавничої ради Хмельницької ОУНБ, протокол № 6 від 19.11.2018 р.

Укладачі: *Грицишина О.О.,
Мельник В.О.*

Редактори: *Маковська В.В.,
Шмаль Т.А.*

Відповідальна за випуск: *Чабан К.А.*

На обкладинці фото: *Т.Д. Ганицького, Я.В. Гальчевського, Д.В. Бойка, М.Ф. Федунця, Михайлівська церква у с. Зіньків Вільковецького р-ну.*

© Автори статей, 2018
© Хмельниц. ОУНБ, 2018

Зміст

Від укладачів	6
Хроніка знаменних і пам'ятних дат	7
У 2019 році виповнюється	8
Січень	15
Лютий	20
Березень	22
Квітень	24
Травень	27
Червень	29
Липень	33
Серпень	37
Вересень	40
Жовтень	42
Листопад	45
Грудень	48
Імена, події, факти	52
Кузьмин: школа над Случчю. До 150-річчя з часу відкриття Кузьминського ліцею (О. Байдич)	53
Симон Петлюра на Поділлі у 1919 році. До 100-річчя з часу перебування у м. Кам'янець-Подільський Директорії та уряду УНР (В. Адамський)	55
«Три дороги Федунцевої доли...» До 75-річчя з дня народження (Я. Янюк)	58
Душа наповнена талантом. До 75-річчя з дня народження Ольги Андріївни Кравченко (Г. Косюк)	61
Закоханий у театр. До 120-річчя з дня народження Степана Івановича Данилишина (Н. Байдюк)	63
І стануть вірші сурмами. До 80-річчя з дня народження Петра Прокоповича Карася (Я. Янчишина)	65
Митець воістину народний. До 90-річчя з дня народження Валентина Івановича Зноби (Я. Олексів)	68

Історію, як науку, рухають особистості. До 50-річчя з дня народження Світлани Василівни Маркової (А. Матвєєв)	71
Відомий дослідник історії Теофіпольщини. До 90-річчя з дня народження Івана Архиповича Стасюка (Л. Баженов)	74
Проскурів – тимчасова столиця УНР в роки Української революції 1917-1921 років. До 100-річчя з часу перебування у Проскуріві уряду УНР (С. Єсюнін)	78
Перша скрипка Поділля. До 70-річчя з дня народження Валентини Григорівни Щур (М. Кульбовський)	80
Багатогранність таланту Володимира Карвасарного. До 70-річчя з дня народження (Л. Сковерко)	82
Співець «Буковинських самоцвітів». До 100-річчя з дня народження Івана Омеляновича Кутеня (В. Міхалевський)	85
Мелодія ліній. До 75-річчя з дня народження Бориса Михайловича Негоди (М. Фролова)	87
На духовній ниві... До 50-річчя з дня народження Сергія Причишина-Кліновського (М. Тютюнник)	89
Життя і праця в ім'я України. До 80-річчя з дня народження Євгена Михайловича Свіргунця (О. Григоренко)	93
Знаменитий зодчий Кам'янця та комендант його фортеці. До 310-річчя з дня народження Яна де Вітте (О. Будзей)	96
Сподвижниця культурно-мистецької освіти. До 70-річчя з дня народження Євгенії Казимирівни Станішевської (О. Павлюк)	99
Віктор Степанович Прокопчук – досвідчений педагог, талановитий науковець, краєзнавець, громадський діяч. До 75-річчя з дня народження (Л. Климчук)	102
Подвижниця бібліотечного та історичного краєзнавства. До 70-річчя з дня народження Станіслави Людвіківни Карван (Н. Синиця)	106

Сильвестр Гроза – представник «Української школи» в польській літературі. До 170-річчя з дня смерті <i>(Л. Данилюк)</i>	109
Олімпіада Пашенко у громадському русі Поділля. <i>До 140-річчя від дня народження (А. Семенова)</i>	112
Борець за свободу Софія Коссак-Щуцька. До 130-річчя з дня народження (О. Грицишина)	116
Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти: становлення, розвиток та перспективи. <i>До 80-річчя з часу заснування (В. Берека, І. Вашеняк)</i>	119
Карачківський Михайло Федорович – український історик, священник, уродженець Поділля. До 120-річчя з дня народження (Ю. Блажевич, Н. Ващук)	123
Перший музей у Меджибзькій фортеці. До 200-ліття з часу заснування (І. Западенко)	126
Героїзм, хоробрість, честь – життєвий шлях Луки Сушка. До 100-річчя з дня народження (П. Шкробот)	128
Олександр Авагян – історик, археолог, спелеолог, музикант. До 75-річчя з дня народження (В. Візнюк)	132
Організатор авіаційної справи в Україні. До 125-річчя з дня народження Миколи Антоновича Комарницького (О. Шеїн)	135
Подвижник подільської народної хореографії. До 70-річчя з дня народження Олександра Олександровича Небесного (Л. Тарнавська, О. Айвазян)	138
Показчик персоналій	143
Відомості про авторів історичних та біографічних довідок	147
Список абрєвіатур	151

Від укладачів

Щорічне традиційне видання «Календар знаменних і пам'ятних дат» знайомить читачів з ювілейними датами Хмельниччини, які відзначатимуться у 2019 році.

Донести до громадськості інформацію про минувшину і сьогодення краю, нагадати про основні події в суспільно-економічному, культурному, літературному житті, подати вагомі дати в історії краю та ювілеї уродженців, визначних особистостей, життєво і творчо пов'язаних з Хмельниччиною, які прославили і прославляють наш край як в Україні, так і за її межами – така мета цього річного видання.

Календар складається з двох розділів: «Хроніка знаменних і пам'ятних дат» та «Імена, події, факти...».

У першому розділі спочатку подаються ювілеї, точна дата яких не встановлена, далі – дати за місяцями і числами за новим стилем. Дати, до яких подаються текстові довідки, позначені астериском (*).

До написання розширених текстових довідок долучилися науковці, краєзнавці, працівники музеїв, освітяни, письменники. Текстові матеріали подаються в авторській редакції.

Звертаємо увагу користувачів, що текстова база розширена за рахунок посилань у хронологічному переліку на календарі попередніх років.

Для зручності користування в кінці видання подається абетковий покажчик персоналій. Повні назви установ, організацій, спілок розкриває список абrevіатур.

Відбір матеріалів до Календаря завершено у жовтні 2018 р.

Повнотекстова версія видання буде представлена на веб-сайті бібліотеки в розділах «Наші видання», «Краєзнавчий календар».

Висловлюємо щире подяку всім, хто долучився до підготовки видання і сподіваємося на подальшу співпрацю.

Свої зауваження і пропозиції надсилайте за адресою:

29000, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 28,

тел./факс: (0382) 79-47-31, тел.: 65-80-84.

e-mail: library@ounb.km.ua

Хроніка знаменних і пам'ятних дат

*Історія недремно учитъ нас:
Шануйте предків славні заповіти
І пам'ятайте, браття, повсякчас,
Чиїх батьків ви і чиї ви діти.*

Л. Ярошно

У 2019 році виповнюється

- 875** років з часу першої згадки про смт Стара Ушиця Кам'янець-Подільського р-ну (1144).
- 810** років з часу першої згадки про м. Старокостянтинів (Кобудь) та с. Губин Старокостянтинівського р-ну (1209).
- 615** років з часу першої згадки про:
села Грим'ячка та Зіньків Віньковецького р-ну;
смт Сатанів Городоцького р-ну;
с. Підлісний Мукарів Дунаєвського р-ну (1404).
- 590** років з часу першої згадки про с. Куча Новоушицького р-ну (1429).
- 585** років з часу утворення Подільського воєводства (1434).
- 580** років з часу першої згадки про смт Нова Ушиця;
- років з часу першої документальної згадки про с. Радівці Деражнянського р-ну (1439).
- 575** років з часу першої документальної згадки про села Дружнє, Котюржинці, Кременчуки Красилівського р-ну (1414).
- 550** років з часу заснування с. Блищанівка Дунаєвського р-ну (1469).
- 545** років з часу першої згадки про с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну (1474).
- 525** років з часу першої документальної згадки про с. Горбасів Летичівського р-ну (1494).
- 520** років з часу проведення люстрації (перепису) оборонних замків Поділля (1499).
- 500** років з часу першої згадки про с. Михнів Ізяславського р-ну (1519).

- 485** років з часу першої документальної згадки про:
села Мислятин, Сошне Ізяславського р-ну;
с. Городище Шепетівського р-ну (1534).
- 455** років з часу першої згадки про с. Баламутівка Ярмолинецького р-ну (1564).
- 450** років з часу прийняття Люблінської унії, яка поєднала литовську і польську державу в єдине політичне ціле – Річ Посполиту і внесла суттєві зміни в соціальний і економічний уклад подільських земель, що колонізуються ще інтенсивніше;
- років з часу першої згадки про:
с. Бубнівка Волочиського р-ну;
с. Строки Теофіпольського р-ну;
с. Новолабунь Полонського р-ну;
с. Сербинівка Старокостянтинівського р-ну;
с. Лісоводи Городоцького р-ну (1569).
- 445** років з часу першої історичної згадки про с. Немиринці Теофіпольського р-ну (1574).
- 440** років з дня народження Станіслава Ревери Потоцького (1579-1667) – державного діяча, полководця, великого Коронного гетьмана, Кам'янець-Подільського старости (1658-1664), головного опікуна кармелітів Кам'янця-Подільського.
- 430** років з часу першої документальної згадки про:
с. Хролин Шепетівського р-ну;
с. Капустин Старокостянтинівського р-ну;
села Великі Пузирки, Топори Ізяславського р-ну;
с. Гриценки Красилівського р-ну (1589).
- 425** років тому Плоскирів відвідав австрійський дипломат, мандрівник Еріх Лясота фон Штеблау. Він залишив найбільш давній з усіх відомих опис Плоскирова та Кам'янця (1594).

- 420** років з часу заснування кафедрального костелу Іоанна Хрестителя в м. Ізяслав (1599);
- років з часу першої історичної згадки про с. Лютарівка Теофіпольського р-ну.
- 405** років з часу надання Деражні магдебурзького права (1614).
- 400** років з часу написання Мелетієм Смотрицьким «Граматики слов'янської», яка багато десятиліть служила основним посібником вивчення церковнослов'янської мови (1619).
- 390** років з часу першої документальної згадки про:
- с. Федірки Волочиського р-ну;
  - с. Браїлівка Новоушицького р-ну;
  - с. Лисогірка Теофіпольського р-ну;
  - с. Васківчики, Велика Салиха, Великі Орлинці, Великі Юначки, Гриценки, Закриниччя, Каламаринка, Красівка, Кременчуки, Кучманівка, Ледянка, Мала Салиха, Малі Зозулинці, Медці, Михайлівці, Рублянка, Севрюки, Тріски, Федорівка Красилівського р-ну (1629).
- 310** років з часу першої згадки про с. Варварівка Полонського р-ну (1709).
- 265** років з часу надання Ізяславу та Славуті магдебурзького права (1754).
- 260** років з часу першої згадки про с. Пасічна Старосинявського р-ну (1759).
- 250** років з часу заснування Михайлівської церкви у с. Зіньків Віньковецького р-ну (1769);
- років з дня народження Антона Петровича Жмійовського (Змієвського) (1769, за іншими даними 1759-1834) – актора, драматурга, засновника та керівника Кам'янець-Подільського місцевого театру.

- 240** років з дня народження Вавжинця Марчинського (1779-1845) – історика, релігійного і громадського діяча, доктора теології, одного з перших дослідників Поділля, ректора Кам’янець-Подільського повітового училища (1821-1823);
- років з дня народження Івана Олександровича Чайковського (1779-1869) – польського лікаря вірменського походження, доктора медицини. Народився у м. Кам’янець-Подільський.
- 230** років з часу заснування с. Слобідка-Кульчієвецька Кам’янець-Подільського р-ну (1789).
- 220** років з часу заснування Хрестовоздвиженської церкви у м. Кам’янець-Подільський (1799);
- років з часу заснування Михайлівської церкви у с. Велика Радогощ Ізяславського р-ну.
- 215** років з часу відкриття першої водолікарні у м. Кам’янець-Подільський (1804).
- 200** років з часу заснування православної церкви Різдва Пресвятої Богородиці у м. Славути (1819).
- 190** років з часу заснування Дунаєвецької суконної фабрики, нині ТОВ «Маровоір»;
- років з часу перейменування села Літнівці на Нову Ушицю (1829).
- 185** років з часу першої писемної згадки про парафіяльне училище у Чорному Острові, нині Чорноострівський НВК Хмельницького р-ну (1834).
- 180** років з часу заснування Городоцького цукрового заводу, нині ПП «Городоцький цукровий завод» (1839).
- 175** років з часу заснування школи у с. Струга Новоушицького р-ну (1844).
- 170** років з часу заснування школи у с. Пирогівці Хмельницького р-ну (1849).

- 160** років з часу заснування Товариства подільських лікарів у м. Кам'янець-Подільський (1859).
- 155** років з часу заснування Покровської церкви у м. Кам'янець-Подільський (1864);
- років з часу заснування церкви у с. Хребтіїв Новоушицького р-ну;
  - років з часу відкриття церковно-парафіяльної школи у с. Антоніни Красилівського р-ну, нині Антонінська ЗОШ;
  - років з часу заснування школи у с. Осламів Віньковецького р-ну.
- 150*** років з часу відкриття однокласного народного училища у с. Кузьмин Красилівського р-ну, нині Кузьминський ліцей (1869).
- 145** років з часу заснування волосної церковно-приходської школи у с. Хоровець Славутського р-ну, нині Хоровецький НВК (1874).
- 140** років з часу заснування школи у с. Крупець Славутського р-ну (1879).
- 135** років з часу заснування костелу в с. Струга Новоушицького р-ну (1884);
- років з часу створення притулку для дорослих сліпих у Кам'янці-Подільському, нині Кам'янець-Подільська спеціальна школа-інтернат;
  - років з часу заснування школи у с. Митинці Красилівського р-ну.
- 130** років з дня народження Арсенія Григоровича Михаловського (1889-1982) – агрохіміка, доктора сільськогосподарських наук, професора Київського сільськогосподарського інституту. Одним з перших теоретично обґрунтував значення підживлення польових культур. Народився у с. Колодіївка Кам'янець-Подільського р-ну (1889);

- років з часу заснування школи у с. Калюсик Віньковецького р-ну;
  - років з часу заснування школи у с. Іванківці Новоушицького р-ну.
- 120** років з дня народження Серафима (Костянтина Свежевського; 1899-1996) – церковного діяча, архієпископа Каракаського та Венесуельського, а також Бразильського. Народився у м. Проскурів;
- років з часу введення в експлуатацію цегельного заводу у м. Проскурів, що належав Ш. Гальперіну, нині завод будівельних матеріалів;
  - років з часу заснування Сатанівського та Старокостянтинівського цукрових заводів (1899).
- 110** років з дня народження Михайла Полікарповича Ботіна (1909-1985) – військового діяча, генерал-майора, доктора військових наук, доктора історичних наук, професора. Народився у м. Старокостянтинів;
- років з часу заснування крохмального заводу у с. Божиківці Деражнянського р-ну, нині ВАТ «Божиковецький крохмальний завод» (1909);
  - років з часу заснування Славутського комбінату «Будфарфор», нині ПАТ «Славутський комбінат «Будфарфор»;
  - років з часу створення Проскурівсько-Летичівського товариства бджолярів, яке з 1911 р. отримало статус Подільського.
- 100*** років з часу перебування у м. Кам'янець-Подільський Директорії та уряду УНР (червень-листопад 1919 р.);
- років з дня народження Катерини Леонідівни Білецької (1919-1996) – діяча культури, дружини поета Олега Ольжича. Народилася у м. Кам'янець-Подільський;

- років з дня народження Катерини Леонідівни Лазор (1919-1996) – журналістки, письменниці, громадської діячки, бібліографа славистського відділу при Торонтському університеті. Народилася у м. Кам'янець-Подільський;
  - років з дня народження Федора Єгоровича Жулова (1919-1944) – військовика, Героя Радянського Союзу. Загинув, визволяючи Хмельниччину;
  - років з дня народження Івана Опанасовича Врублевського (1919-1945) – учасника національно-визвольних змагань, командира загону «Іскра» УПА. Народився у с. Човгузів Теофіпольського р-ну.
- 90** років з часу заснування музею санітарної культури у м. Проскурів, з якого бере початок обласний краєзнавчий музей;
- років з часу відкриття Проскурівської МТС. Від неї бере початок АК «АДВІС» (1929).
- 85** років з часу відкриття Городоцької районної бібліотеки (1934).
- 80** років з часу заснування Віньковецького сирзаводу, нині ТОВ «Віньковецький сирзавод» (1939);
- років з часу смерті Іоанікія Івановича Шимоновича (1885-1939) – економіста, професора, члена уряду УНР. Народився у с. Гусятин Чемеровецького р-ну.
- 75** років з часу відкриття Хмельницької обласної станції переливання крові (1944).
- 70** років з часу відкриття Славутського міжрайонного заготівельного пункту, на базі якого було створено Славутський цикорієсушильний завод;
- років з часу відкриття першої на Поділлі сільської лікарні у с. Летава Чемеровецького р-ну (1949).

- 65** років з часу відкриття Плужненського професійного аграрного ліцею Ізяславського р-ну (1954).
- 55** років з часу закладення дендрологічного парку у м. Хмельницький (1964). *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»).*
- 50** років з часу введення в експлуатацію заводу «Катіон», нині ТОВ «Хмельницький завод «Катіон» (1969).
- 30** років з часу заснування літературно-меморіального музею Анни Ахматової у с. Слобідка-Шелехівська Деражнянського р-ну (1989);
- років з часу заснування Славутського солодового заводу, нині ПАТ «Славутський солодовий завод».
- 25** років з часу відкриття приватного ліцею «Антей» у м. Кам'янець-Подільський (1994).

Січень

- 1** **110** років з дня народження Тетяни Дем'янівни Дейнеки (1909-1993) – ланкової, Героя Соціалістичної Праці. Народилася в с. Богданівці Деражнянського р-ну;
- **80** років з дня народження Ігоря Юрійовича Гавришкевича – фахівця у галузі інформаційних технологій, професора Технологічного університету в Сіднеї. Народився у с. Чернява Волочиського р-ну;
  - **75** років з часу визволення від нацистів с. Ганнопіль Славутського р-ну – першого населеного пункту області (1944);
  - * **75** років з дня народження Миколи Федоровича Федунця (1944-2009) – поета, заслуженого працівника культури України, лауреата Міжнародної літературної премії ім. І. Кошелівця, обласних премій ім. Т. Шевченка та ім. В. Булаєнка, Хмельницької міської премії ім. Б. Хмельницького. Народився у с. Сушівці Білогірського р-ну;

- * **75** років з дня народження Ольги Андріївни Кравченко – художниці, члена НСХ України. Народилася у с. Новодубище Красилівського р-ну;
- **60** років з дня народження Олександра Івановича Ємця (1959-2001) – правознавця, політичного і державного діяча, міністра України у справах національностей і міграції (1993-1994). Народився у с. Велика Медведівка Шепетівського р-ну.
- 2** **75** років з дня народження Віктора Омеляновича Гуцала – диригента, педагога, народного артиста УРСР, лауреата Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка. Народився у с. Требухівці Летичівського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»).*
- 3** **230** років з дня народження Северина Кжишковського (Кржишковського; 1789-1865) – релігійного діяча, письменника, мемуариста. Народився у м. Кам'янець-Подільський;
- **70** років з дня народження Андрія Андрійовича Яремчука – журналіста, кінокритика, заслуженого журналіста України, члена НСЖ України та НС кінематографістів України. Народився у с. Коськів Шепетівського р-ну.
- 5*** **110** років з дня народження Степана Івановича Данилишина (1909-1973) – художника театру, живописця, члена СХ СРСР, заслуженого діяча мистецтв УРСР. Народився у с. Юхимівці Волочиського р-ну.
- 6** **185** років з дня народження Степана Васильовича Руданського (1834-1873) – лікаря, поета, перекладача. Навчався в Кам'янець-Подільській духовній семінарії (1849-1855). На Поділлі збирав фольклор, написав перші оригінальні твори. *(Довідку див. «Календар ... на 2009 рік»).*
- 7** **100** років з дня народження Георгія Максимовича Кудашова (1919-2007) – військовика, Героя Радянського Союзу. З 1936 р. проживав у Шепетівці;

- **90** років з дня народження Степана Івановича Андрощука – будівельника, Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Святець Теофіпольського р-ну.
- 8*** **80** років з дня народження Петра Прокоповича Карася – поета, публіциста, члена НСП України та НСЖ України, заслуженого журналіста України, лауреата обласних премій ім. В. Булаєнка та ім. М. Годованця. Народився у с. Коханівка Полонського р-ну;
- **75** років з часу визволення м. Полонне від нацистів (1944).
- 10*** **90** років з дня народження Валентина Івановича Зноби (1929-2006) – скульптора, народного художника України, лауреата Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка, нині Національна премія України ім. Т. Г. Шевченка, засновника Академії мистецтв України, автора монумента Слави у м. Хмельницький;
- **70** років з дня народження Миколи Володимировича Роїка – доктора сільськогосподарських наук, професора, академіка УААН, заслуженого діяча науки і техніки України. Народився у с. Нетечинці Віньковецького р-ну.
- 11** **75** років з дня народження Олександра Володимировича Лесика – архітектора, доктора архітектури, дійсного академіка УА архітектури, професора Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Народився у м. Полонне;
- **70** років з дня народження Василя Лаврентійовича Дацюка – письменника, перекладача, члена НСП України. Народився в с. Щурівці Ізяславського р-ну;
- **70** років з дня народження Ніни Іванівни Гончарук – вишивальниці, заслуженого майстра народної творчості, лауреата обласної премії ім. Т. Г. Шевченка, Хмельницької міської премії ім. Б. Хмельницького. Народилася в с. Видошня Ярмолинецького р-ну.

- 13** **100** років з дня народження Михайла Іларіоновича Петрова (1919-1998) – військовика, Героя Радянського Союзу. Воював у партизанському загоні на території області.
- 14** **125** років з дня народження Євгена Дометійовича Онацького (1894-1979) – мовознавця, історика культури, публіциста, громадського діяча. У 1905-1912 рр. жив у Кам'янці-Подільському.
- 15** **90** років з часу оголошення замку князів Острозьких у м. Старокостянтинів Державним історико-культурним заповідником (Постанова Ради Народних Комісарів УРСР від 15 січня 1929 р.).
- 16** **575** років з часу першої письмової згадки про м. Красилів (1444);
- **75** років з часу визволення м. Славута від нацистів (1944);
  - **75** років з часу смерті Леоніда Сильвестровича Лупана (1915-1944) – поета. У 1937 р. був репресований. Реабілітований посмертно. Народився у с. Нестерівці Дунаєвського р-ну; *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»)*.
  - **65** років з часу перейменування міста Проскурова у місто Хмельницький, а Кам'янець-Подільської області на Хмельницьку (Постанова Президії Верховної Ради УРСР від 16 січня 1954 р.). *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»)*.
- 18** **185** років з дня народження Володимира Боніфатійовича Антоновича (1834-1908) – видатного історика, археографа, археолога, етнографа, професора, почесного члена Подільського історико-археологічного товариства;
- **70** років з дня народження Володимира Павловича Нечипорука – правознавця, доктора юридичних наук, доктора філософських наук, професора, заслуженого юриста України. Народився в с. Лагодинці Красилівського р-ну.

- 19** **150** років з дня народження Євгенії Самійлівни Шліхтер (1869-1943) – культурно-освітньої діячки, директора Київської державної обласної бібліотеки ім. ВКП(б), нині НБУ ім. Ярослава Мудрого. Народилася у м. Кам'янець-Подільський.
- 21** **280** років з дня народження Андрія Григоровича Розенберга (1739-1813) – військовослужбовця, генерала, губернатора Подільської губернії. Останні роки життя пройшли у с. Чорна Чемеровецького р-ну; *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»)*.
- **60** років з часу створення Хмельницького музичного училища ім. В. Заремби (1959). *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»)*.
- 22*** **50** років з дня народження Світлани Василівни Маркової – історика, доктора історичних наук, почесного професора Міжнародної кадрової академії, доцента ХОіППО. Лауреата премії «За подвижництво у державотворенні» ім. Якова Гальчевського. Народилася у смт Дунаївці.
- 23** **70** років з дня народження Володимира Миколайовича Марчука – живописця, майстра монументального розпису, члена НСХ України. Народився у с. Москалівка Ярмолинського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2009 рік»)*.
- 25** **70** років з дня народження Василя Тимофійовича Мака – фізика, доктора фізико-математичних наук, професора Одеського національного університету. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 27** **180** років з дня народження Павла Платоновича Чубинського (1839-1884) – фольклориста, поділезнавця. Досліджував Старокостянтинівський, Ушицький, Кам'янець-Подільський повіти. Працював у Летичівському повіті;
- **90** років з дня народження Аполлона Максимовича Білоуса (1929-1999) – кріобіолога, доктора медичних наук, професора, члена-кореспондента НАНУ, лауреата Державної

премії України у галузі науки і техніки. Народився у м. Кам'янець-Подільський.

- 28** **90** років з дня народження Петра Павловича Тлустого (1929-1997) – бригадира тракторної бригади, Героя Соціалістичної Праці. Народився в с. Лісоводи Городоцького р-ну;
- **60** років з дня народження Любові Іванівни Сердунич – педагога, поетеси, краєзнавця, громадського діяча, члена НСП України, лауреата обласної премії ім. М. Годованця. Народилася у с. Теліжинці Старосинявського р-ну.

Лютий

- 1** **210** років з дня народження Ігнаці Фудаковського (1809-1891) – засновника цукрової промисловості в Україні, зокрема, в Шепетівці, громадського діяча. У Славути за його ініціативи була збудована фабрика сукна та ливарня бронзи.
- 7** **160** років з дня народження Шолома Алейхема (Шолома Нохумовича Рабиновича) (1859-1916) – єврейського письменника, драматурга. Не раз бував на Поділлі;
- * **90** років з дня народження Івана Архиповича Стасюка (1929-2009) – краєзнавця, дослідника Поділля, почесного краєзнавця України, публіциста, лауреата обласної премії ім. Ю. Сіцинського. Народився у с. Карабіївка Теофіпольського р-ну;
  - **80** років з дня народження Едуарда Рафаїловича Міляра – живописця, графіка, поета, члена НСХ України. Народився у смт Антоніні Красилівського р-ну.
- 8** **90** років з дня народження Володимира Васильовича Козярського (1929-1991) – бригадира, Героя Соціалістичної Праці. Народився в с. Шутнівці Кам'янець-Подільського р-ну.
- 9** **80** років з дня народження Ярослава Тимофійовича Кіницького – ученого у галузі теорії механізмів і машин, доктора технічних наук, професора ХНУ.

- 11** 75 років з часу визволення м. Шепетівка від нацистів (1944).
- 12** 60 років з дня народження Василя Олексійовича Бенюка – акушер-гінеколога, доктора медичних наук, професора Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця. Народився у с. Кузьмин Красилівського р-ну.
- 15** 150 років з дня народження Левка Антоновича Дроздовського (1869-1951) – військовика, генерального хорунжого армії УНР. З 1920 р. – в еміграції. Народився у смт Деражня (за іншими даними – у Керчі);
- 100 років з дня народження Олександра Протальйоновича Дудіна (1919-1982) – військовика, Героя Радянського Союзу. Від 1948 р. проживав та похований у м. Кам'янець-Подільський.
- 15-16** 100 років з часу збройного виступу пробільшовицьких сил та кривавого єврейського погрому у м. Проскурів (1919).
- 22** 90 років з дня народження Валентини Федорівни Василюк (1929-2007) – доярки, Героя Соціалістичної Праці, лауреата Державної премії України. Народилася у с. Кремінна Городоцького р-ну.
- 23** 130 років з дня народження Василя Степановича Зборовця (1889-1944) – літературознавця, мовознавця, просвітянина. Народився у с. Гаврилівці Кам'янець-Подільського р-ну.
- 24** 110 років з дня народження Івана Григоровича Павловського (1909-2000) – генерала армії, Героя Радянського Союзу. Народився у с. Теремківці Чемеровецького р-ну;
- 100 років з дня народження Івана Олексійовича Ткачука (1919-1945) – військовика, Героя Радянського Союзу (посмертно). Народився у с. Жижниківці Білогірського р-ну;
  - 90 років з дня народження Ганни Олексіївни Щербанюк (Кухарської) (1929-2016) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Пилипи-Олександрівські Вільковецького р-ну;

- **70** років з дня народження Зої Олександрівни Діденко – історика, голови правління Хмельницького міського відділення Всеукраїнського товариства української мови ім. Т. Г. Шевченка «Просвіта», лауреата премії ім. Я. Гальчевського, кавалера ордена княгині Ольги III ст. *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»)*.
- 26** **75** років з дня народження Володимира Олександровича Капличного (1944-2004) – футболіста, тренера, майстра спорту міжнародного класу, бронзового призера 20-х Олімпійських ігор (1972 р.). Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 27** **100** років з дня народження Віри Михайлівни Калініної (1919-2002) – актриси, заслуженої артистки України. Працювала в Хмельницькому обласному музично-драматичному театрі ім. Г. І. Петровського (1947-1976). Народилася у с. Маначин Волочиського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2009 рік»)*.

Березень

- * **100** років з часу перебування у Проскуріві уряду УНР. *(березень, листопад)*.
- 1*** **70** років з дня народження Валентини Григорівни Щур – скрипальки, педагога, заслуженої артистки України, лауреата обласної премії ім. Т. Г. Шевченка, викладача Хмельницького музичного училища ім. В. Заремби. Народилася у м. Хмельницький. *(Довідку див. «Календар ... на 2009 рік»)*.
- 2** **65** років з дня народження Віктора Олександровича Гончарука – поета, журналіста, члена НСП України, лауреата обласної премії ім. М. Годованця. Проживає у смт Чемерівці.
- 4** **75** років з дня народження Володимира Михайловича Рогова – вченого-гідролога, доктора технічних наук,

професора, заслуженого діяча науки і техніки України, академіка Академії інженерних наук України. Народився в с. Самчики Старокостянтинівського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»)*.

- 5** 75 років з часу визволення смт Білогір'я (колишне с. Ляхівці) від нацистів (1944).
- 6** 75 років з часу визволення м. Ізяслав від нацистів (1944);
- 95 років з дня народження Юрія Васильовича Букатевича – прозаїка, експерта-кінолога Всесоюзної категорії, автора перших в Україні книг з кінології. Проживає у м. Хмельницький. *(Довідку див. «Календар ... на 2009 рік»)*.
- 8** 100 років з дня народження Арсена Арсеновича Каспрука (1919-1982) – літературознавця, критика, поета, члена СП України. Народився у с. Стреків Деражнянського р-ну;
- 75 років з часу визволення смт Стара Синява від нацистів (1944);
  - * 70 років з дня народження Володимира Івановича Карвасарного – графіка, живописця, майстра художнього оброблення металу, члена НСХ України, лауреата обласної премії ім. В. Розвадовського та Хмельницької міської премії ім. Б. Хмельницького. Народився у с. Петрашівка Вінківського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»)*.
- 9** 75 років з часу визволення міст Красилів, Старокостянтинів від нацистів (1944).
- 14** 105 років з часу відкриття регулярного вантажно-пасажирського руху на ділянці Проскурів – Кам'янець-Подільський (1914).
- 17** 75 років з часу визволення м. Волочиськ від нацистів (1944).
- 18** 100 років з дня народження Івана Григоровича Крученка (1919-2001) – військовика, повного кавалера ордена Слави. Народився у с. Мальованка Шепетівського р-ну.

- 19** 75 років з дня народження Нінель Михайлівни Берези – лікаря-гастроентеролога, доктора медичних наук, професора. Народилася у смт Антоніни Красилівського р-ну.
- 22** 110 років з дня народження Сергія Івановича Климовича (1909-1946) – військовика, Героя Радянського Союзу. Народився у м. Шепетівка.
- 23** 75 років з часу визволення смт Летичів від нацистів (1944).
- 25** 75 років з часу визволення міст Проскурів, Деражня та смт Чемерівці від нацистів (1944).
- 26** 75 років з часу визволення міст Кам'янець-Подільський, Городок від нацистів (1944).
- 27** 75 років з часу визволення смт Нова Ушиця, Ярмолинці, Вінківці від нацистів (1944);
- **60** років з дня народження Анатолія Івановича Суходолі – хірурга, доктора медичних наук, професора, кавалера ордена «За заслуги» III ст. Народився у с. Покутинці Віньковецького р-ну.
- 30** 65 років з дня народження Олександра Васильовича Байдича – освітянина, дослідника Поділля, почесного краєзнавця України, лауреата обласної премії ім. Ю. Сіцінського, директора Кузьминського ліцею. Народився у с. Кузьмин Красилівського р-ну.
- 31** 75 років з часу визволення м. Дунаївці від нацистів (1944).

Квітень

- 100** років з часу виходу Хмельницької районної газети «Прибузька зоря» (1919).
- 2** 100 років з дня народження Юрія Володимировича Кухаренка (1919-1980) – археолога, доктора історичних наук, дослідника черняхівської та зарубинецької культури. Народився у с. Чапля Летичівського р-ну;

- **80** років з дня народження Бориса Олександровича Цудзевича (1939-2015) – біохіміка, доктора біологічних наук, професора, дійсного члена АН Вищої школи України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився у м. Красилів.
- 3** **110** років з дня народження Володимира Павловича Беляєва (1909-1990) – письменника, прозаїка, кінодраматурга, лауреата Державної премії СРСР і Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка. Народився у м. Кам’янець-Подільський.
- 4** **75** років з часу повного визволення Кам’янець-Подільської області від нацистів (1944);
- **60** років з дня народження Наталії Антонівни Молдован – солістки-органістки Хмельницької обласної філармонії, лауреата обласної премії ім. В. Заремби. Народилася у с. Старий Остропіль Старокостянтинівського р-ну.
- 5** **90** років з дня народження Євгенії Вікторівни Коханевич (1929-2012) – акушера-гінеколога, доктора медичних наук, професора, заслуженого лікаря України, члена Європейської асоціації онкогінекологів. Працювала районним акушером-гінекологом у м. Дунаївці (1954-1961).
- 6** **100** років з дня народження Івана Микитовича Крука (1919-2007) – лікаря-хірурга, доктора медичних наук, професора Львівського медичного інституту, нині Львівський національний медичний університет ім. Д. Галицького. Народився у с. Великий Чернятин Старокостянтинівського р-ну.
- 7*** **100** років з дня народження Івана Омеляновича Кутеня (1919-1984) – поета-пісняра, на його слова написано близько 300 пісень. Народився у с. Збриж Чемеровецького р-ну.
- 8** **90** років з дня смерті Гната Павловича Житецького (1866–1929) – історика, літературознавця, публіциста. Народився у м. Кам’янець-Подільський;

- * **75** років з дня народження Бориса Михайловича Неоди – художника-графіка, члена НСХ України, заслуженого художника України, лауреата обласної премії ім. В. Розвадовського. Народився у с. Калиня Кам’янець-Подільського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»).*

- 9** **100** років тому було здійснено перший в історії української авіації міжнародний авіарейс Проскурів-Будапешт (1919);

- * **50** років з дня народження Сергія Максимовича Причишина-Кліновського - релігієзнавця, священника Хмельницької єпархії УПЦ, кандидата богослов’я, члена НСК України, старшого викладача Хмельницького інституту МАУП. Народився у м. Хмельницький.

- 10*** **80** років з дня народження Євгена Михайловича Свіргунця – заслуженого працівника фізичної культури і спорту України, кандидата педагогічних наук, професора ХНУ. Народився у м. Хмельницький.

- 12** **70** років з дня народження Віктора Вікторовича Бойка – фахівця у галузі геодинаміки вибуху, доктора технічних наук, професора Інституту гідромеханіки НАНУ. Народився у с. Великозалісся Кам’янець-Подільського р-ну.

- 13** **120** років з дня народження Болеслава Володимировича Орлінського (1899-1992) – льотчика-випробувача, полковника війська польського, переможця національних повітряних перегонів у США (1931). Народився у с. Ніверка Кам’янець-Подільського р-ну;

- **100** років з дня народження Василя Мусійовича Кравця (1919-1998) – філософа, педагога, ректора Івано-Франківського державного педагогічного інституту ім. В. Стефаника (1957-1967). Народився в с. Трудове Красилівського р-ну.

- 23** **75** років з дня народження Володимира Дмитровича Єгоренкова – фізика, доктора фізико-математичних наук, професора Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Народився у м. Кам’янець-Подільський.

- 24** 70 років з дня народження Зиновія Петровича Яропуда – музикознавця, кандидата педагогічних наук, професора Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка.
- 27** 80 років з дня народження Жоржа Олександровича Романовича – доктора технічних наук, професора, академіка Міжнародної академії інформаціології. Народився у смт Теофіполь.
- 29** 60 років з дня народження Віталія Станіславовича Лозового – історика, доктора історичних наук, професора Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Народився у м. Кам'янець-Подільський.

Травень

- 425** років з часу першої документальної згадки про м. Шепетівка (1594);
- 55** років з часу заснування ансамблю танцю «Подільчак» Хмельницького палацу творчості дітей та юнацтва – лауреата багатьох премій, переможця міжнародних фестивалів та конкурсів, зразкового художнього колективу України (1964). *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»)*.
- 4** 70 років з дня народження Флорія Сергійовича Бацевича – вченого у галузі комунікативної лінгвістики і філософії мови, доктора філологічних наук, професора Львівського національного університету ім. І. Франка. Народився у смт Летичів.
- 7** 175 років з дня народження Яна Марека Антонія Гіжицького (псевдонім Волиняк; 1844-1925) – вченого-українознавця, історика, дослідника Південно-Східної Волині, кандидата слов'янської філології. Народився у с. Михнівка, нині Теофіпольського р-ну.

- 8** **80** років з дня народження Станіслава Йосиповича Примуда – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Лонки Волоцького р-ну;
- **75** років з дня народження Геннадія Павловича Щипківського – письменника, члена НСП України, заслуженого діяча мистецтв України, лауреата Державної літературної премії ім. О. Гончара. Народився у с. Бучая Новоушицького р-ну.
- 9** **120** років з дня народження Миколи Пилиповича Балуховського (1899-1977) – геолога, доктора геолого-мінералогічних наук, професора, лауреата Димитрівської премії Болгарії. Народився у с. Вільховець Новоушицького р-ну;
- **75** років з дня народження Миколи Михайловича Кутея – фахівця в галузі фізичної культури і спорту, заслуженого тренера УРСР з вільної боротьби, заслуженого працівника фізичної культури і спорту. Народився у с. Терешівці Хмельницького р-ну.
- 10** **40** років з дня народження Володимира Петровича Антоноюка – спортсмена-футболіста, триразового чемпіона і срібного призера літніх Паралімпійських ігор, заслуженого майстра спорту України, почесного громадянина м. Хмельницький. Народився в м. Ізяслав.
- 16** **80** років з дня народження Миколи Андрійовича Ігнатенка (1939-2005) – літературознавця, перекладача, доктора філологічних наук. Народився у с. Тинна Дунаєвського р-ну.
- 17** **60** років з дня народження Людмили Григорівни Любінської – ботаніка, доктора біологічних наук, професора Кам’янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Народилася у с. Боришківці Кам’янець-Подільського р-ну.
- 18** **60** років з дня народження Ніни Іванівни Бернадської – літературознавця, доктора філологічних наук, професора Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. Народилася у смт Теофіполь. *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»).*

- 22** **140** років з дня народження Симона Васильовича Петлюри (1879-1926) – державного, військового та політичного діяча, голови Директорії УНР. Під час української революції 1917-1921 рр. перебував у Кам'янці-Подільському, Проскуріві, Старокостянтинові;
- **100** років з дня народження Федора Євтихійовича Гончарука (1919-1988) – військовика, Героя Радянського Союзу. Народився у с. Куражин Новоушицького р-ну.
- 25** **90** років з дня народження Миколи Дем'яновича Гончарова (1929-2004) – вченого-агронома, доктора сільськогосподарських наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України. Народився у с. Черепівка Хмельницького р-ну.
- 26** **80** років з дня народження Володимира Опанасовича Герасимчука – фахівця в галузі дорожнього будівництва, академіка Транспортної академії України, заслуженого будівельника України, почесного громадянина м. Полонне. Працював у м. Полонному та Хмельницькому обласному управлінні автомобільних доріг;
- **50** років з дня народження Валентина Леонідовича Зьолка – юриста, доктора юридичних наук, доцента НАД ПСУ ім. Б. Хмельницького. Народився у с. Маниківці Деражнянського р-ну.
- 29** **90** років з часу заснування Вербецького вапнякового заводу, нині Вербецький кар'єр Кам'янець-Подільського р-ну.

Червень

- 1** **140** років з дня народження Бориса Миколайовича Мартоса (1879-1977) – державного і громадського діяча, вченого-економіста. В роки національно-визвольного руху жив у м. Кам'янець-Подільський. Був членом Центральної Ради, Головою Ради Міністрів УНР.

- 3** **160** років з дня народження Юліана Романовича Пенського (1859-1920) – хірурга, доктора медицини, заслуженого професора Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Народився у м. Славута;
- **70** років з дня народження Михайла Петровича Стрельбицького (1949-2018) – поета, літературознавця, члена НСП України, почесного члена НСЖ України. Народився у с. Майдан-Вербецький Летичівського р-ну.
- 6** **50** років з часу заснування Городоцького районного краєзнавчого музею (1969).
- 7** **90** років з дня народження Анатолія Ілліча Мамалиги (1929-1999) – історика, архівіста, краєзнавця Поділля, кандидата історичних наук. Народився у с. Ходорівка Кам'янець-Подільського р-ну;
- **80** років з дня народження Олексія Васильовича Краснопольського (1939-2004) – економгеографа, доктора географічних наук, професора Волинського державного університету, нині Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки. Народився у с. Крупець Славутського р-ну;
  - **75** років з дня народження Тимофія Григоровича Калинюка – провізора, доктора фармацевтичних наук, професора Львівського медичного університету, нині Львівський національний медичний університет ім. Д. Галицького (1990-2004). Народився у с. Шмирки Волочиського р-ну.
- 8** **90** років з дня народження Василя Івановича Кравчука (1929-2015) – письменника, сатирика, самодіяльного композитора, заслуженого діяча культури України, члена НСП України, лауреата літературних премій ім. С. Руданського, ім. С. Олійника, ім. Н. Забіли, лауреата обласної премії ім. М. Годованця. Народився у с. Кіндратки Ізяславського р-ну; *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»)*.

- **30** років з дня народження Ольги Богданівни Жовнір – спортсменки, фехтувальниці, олімпійської чемпіонки, заслуженого майстра спорту України. Навчалася та проживає у м. Нетішин.
- 10** **70** років з дня народження Олександра Олексійовича Дубровського – живописця, члена НСХ України. Народився у с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну.
- 11** **130** років з дня народження Анни Андріївни Ахматової (Горенко) (1889-1966) – поетеси, перекладачки. Бувала у с. Слобідка-Шелехівська Деражнянського р-ну, де проживала її родина. *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»).*
- 15** **125** років з дня народження Миколи Григоровича Чеботарьова (1894-1947) – математика, члена-кореспондента АН СРСР, лауреата Державної премії УРСР, заслуженого діяча науки. Народився у м. Кам'янець-Подільський;
- **110** років з дня народження Миколи Олександровича Кільчевського (1909-1979) – вченого в галузі механіки і математики, члена-кореспондента АН СРСР, заслуженого діяча науки УРСР, лауреата Державної премії УРСР. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 16** **30** років з дня народження Оксани Олександрівни Мастерс (Бондарчук) – американської спортсменки, дворазової паралімпійської чемпіонки та багаторазової призерки літніх та зимових Паралімпіад. Народилася у м. Хмельницький.
- 20** **90** років з дня народження Бориса Павловича Стадника – машиніста, Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Червона Зірка, нині с. Прибузьке Хмельницького р-ну;
- **80** років з дня народження Василя Федоровича Василяшка – поета, публіциста, члена НСП та НСЖ України, заслуженого журналіста України, лауреата літературної премії ім. Лесі Українки. Народився у с. Куражин Новоушицького р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2009 рік»).*

- 23** 95 років з дня народження Григорія Яковича Храпача (1924-2013) – поета, прозаїка, члена НСП України, лауреата обласних премій ім. Т. Шевченка, ім. М. Годованця, ім. В. Булаєнка. Народився у с. Гелетинці Хмельницького р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2004 рік»).*
- 24** 125 років з дня народження Володимира Юхимовича Січинського (1894-1962) – відомого історика архітектури, художника-графіка, літературознавця та мистецтвознавця, професора. Народився у м. Кам'янець-Подільський; *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»).*
- **120** років з дня народження Петра Мегика (1899-1992) – художника, засновника Української студії мистецтв у Філадельфії (США), організатора культурно-мистецького життя українців в Америці. До 1920 р. жив у м. Кам'янець-Подільський. Від 1920 р. – в еміграції.
- 26** 80 років з дня народження Петра Сергійовича Атаманчука – педагога, доктора педагогічних наук, заслуженого працівника освіти України, професора Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Народився у с. Каскада Новоушицького р-ну.
- 28** 70 років з дня народження Віктора Івановича Банних (1949–2003) – військовика, командувача Прикордонних військ України (1995-1999), заступника Міністра оборони України (2000-2001). Народився у м. Старокостянтинів.
- 29** 100 років з часу трагічної загибелі Петра Федоровича Болбочана (1883–1919) – полковника армії УНР. Був страчений на станції Балин Дунаєвецького р-ну.
- **50** років з дня народження Олексія Володимировича Малахова – фахівця у галузі теплоенергетики, доктора фізико-математичних наук, професора Одеського морського університету. Народився у м. Кам'янець-Подільський.

Липень

- 1** **90** років з дня народження Володимира Савелійовича Волівача (1929-2014) – музичного педагога, поета, самодіяльного композитора, директора Полонської дитячої музичної школи. Народився у с. Юровщина Полонського р-ну;
  - **80** років з дня народження Мусія Борисовича Кельріха – фахівця у галузі залізничного транспорту, доктора технічних наук, професора. Народився у м. Славута;
  - **60** років з дня народження Валерія Вікторовича Штурбабіна – спортсмена, кандидата педагогічних наук, майстра спорту СРСР, заслуженого тренера України з фехтування, заслуженого працівника фізичної культури і спорту України, почесного громадянина м. Нетішин. Проживає та працює у м. Хмельницький.
- 4** **80** років з дня народження Олени Петрівни Кудрявцевої (Шабленко) – спортсменки, чемпіонки і рекордсменки України, першої спортсменки України, якій було присвоєно звання майстра спорту СРСР. Народилася у м. Проскурів;
  - **75** років з дня народження Івана Антоновича Бабійчука (1944-2015) – майстра художньої деревообробки, заслуженого майстра народної творчості України. Народився у с. Прикордонна-Улашанівка, нині Улашанівка Славуцького р-ну.
- 5** **80** років з дня народження Володимира Васильовича Голоти (1939-1996) – режисера, театрознавця, актора, кандидата мистецтвознавства. Народився у с. Лажева Старокостянтинівського р-ну;
  - **60** років з дня народження Марії Іванівни Ясіновської – співачки, народної артистки України, володарки Золотої Патріаршої медалі. Життєво і творчо пов'язана з м. Хмельницький.

- 6**   **60** років з дня народження Галини Станіславівни Калди – металознавця, доктора технічних наук, професора ХНУ. Народилася у м. Хмельницький;
- **50** років з дня народження Богдана Миколайовича Мазура – скульптора, народного художника України, члена НСХ України, лауреата Малої Державної премії України ім. Т. Шевченка. Народився у м. Хмельницький.
- 8***   **310** років з дня народження Яна де Вітте (1709-1785) – інженера, архітектора, генерал-лейтенанта, коменданта Кам'янецької та всіх прикордонних фортець на Поділлі (1767-1785). Народився у м. Кам'янець-Подільський;
- **80** років з дня народження Валерія Семеновича Дзюрака – лікаря-уролога, доктора медичних наук, професора. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 9**   **90** років з дня народження Анатолія Івановича Майорця (1929-2016) – державного діяча, Міністра електротехнічної промисловості СРСР (1980-1985), Міністра енергетики та електрифікації СРСР (1985-1989). Народився у с. Семенів Білогірського р-ну.
- 10**   **75** років з часу переведення райцентру з с. Довжок у м. Кам'янець-Подільський і перейменування Довжоцького р-ну на Кам'янець-Подільський.
- 12**   **120** років з дня народження Ірини Михайлівни Коцюбинської (1899-1977) – літературознавця, дочки М. М. Коцюбинського. Жила і працювала на Хмельниччині (1926-1930). Бувала у Городку, Волочиську, Проскуріві.
- 13**   **125** років з дня народження Бернгарда (Бориса) Борисовича Кафенгауза (1894-1969) – історика, доктора історичних наук, професора. Народився у м. Проскурів.

- 16*** **70** років з дня народження Євгенії Казимирівни Станішевської (1949-2004) – педагога, заслуженого працівника культури України, лауреата обласної премії ім. П. Фараонова, директора Кам'янець-Подільського училища культури (1994-2004). Народилася у с. Колибаївка Кам'янець-Подільського р-ну.
- 17** **90** років з дня народження Йосипа Тимофійовича Сівелова (1929-2009) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у м. Красилів.
- 20** **75** років з дня народження Анатолія Йосиповича Ненцінського – письменника, гумориста, члена НСП України, заслуженого журналіста України, лауреата обласних премій ім. В. Булаєнка, ім. М. Годованця, ім. М. Федунця. Народився у с. Веснянка Старокостянтинівського р-ну;
- *** **75** років з дня народження Віктора Степановича Прокопчука – історика, краєзнавця Поділля, доктора історичних наук, заслуженого працівника освіти України, почесного краєзнавця України. Народився у с. Блищанівка Дунаєвського р-ну.
- 22** **175** років з дня народження Гадея Денисовича Ганицького (1844-1937) – скрипаль, композитора, педагога, організатора і керівника Подільського музичного товариства, засновника музичної школи у м. Кам'янець-Подільський (1903);
- **80** років з дня народження Івана Михайловича Кокойка (1939-2010) – військовика, генерал-майора, професора, члена-кореспондента Академії технологічних наук України, лауреата Державної премії СРСР у галузі науки і техніки. Народився у с. Маленки Красилівського р-ну.
- 23** **65** років з дня народження Валентина Михайловича Ільїнського – геральдиста, майстра писанки, голови обласного відділення Українського геральдичного товариства, лауреата обласної премії ім. Ю. Сіцінського, доцента Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. Народився у с. Сокиринці Чемеровецького р-ну.

- 24** **130** років з дня народження Володимира Яковича Підгасцького (1889-1937) – лікаря-гігієніста, професора, автора першого підручника в Україні «Гігієна праці». Народився у м. Кам'янець-Подільський. *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»)*.
- 25** **200** років з дня народження Никанора Степановича Карашевича (1819-1897) – релігійного діяча, літератора, краєзнавця, голови Старокостянтинівського повітового відділення Волинської єпархіальної училищної ради. Завдяки Н. Карашевичу було відбудовано Старокостянтинівський домініканський монастир;
- * **70** років з дня народження Станіслави Людвіківни Карван – фахівця в галузі бібліотечної справи, директора Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. Островського (1988-2003), заслуженого працівника культури України. Народилася у м. Хмельницький.
- 28** **95** років з дня народження Володимира Антоновича Овсійчука (1924-2016) – мистецтвознавця, педагога, заслуженого діяча мистецтв УРСР, лауреата Державної премії України ім. Т.Г. Шевченка. Народився у с. Малий Скнит Славутського р-ну.
- 29** **60** років з дня народження Віталія Васильовича Левенцова (1959-2008) – живописця, монументаліста, художника декоративно-прикладного мистецтва, члена НСХ України. Народився у с. Грицьків Городоцького р-ну.
- 31** **90** років з дня народження Юрія Миколайовича Давидова (1929-2007) – філософа, соціолога, літературознавця, доктора філософських наук, професора. Народився у м. Кам'янець-Подільський;
- **60** років з дня народження Олександра Володимировича Кеби – літературознавця, доктора філологічних наук, академіка Академії наук вищої освіти України, професора Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Народився у м. Старокостянтинів.

Серпень

110 років з часу проведення у Проскурові 1-ї Подільської сільськогосподарської виставки, в якій приймали участь представники Подільської, Волинської, Херсонської та Бессарабської губерній (1909). (*серпень-вересень*).

- 1** **100** років з дня народження Мойсея Гораційовича Зельдовича (1919-2008) – літературознавця, доктора філологічних наук, професора. З 1999 р. проживав у Польщі. Народився у м. Кам'янець-Подільський;
  - **55** років з часу відкриття Городоцької дитячої музичної школи (1964);
  - **30** років з часу відкриття санаторію «Товтри» у смт Сатанів Городоцького р-ну (1989).
- 3** **110** років з дня народження Михайла Петровича Барабольки (1909-1989) – військовика, Героя Радянського Союзу. Народився у с. Новонетечинці, нині Нетечинці Вільковецького р-ну.
- 4*** **170** років з дня смерті Сильвестра Венжика Грози (1792-1849) – польського письменника, публіциста, представника «Української школи» в польській літературі. Народився у смт Меджибіж Летичівського р-ну;
  - **120** років з дня народження Олександра Івановича Жиліна (1899-1944) – військовика, Героя Радянського Союзу. Нагороду отримав за виконання бойових завдань на території Хмельниччини. Загинув біля с. Купіль Волочиського р-ну.
- 6*** **140** років з дня народження Олімпіади Михайлівни Пашенко (1879-1972) – педагога, громадсько-політичного, державного діяча, голови Кам'янець-Подільської повітової земської управи (1918-1920), члена Подільського товариства «Просвіта».

- 8** **80** років з дня народження Леоніда Лукича Ситаря – доктора медичних наук, професора, лауреата Державної премії УРСР, заслуженого діяча науки і техніки України. Народився у смт Ямпіль Білогірського р-ну.
- 9** **80** років з дня народження Якова Степановича Бабія – лікаря-рентгенолога, доктора медичних наук, професора, президента Асоціації радіологів України (з 1989 р.), рентгенолога МОЗ України (1988-1995). Народився у с. Великий Жванчик Дунаєвського р-ну;
- **70** років з дня народження Миколи Захаровича Клеца – письменника, члена НСП України, лауреата обласної премії ім. М. Годованця. Народився у с. Малі Мацевичі Старокостянтинівського р-ну.
- 10*** **130** років з дня народження Зофії Тадеушівни Коссак-Щуцької (1889-1968) – польської письменниці, учасниці руху Опору. Дитячі та юнацькі роки пройшли у селах Сквородки та Новоселиця Старокостянтинівського р-ну.
- 11** **110** років з дня народження Омеляна Йосиповича Михайлюка (1919-1945) – військовика, Героя Радянського Союзу. Народився у с. Чернелівка Красилівського р-ну.
- 12** **80** років з дня народження Івана Савовича Зозулі – лікаря-невропатолога, доктора медичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився у с. Волоське Деражнянського р-ну.
- 13** **75** років з дня народження Євгенії Іванівни Сохацької – літературознавця, педагога, лауреата Всеукраїнської премії ім. І. Огієнка, кандидата філологічних наук, професора, декана Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка (1988-2004).
- 17** **100** років з дня народження Івана Станіславовича Жулкевського (1919-1999) – актора, народного артиста УРСР, довгий час працював у Хмельницькому обласному

музично-драматичному театрі, нині Хмельницький академічний театр ім. М. Старицького. Народився у м. Проскурів.

- 18** **130** років з дня народження Григорія Автономовича Лепікаша (псевдонім Лисюк Каленик-Григорій; 1889-1980) – військовика, громадського діяча, мецената, старшини армії УНР, засновника Українсько-американської фундації та Українського національного музею у м. Онтаріо (Каліфорнія, США). Народився у с. Бубнівка Волочиського р-ну.
- 19** **75** років з дня загибелі Володимира Дмитровича Булаєнка (1918-1944) – українського поета-воїна, члена СП України (посмертно). Народився у с. Сорокодуби Красилівського р-ну;
- **70** років з дня народження Тамари Миколаївни Площ – співачки, заслуженого працівника культури України, професора Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Народилася у м. Кам'янець-Подільський;
  - **70** років з дня народження В'ячеслава Антоновича Хім'яка – актора, педагога, народного артиста України, професора інституту мистецтва Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Народився у с. Голосків Кам'янець-Подільського р-ну.
- 20** **70** років з дня народження Ганни Савівни Григор'євої – хіміка, доктора хімічних наук, заступника директора з наукової роботи Інституту фармакології та токсикології НАМН України. Народилася у с. Нова Гута Чемеровецького р-ну.
- 21** **110** років з дня народження Соломона Симковича Фельдмана (1909-2003) – диригента, музиканта, композитора, заслуженого діяча мистецтв. Народився у смт Нова Ушиця.
- 27** **70** років з дня народження Бориса Олександровича Зайчука – педагога, політолога, економіста, дипломата, голови правління Пенсійного фонду України (1996-2008), надзвичайного і повноважного посла України в Чеській Республіці (2012-2016), заслуженого працівника соціальної сфери України. Народився у м. Старокостянтинів;

- **70** років з дня народження Валентина Олександровича Зайчука – педагога, дипломата, академіка АПН України, Міністра освіти України (1999), керівника Апарату Верховної Ради України (2002-2015), лауреата Державної премії в галузі науки і техніки. Народився у м. Старокостянтинів.
- 28** **60** років з дня народження Миколи Івановича Приступи – управлінця, академіка Академії інженерних наук України, голови Хмельницької обласної ради (1998-2002), Хмельницького міського голови (2002-2006). Народився у с. Мала Медведівка Ізяславського р-ну.

Вересень

- 320** років з часу визволення Подільського краю від турків-османів (1699);
- 65** років з часу відкриття Кам’янець-Подільського професійного художнього ліцею (1954).
- 1** **70** років з дня народження Миколи Павловича Стрельбицького – правознавця, доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента Міжнародної кадрової академії, академіка Академії педагогічних і соціальних наук. Народився у с. Майдан-Голенищівський Летичівського р-ну.
- 2** **80** років з дня народження Миколи Йосиповича Маліка – вченого-аграрника, доктора економічних наук, професора, академіка НААН, заслуженого діяча науки і техніки України. Народився у с. Фурманівка Кам’янець-Подільського р-ну.
- 5** **70** років з дня народження Валерія Васильовича Горлачука – землевпорядника, доктора економічних наук, професора Чорноморського національного університету ім. П. Могили. Народився у с. Великі Калетинці Білогірського р-ну.
- 9** **80** років з дня народження Жанни Прокопівни Гудзенко – лікаря-педіатра, доктора медичних наук, професора Київського інституту удосконалення лікарів. Народилася в м. Шепетівка.

- 13**   **110** років з дня народження Івана Степановича Зеленюка (1909-1966) – історика, краєзнавця Поділля, кандидата історичних наук, ректора Кам’янець-Подільського педагогічного інституту (1946-1966);
- **100** років з дня смерті Костянтина Віталійовича Широцького (1886-1919) – мистецтвознавця, фольклориста, громадсько-просвітницького діяча, етнографа Поділля, педагога.
- 14**   **105** років з дня народження Давида Васильовича Бойка (1904-1984) – новатора сільськогосподарського виробництва, двічі Героя Соціалістичної Праці, голови колгоспу с. Летава Чемеровецького р-ну.
- 15**   **100** років з дня народження Олексія Степановича Кучерука (1919-2006) – фармаколога, фізіолога, доктора медичних наук, професора, краєзнавця. Народився у с. Коритне Білогірського р-ну.
- 16**   **20** років з часу заснування Хмельницького обласного благодійного фонду «Хесед-Бешт» (1999). *(Довідку див. «Календар ... на 2009 рік»)*.
- 17**   **60** років з дня народження Наталії Кирилівни Петрук – філософа, доктора філософських наук, професора ХНУ. Народилася у с. Мироліубне Старокостянтинівського р-ну.
- 18**   **30** років з дня народження Михайла Борисовича Балюка (1989-2015) – солдата Збройних сил України, Героя України, почесного громадянина м. Славути. Загинув на Сході України. Народився у с. Микулин Полонського р-ну.
- 20**   **70** років з дня народження Валентина Йосиповича Смержевського – хірурга, доктора медичних наук, професора, дійсного члена Міжнародної асоціації хірургів, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився у м. Кам’янець-Подільський.

- 23** **90** років з дня народження Григорія Никифоровича Цицалюка (1929-1995) – відомого композитора, музичного педагога, заслуженого діяча мистецтв України. Народився у с. Подільське Летичівського р-ну.
- 26** **140** років з дня смерті Пилипа Семеновича Морачевського (1806-1879) – педагога, письменника, поета, перекладача Святого Письма на українську мову, перекладами якого і досі користується УПЦ. У 1835-1849 рр. жив і працював у м. Кам'янець-Подільський. *(Довідку див. «Календар ... на 2009 рік»).*
- 27** **80** років з дня народження Володимира Миколайовича Абрамова – доктора економічних наук, професора, заслуженого працівника промисловості України. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 28** **130** років з дня народження Михайла Опанасовича Драй-Хмари (1889-1939) – поета, перекладача, педагога. Очолював кафедру славістики Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918-1923). Репресований у 1935 р. *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»).*
- 29** **70** років з дня народження Марії Петрівни Літошенко – спортсменки (гандбол), заслуженого майстра спорту, олімпійської чемпіонки, шестиразової володарки Кубка європейських чемпіонів у складі київської команди «Спартак». Закінчила Кам'янець-Подільський педагогічний інститут.

Жовтень

- *** **80** років з часу створення Кам'янець-Подільського обласного інституту удосконалення вчителів, нині Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (1939).
- 1** **70** років з дня народження Івана Леонтійовича Рудика – господарника, громадсько-політичного діяча, народного депутата України II скликання, голови наглядової ради ВАТ «Проскурів». Народився у с. Басівка Городоцького р-ну.

- 2 **110** років з дня народження Ісаака Менашевича Ройтера (1909-1998) – фахівця в галузі технології хлібопекарського, макаронного та кондитерського виробництва, доктора технічних наук, професора. Народився у смт Ярмолинці.
- 3 **120** років з дня народження Костя Олексійовича Гордієнка (1899-1993) – письменника, лауреата Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка. Народився у с. Микитинці Ярмолинецького р-ну.
- 4 **130** років з дня народження Сергія Степановича Дложевського (1889-1930) – мовознавця, історика, археолога, краєзнавця. Народився у м. Кам'янець-Подільський;
  - **80** років з дня народження Олени Касьянівни Каблукової (1939-2017) – лікарка-педіатра, доктора медичних наук, професора Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова. Народилася у с. Миньківці Славутського р-ну.
- 5 **120** років з дня народження Григорія Ароновича Вайсмана (1899 (за ін. даними – 1904) -1986) – провізора, доктора фармацевтичних наук, професора. Народився у с. Шкарівка, нині Велика Шкарівка Шепетівського р-ну;
  - * **120** років з дня народження Михайла Федоровича Карачківського (1899-1950) – історика, педагога, церковного діяча. З 1944 р. – в еміграції. Народився у с. Кормильча Чемеровецького р-ну;
  - **100** років з дня народження Володимира Петровича Баранова (1919-1980) – військовика, Героя Радянського Союзу. Народився у с. Стріхівці Ярмолинецького р-ну;
  - **60** років з часу заснування Плужненської загальноосвітньої санаторної школи-інтернату I-II ст. для дітей з малими та неактивними формами туберкульозу Ізяславського р-ну (1959).
- 6 **45** років з часу відкриття Хмельницької центральної районної лікарні (1974).

- 8** **180** років з часу заснування Кустовецької ЗОШ Полонського р-ну (1839).
- 9** **115** років з дня народження Миколи Платоновича Бажана (1904-1983) – поета, письменника, перекладача, літературознавця, державного і громадського діяча, академіка АН України, Героя Соціалістичної Праці, лауреата двох Державних премій України. Народився у м. Кам'янець-Подільський. *(Довідку див. «Календар ... на 2004 рік»).*
- 10*** **200** років з часу заснування першого музею у Меджибізькій фортеці (1819).
- 11** **60** років з дня народження Лариси Володимирівни Пипи – педіатра-інфекціоніста, доктора медичних наук, професора Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова. Народилася у с. Писарівка Волочиського р-ну.
- 12** **425** років з дня смерті Герасима Даниловича Смотрицького (I пол. XVI ст. – 1594) – письменника, педагога, культурно-освітнього діяча. Народився у с. Смотрич Дунаєвського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»).*
- 15** **160** років з дня народження Юхима (Євфимія) Йосиповича Сіцінського (1859-1937) – історика Поділля, етнографа, мистецтвознавця, музеєзнавця, громадського діяча. Народився у с. Мазники, нині Деражнянського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»).*
- 16*** **100** років з дня народження Луки Григоровича Сушка (1919-2011) – військовика, генерал-майора, Героя України. Народився у с. Вербка Летичівського р-ну.
- 19** **175** років з дня народження Сергія Олександровича Венгрженівського (Венгжиновського, 1844-1913) – етнографа, фольклориста, історика. Народився у с. Нове Поріччя Городоцького р-ну;

- **80** років з дня народження Валентина Олександровича Оліневича (1939-1991) – доктора сільськогосподарських наук, професора. Народився у с. Катеринівка Дунаєвського р-ну.
- 21** **125** років з дня народження Якова Андрійовича Огородника (1894-1930) – державного, громадсько-політичного діяча, Кам’янець-Подільського повітового комісара;
- **90** років з дня народження Роберта Юліановича Суров’яка (1929-2002) – композитора, хормейстера. Працював у Хмельницькій обласній філармонії (1953-1957).
- 22** **125** років з дня народження Якова Васильовича Гальчевського (1894-1943) – педагога, активного учасника визвольних змагань, полковника армії УНР. Учителював у с. Сахни Летичівського р-ну;
- **100** років з часу відкриття сільськогосподарського факультету при Кам’янець-Подільському державному українському університеті, нині Подільський державний аграрно-технічний університет.
- 25** **65** років з дня народження Віктора Євгеновича Береки – педагога, доктора педагогічних наук, професора, ректора ХОіППО. Народився у с. Струга Новоушицького р-ну.
- 27** **370** років з часу обрання Богдана Хмельницького гетьманом України (1649);
- **70** років з дня народження Леонтія Мироновича Зайцева (1949-1997) – фармаколога, доктора медичних наук, розробника психотропних та серцево-судинних медичних засобів. Народився у с. Чабани Хмельницького р-ну.

Листопад

90 років з часу відкриття у Проскурові автобусного руху по місту (1929).

- 1** **100** років з дня народження Василя Панасовича Музики (1919-2007) – бригадира тракторної бригади, Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Пирогівці Хмельницького р-ну.
- 3** **100** років з дня народження Дмитра Івановича Тимощука (1919-1999) – військовика, Героя Радянського Союзу. Народився у с. Плужне Ізяславського р-ну.
- 4** **125** років з дня народження Костянтина Олександровича Копержинського (1894-1953) – етнографа, літературознавця-славіста, доктора філологічних наук. Народився у с. Глібів Новоушицького р-ну.
- 6** **100** років з дня народження Карла Карловича Кошарського (1919-1943) – активного учасника Проскурівської окружної підпільно-партизанської організації. Народився у м. Проскурів;
  - **85** років з дня народження Володимира Антоновича Маняка (1934–1992) – письменника, члена СП України, лауреата Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка (посмертно). Народився у с. Криштопівка Волочиського р-ну.
- 7** **90** років з дня народження Анатолія Григоровича Караулова (1929-2003) – матеріалознавця, доктора технічних наук. Народився у с. Понінка Полонського р-ну.
- 8** **100** років з дня народження Віктора Матвійовича Нечипорука (1919-2012) – хірурга, доктора медичних наук, професора. Народився у с. Кульчини Красилівського р-ну;
  - **90** років з дня народження Анатолія Яковича Аляб'єва (1929-1990) – інженера, авіабудівника, доктора технічних наук, професора. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 12*** **75** років з дня народження Олександра Беніаміновича Авагіяна (1944-1988) – археолога, спелеолога, музиканта, поета. Проводив розкопки на Поділлі, першим дослідив Меджибізьку фортецю.

- 13** **130** років з дня народження Остапа Вишні (Павла Михайловича Губенка; 1889-1956) – письменника-сатирика і гумориста. Проживав у Кам'янці-Подільському, де розпочав літературну діяльність як автор фейлетонів. *(Довідку див. «Календар ... на 2009 рік»).*
- 14** **130** років з дня народження Катерини Миколаївни Качури-Фалілеєвої (1889, за іншими даними 22.10.1886-1948) – графіка, живописця. З 1924 р. – в еміграції. Народилася у м. Кам'янець-Подільський.
- 17** **185** років з дня смерті Мауриція Гославського (1802-1834) – польського поета-романтика, представника «Української школи» в польській літературі. Народився у с. Косогірка Ярмолинецького р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2009 рік»).*
- 18** **110** років з дня народження Якова Давидовича Хардікова (1909-2003) – військовика, Героя Радянського Союзу. Нагороду отримав за звільнення м. Кам'янець-Подільський;
- **100** років з дня народження Івана Михайловича Дузя (1919-1994) – літературознавця, письменника, доктора філологічних наук, професора, члена СП СРСР. Заслуженого працівника культури Української РСР. Нагороджений болгарським орденом Кирила і Мефодія I ст. Народився у м. Волочиськ;
  - **70** років з дня народження Ніни Василівни Гуйванюк (1949-2013) – мовознавця, доктора філологічних наук, професора Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Народилася у с. Волиця Славутського р-ну;
  - **20** років з часу виходу першого номера регіонального громадсько-політичного та економічного тижневика «Пульс», м. Славута (1999).
- 21** **60** років з дня народження Наталії Семенівни Лашко – художниці, члена НСМНМ України, педагога. Працює в техніці вишивки соломкою. Життєво і творчо пов'язана з м. Кам'янець-Подільський.

- 22** **100** років з дня смерті Катерини Андріївни Рубчакової (1881-1919) – драматичної актриси і співачки (ліричне сопрано). Померла у с. Зіньківці Кам'янець-Подільського р-ну;
- **100** років з дня народження Митрофана Лук'яновича Слободяна (1919-1985) – полковника, Героя Радянського Союзу. Народився у с. Пилипи Красилівського р-ну.
- 27** **135** років з дня народження Миколи Івановича Радзівєвського (1884-1965) – композитора, диригента, заслуженого артиста України. Працював в Хмельницькому обласному музично-драматичному театрі ім. Г. І. Петровського, обласному Будинку народної творчості, очолював хорові колективи обласного центру.

Грудень

- 370** років з часу повстання селян і козаків під проводом Д. Нечая проти польсько-шляхетського гноблення (1649);
- 110** років з часу відкриття у Проскуріві першої музичної школи (1909);
- 70** років тому став до ладу Славутський цикорієсушильний завод, нині ВАТ «Славутський цикорієсушильний завод» (1949).
- 2** **75** років з дня народження Івана Михайловича Юркова – художника декоративно-прикладного мистецтва (художня обробка металу), члена НСХ України. Єдиний на Поділлі майстер, який працює у техніці емалі. *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»).*
- 3** **90** років з дня народження Миколи Зіновійовича Кваска – кандидата економічних наук, заслуженого працівника промисловості Української РСР, раціоналізатора целюлозно-паперової промисловості СРСР, директора Понінківського картонно-паперового комбінату, почесного громадянина смт Понінка Полонського р-ну.

- 5** **120** років з дня народження Болеслава Войтовича (1899–1980) – польського композитора, піаніста і педагога, лауреата Державної премії Польщі. Народився у м. Дунаївці.
- 6** **110** років з дня народження Миколи Леонідовича Нікольчука (1919-1976) – військовика, Героя Радянського Союзу. Народився у с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну;
- **90** років з дня народження Марка Рувимовича Копитмана (1929-2011) – композитора, музикознавця, педагога, ректора Академії музики і танцю ім. Р. Рубіної в Єрусалимі (1974-1994). Народився у м. Кам'янець-Подільський;
  - **30** років з часу заснування обласної організації НСХ України (1989).
- 7** **415** років з часу першої писемної згадки про с. Ленківці Шепетівського р-ну (1604);
- * **125** років з дня народження Миколи Антоновича Комарницького (1894-1975) – льотчика, організатора авіаційної справи в Україні. Народився у с. Загірне Старокостянтинівського р-ну.
- 8** років з часу смерті Миколи Івановича Яворовського (1842-1919) – краєзнавця Поділля, історика, етнографа, фольклориста, члена Подільського історико-археологічного та церковно-археологічного товариства.
- 10** **70** років з дня народження Володимира Олександровича Швеця – радіожурналіста, заслуженого журналіста України, члена СЖ України. Народився у с. Сатанів Городоцького р-ну.
- 13** **190** років з дня народження Андрія Івановича Димінського (1829-1905) – фольклориста, етнографа, краєзнавця Поділля. Збирав фольклорно-етнографічні матеріали в багатьох селах Хмельниччини. *(Довідку див. «Календар ... на 2009 рік»).*

- 14** **105** років з дня народження Степана Костянтиновича Гуменюка (1914-1991) – історика-краєзнавця, кандидата історичних наук, бібліографа Поділля, громадського діяча, голови Хмельницького обласного історико-краєзнавчого товариства (1964-1991), лауреата обласної премії ім. Ю. Сіцинського (посмертно). Народився у с. Михайлівка Ярмолинського р-ну. *(Довідку див. «Календар ... на 2014 рік»).*
- 15** **195** років з дня народження Юліуша Фортуната Коссака (1824-1899) – польського художника-аквареліста. Довгий час перебував і малював на Поділлі у с. Великі Чернокозинці та у м. Славута;
- **120** років з дня народження Миколи Панасовича Савчука (1899-1976) – зоолога, доктора біологічних наук, професора, члена-кореспондента АН України, заслуженого діяча науки УРСР, ректора Одеського університету, нині Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова (1939-1948). Народився в с. Зубівщина Славутського р-ну;
  - **80** років з дня народження Миколи Федоровича Тимчука – доктора економічних наук, професора, президента Асоціації науковців і фахівців України «Наука регіону». Народився у с. Михайлівці Красилівського р-ну.
- 22** **90** років з дня народження Володимира Васильовича Лупійчука (1929-2006) – різьбяр по дереву, члена НСМНМ України, заслуженого майстра народної творчості України. Народився у м. Волочиськ.
- 23** **110** років з дня народження Василя Васильовича Шарова (1909-1941) – військовика, Героя Радянського Союзу. Загинув, визволяючи Хмельниччину.
- 25** **100** років з дня народження Якова Савовича Алексеєва (1919-1998) – військовика, Героя Радянського Союзу. Народився у с. Кузьмин Городоцького р-ну;

- **75** років з дня народження Вольдемара Володимировича Вітлінського – економіста, доктора економічних наук, професора. Народився у с. Солобківці Ярмолинецького р-ну.
- 28** **120** років з дня народження Франца Карловича Гловацького (1899-1963) – актора, заслуженого артиста України. Працював у Хмельницькому обласному музично-драматичному театрі ім. Г. І. Петровського (1938-1957). Похований у м. Хмельницький;
- **100** років з дня народження Гната Максимовича Мороза (1919-2001) – хірурга, доктора медичних наук, професора. Народився у с. Глушківці Ярмолинецького р-ну.
- 29** **110** років з дня народження Миколи Федоровича Ліпкана (1909-1990) – радіобіолога, доктора біологічних наук, професора Київської національної медичної академії. Народився у смт Летичів.
- 30** **75** років з дня трагічної смерті в концтаборі Усольський Пермської обл. Вадима Олександровича Дорошенка (1905–1944) – мовознавця, педагога, кандидата філологічних наук. Народився у м. Кам’янець-Подільський;
- * **70** років з дня народження Олександра Олександровича Небесного – хореографа, збирача хореографічного фольклору, першого балетмейстра ансамблю танцю «Поділля», організатора Молодіжного фестивалю українського народного танцю у Канаді (США). Народився у м. Кам’янець-Подільський.

Імена, події, факти...

*Шут вся історія лежить,
Описана тут кожна мить.
Ти тільки добре пошукай –
Усе знайдеш про рідний край.*

М. Загорська

Кузьмин: школа над Случчю

*До 150-річчя з часу відкриття
Кузьминського ліцею*

У 1869 р., за пропозицією попечителя Київської учбової округи, Київський, Подільський та Волинський генерал-губернатор підписав розпорядження про заснування в містечку Кузьмин Старокостянтинівського повіту Волинської губернії однокласного народного училища з трьохрічним терміном навчання. На початку жовтня того ж року цей навчальний заклад розпочав свою роботу. У статусі початкової школи він перебував аж до 1930 року. За цей час його закінчило більше 1200 мешканців містечка (з 1925 року – села).

В 1930 р. Кузьминська школа стала семирічною, а в 1936 р. – середньою. В останньому році до неї приєднали місцеву 3-х річну єврейську школу.

Наступні віхи в історії школи над Случчю: 1936-1941рр. – середня школа, 1941-1944 рр. – початкова, 1944-1948 рр. – семирічна, 1948-1993 рр. – середня, 1993-2018 рр. – ЗОШ I-III ступенів і з 21 червня 2018 р. – ліцей. За ці роки Кузьминський заклад загальної середньої освіти закінчило більше 3500 школярів. Серед випускників школи 3 генерали, 15 полковників, 1 академік АВО України, 5 докторів та 11 кандидатів різних наук, 12 заслужених працівників галузей народного господарства України та 1 – Російської Федерації. В самому ж навчальному закладі освітньою діяльністю займалися 3 заслужені вчителі УРСР та 1 заслужений працівник освіти України.

Найкращих результатів Кузьминська школа досягла у 60-х рр. ХХ – на початку ХХІ століття. Вона була опорною в Хмельницькій області з трудового навчання та професійної підготовки школярів, в якій діяла одна з перших та кращих в УРСР учнівських виробничих бригад. Тут проводилися обласні та республіканські семінари з питань профпідготовки школярів та подібного статусу змагання юних механізаторів. Переможцями останніх не раз ставали місцеві учні.

З 90-х років школа вирізняється високим рівнем краснавчої роботи. Вчителі та учні Кузьмина накопичили великий обсяг

документального матеріалу для здійснення національно-патріотичного виховання за напрямом «Учень – мешканець села» та перетворення навчального закладу в соціокультурний центр населеного пункту. Творчий доробок вчителів історії школи використовується не лише в Красилівському районі, а й за його межами. Він оприлюднювався й у ході більше 50-ти міжнародних, всеукраїнських, регіональних, обласних та районних науково-теоретичних, науково-практичних та науково-красознавчих конференцій, симпозіумів, круглих столів тощо. Всього працівниками школи опубліковано понад 110 наукових та біля 150 науково-популярних статей.

Тепер Кузьминський ліцей є одним з провідних закладів загальної середньої освіти в області з питань використання архівних документів у роботі з дітьми. Вихованці ж школи перемагали й ставали призерами обласних історичних олімпіад, займали призові місця у Всеукраїнських конкурсах МАН з історичного краєзнавства, брали участь у дорослих наукових конференціях з історії. Чимало з них мають власну друковану продукцію. Гарні здобутки має ліцей з художньо-естетичного та інших напрямів роботи.

Сьогодні Кузьминський ліцей – це 133 учні, 21 педагог та 13 обслуговуючих працівників. Площа приміщення школи 6000 м². В ньому функціонують ряд предметних кабінетів, хореографічна та музична студії, кімнати для гурткової роботи, інформаційно-бібліотечний центр, 2 комп'ютерні класи, актова зала, зали Бойової Слави та Пам'яті, музейна експозиція, навчальна майстерня, спортивна зала, їдальня на 120 місць, ігрова кімната та спальня для першокласників тощо. В ході реалізації реформи освіти України в ліцеї всім необхідним обладнано й кімнату для навчання (формування компетентностей) першокласників.

У 2019 році Кузьминський заклад загальної середньої освіти готується до відзначення 150-річчя з дня офіційного заснування школи.

О. Байдич

Про школу

1. **Байдич О.** Кузьминській школі виповнилося 140 років // Красилів. вісн. – 2009. – 3 лип. – С. 2.

2. **Школи і освіта в Кузьмині** на шляху з минулого в майбутнє // Байдич О. Кузьмин. Літопис історії / О. Байдич, Я. К. Гринюк. – Хмельницький, 2001. – С. 292-310.

Симон Петлюра на Поділлі у 1919 році

До 100-річчя з часу перебування у м. Кам'янець-Подільський Директорії та уряду УНР

Впродовж усього періоду Української революції 1917-1920 рр. Поділля перебувало в епіцентрі політичних та військово-стратегічних подій. Відповідно у краї на різних етапах визвольних змагань побували непересічні особистості з когорти державних, військових та політичних діячів. У цьому контексті варто згадати бодай про перебування на Поділлі М. Грушевського, П. Скоропадського, І. Огієнка та багатьох інших українських державників.

Найбільш знаково край увійшов в історію національно-визвольних змагань доби Директорії УНР, коли Кам'янець-Подільський впродовж червня-листопада 1919 р. виконував роль столиці Української Народної Республіки. Це зумовлювало перебування тут репрезентантів національних урядових структур і, зрозуміло, С. Петлюри.

Незважаючи на чималий історіографічний доробок з історії Поділля зламного періоду національної історії, мусимо визнати, що перед дослідниками залишається ще достатньо латентних проблематик, які потребують спеціальної уваги. Перебування Головного отамана на Поділлі на заключному етапі визвольних змагань є однією з таких. Причиною цього слід визнати значну розпорошеність документального джерельного корпусу по різних центральних та регіональних архівосховищах та відсутність повноцінних комплектів періодичних видань у національному бібліотечному фонді.

Тим не менше, базуючись на дослідницьких студіях подільських науковців, спробуємо відтворити хронологію

перебування С. Петлюри на Поділлі в добу Директорії УНР. Вперше візит Головного отамана на Поділля зафіксовано у лютому 1919 р. Він був пов'язаний із погромницькими діями у Проскурові та інших містечках губернії.

Мусимо визнати, що до сьогодні ця тема залишається достатньо контроверсійною в дослідницьких оцінках. У межах нашого повідомлення зазначимо, що в середині лютого 1919 р. у Проскурові відбувся збройний виступ прибічників більшовицької моделі державності з метою захоплення влади. Як зазначає С. Єсюнін, силами вірних Директорії військ, зокрема Запорізькій бригаді та 3-му Гайдамацькому полку, повстання вдалося придушити. Власне після цього у єврейських кварталах Проскурова розпочалися погромні акції, заініційовані отаманом гайдамаків Семесенком. Внаслідок цих дій загинуло близько тисячі мешканців міста єврейської національності.

Дізнавшись про криваві події, С. Петлюра особисто прибув до повітового міста, видав наказ про роззброєння гайдамаків-погромників та арешт Семесенка. Крім того, Головний отаман видав розпорядження про створення спеціальної комісії для розслідування погрому.

На початку березня 1919 р. до Проскурова прибув спеціальний потяг із урядовцями та членами Директорії. Тут було проведено декілька важливих державних засідань за безпосередньої участі С. Петлюри. 15 березня 1919 р. до Проскурова для зустрічі з Директорією прибула повноважна делегація Західноукраїнської Народної Республіки на чолі з Є. Петрушевичем. Проте уже 21 березня уряд і Директорія вирушили до Рівного.

Наступний приїзд С. Петлюри на Поділля був пов'язаний із наступальними операціями армії УНР, що трапилося на початку літа 1919 р. 10 червня Головний отаман прибув до Кам'янця-Подільського, а наступного дня на його честь відбувся обід, на якому були присутні члени Директорії, міністри, представники місцевої влади та громадські діячі. Голова Директорії досить принципово висловився за необхідність конструкції твердої влади задля збудування демократичної держави. У цьому плані велика роль відводилася війську.

У визначених пріоритетах С. Петлюру підтримав голова

Подільської губернської земської управи В. Приходько. Він, зокрема, наголосив на тому, що місцеве громадянство прагне конкретними справами допомогти українським бійцям, на що Головний отаман подякував «за ту здорову атмосферу, якою дихає Кам'янець».

Кам'янецька доба Директорії УНР посідає окреме місце в національній історії. Вона насичена вагомим змістом у плані реалізації державницької програми. За підписом С. Петлюри виходять постанови та відозви, численні накази по армії, які спрямовані на збереження національної державності. Голові Директорії довелося проводити численні консультації з представниками політичних партій, аби досягнути порозуміння у виробленій стратегії боротьби. А рішення довелося приймати досить непросто.

С. Петлюра знаходив час, аби відвідувати і органи місцевого самоврядування, від яких залежало налагодження функціонування господарства міста та забезпеченості його мешканців. У вересні-жовтні 1919 р. з цією метою він відвідав Подільську губернську земську управу та текстильні фабрики у Дунаївцях.

Однак пізньої осені 1919 р. УНР опинилася затиснутою ворогами республіки, ведучи виснажливі бої з більшовиками та армією генерала Денікіна. Шукаючи порятунку від останніх, С. Петлюра запропонував Директорії і уряду віддати ще не захоплену ними територію УНР під контроль Польщі. Домовленість про це було досягнуто під час переговорного процесу у Варшаві. Сподівання було на те, аби використати польську допомогу на користь Української республіки.

14 листопада 1919 р. урядовці відвідали університетську церкву і взяли участь у молебні. Наступного дня у Кам'янці-Подільському відбулося останнє засідання Директорії на чолі з С. Петлюрою. 16 листопада Головний отаман прийняв І. Огієнка, який залишався Головноуповноваженим уряду УНР і мав опікуватися українськими справами у зносинах із поляками. Давши міністру ісповідань необхідні вказівки щодо «збереження України», він вирушив до Варшави. Так закінчилася одна з найдраматичніших сторінок національно-визвольної боротьби – Кам'янецька доба УНР.

В. Адамський

Література

1. **Будзей О.** Як ми столицею стали // Подолянин. – 2014. – 30 трав. – С. 8.
2. **Григорчук П. С.** «Кам'янецька доба» Української революції / П. С. Григорчук, В. П. Воловик // Матеріали Х-ої Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський, 2000. – С. 372-384.
3. **Діяльність Директорії**, уряду, міністерств, Трудового конгресу України у містах Поділля // Поділля і Південно-Східна Волинь в роки Української революції (1919-1921) і повстанський рух під проводом Я. Гальчевського (1921-1924): зб. документів / упоряд.: В. Г. Байдич, О. М. Завальнюк, Ю. В. Олійник та ін. – Кам'янець-Подільський, 2015. – С. 11-16.
4. **Завальнюк О. М.** Кам'янець-Подільський в Українській революції 1917-1920 рр.: навч. посіб. / О. М. Завальнюк, О. Б. Комарніцький. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. – 116 с.
5. **Лозовий В.** Симон Петлюра в кам'янецьку добу Директорії УНР // Кам'янець-Поділ. вісн. – 2002. – 6 груд.

1 січня

«Три дороги Федунцевої долі...»

До 75-річчя з дня народження

Микола Федорович Федунець – поет з глибоким національним корінням, людина високої культури і ніжних почувань, це поет від Бога, добротворець, чуйний і прекрасний у своїх помислах і думках. Він належав до покоління шістдесятників, високо цінував поезію Василя Симоненка, а за вчителя в поезії вважав Андрія Малишка.

Народився поет 1 січня 1944 року в с. Сушівці Білогірського району Хмельницької області. Закінчив факультет журналістики Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. Майже двадцять років віддав журналістській праці – у редакції газет: Білогірської районної «Життя і слово», обласних – «Радянське Поділля» (нині «Подільські вісті») та «Корчагінець».

Заслужений працівник культури України. Травалий час очолював обласну організацію НСПУ.

Микола Федунець – лауреат міжнародних літературних премій ім. І. Кошелівця та Д. Нитченка, обласних – ім. Т. Шевченка, ім. Булаєнка, ім. І. Костюка та М. Годованця. Півстолітній творчий шлях Миколи Федунця – це понад тридцять поетичних збірок, сотні статей у місцевій та центральній пресі. Він мав великий поетичний стиль і метафоричну мову. Завдяки наполегливій ініціативі Миколи Федунця було відроджено пам'ять про талановитого поета України, загиблого у Великій Вітчизняній війні, Володимира Булаєнка. Його лебединою піснею стала хрестоматія «Літературна Хмельниччина ХХ століття», куди ввійшли біографічні відомості та вибрані твори 63 літераторів, які жили й творили (більшість із них нині живуть і творять) на Поділлі. Його ім'я носить одна з вулиць обласного центру. На будинку №115/1 на вулиці Проскурівського підпілля, де понад 20 років жив поет, встановлена меморіальна дошка.

Зміст свого земного буття Микола Федунець вмістив у промовисту поетичну формулу «Три дороги». «Перша прослалася у храмі Дитинства – від колиски до батьківського порога». У своїй творчості він йде по цій дорозі, про що свідчать поетичні твори-присвяти своїм найдорожчим людям – матері, батькові.

Згадуючи свою матір, поет з ніжністю промовляє: «Матусе, голубко біла із пісні», «Матусе, моя солдатко», а «у батька руки добрі і міцні, лиш в скронях залягли сивини ранні». Завжди відчував поет тепло материнських рук і турботу батька. Скільки пам'ятає, мамині руки завжди були у роботі: варили борщ, прали білизну, працювали біля землі. Назавжди в серці поета збережеться «той перший сніг і мамине обличчя, і перший хліб, що сам я заробив».

Чуйною та доброю людиною виростили і виховали батьки свого сина, оскільки, як в його вірші, таки йде він і наступною дорогою буття: «друга пролягла, простелилася в мінливі світи», на якій спізнав і радість, і сум, віддавши всього себе до крихти рідному народові.

У доробку поета чимало поезій філософського змісту, у яких митець порушує проблеми життя і смерті, розмірковує про розходження мрій і бажань з реальністю, про швидкоплинність

часу. Серед них: «Ми на землі...», «Збираючись в дорогу...», «Чим себе небо вимірює», «Є в житті вершини, є – пониззя». Крізь все життя автор проносить любов до рідного краю, що присутнє в його поезіях: «Немов зернина», «Горинь», «Поділля», «Українська земля», «Чебрець». Микола Федунець пише: «...нам треба поспішати, щоб кожен встиг зробити якнайбільше, щоб життя колосилося добром». Отже, воно служило змістом його життя. І він зробив усе, що міг та встиг зробити.

У 2009 р. М. Федунець відійшов у вічність, пішов «третьою дорогою, яка повернула до чортових воріт, за якими панує вічний спокій...». Запам'яталася нам його сердечність, благодущність, доброта.

Я. Янюк

Твори М. Ф. Федунця

1. **Веретено:** бувальщини. – Хмельницький: [б. в.], 1999. – 39 с.
2. **День мій земний:** вибрана лірика. – Хмельницький: Евріка, 2003. – 224 с.
3. **Кольори вогню:** поезії. – Хмельницький: Евріка, 2003. – 20 с.
4. **Мереживо:** вибрані твори. – Хмельницький: Поліграфіст-2, 2008. – 224 с.
5. **Строфи з різночасся:** спогади і бувальщини. – Хмельницький: Поліграфіст, 2008. – 320 с.

Про М.Ф. Федунця

1. **Ковельський Я.** На згадку про Миколу Федунця // Проскурів. – 2015. – 30 груд. – С. 15.
2. **Мачківський М.** «За сонячний промінь тримаючись...» (Десять стежин поета Миколи Федунця): повість-портрет. – Хмельницький: Поліграфіст, 2005. – 176 с.
3. **Міцінська Т.** День мій земний: життєвий, творчий шлях Миколи Федунця (1944-2009) // Місто Хмельницький в контексті історії України: матеріали І Міжнар. наук. іст.-краєзн. конф. – Хмельницький, 2016. – С. 392-396.

4. **Ти живеш...**: спогади про поета Миколу Федунця. – Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2010. – 102 с.

5. **Федунець Микола Федорович** // Мацько В. Шевченко в серці моїм. – Хмельницький, 1996. – С. 36.

1 січня

Душа наповнена талантом

*До 75-річчя з дня народження
Ольги Андріївни Кравченко*

Талановита художниця Ольга Андріївна Кравченко народилася 1 січня 1944 року в с. Нове Дубище Красилівського району в сім'ї Андрія Йосиповича та Олени Павлівни Селихів.

Через кілька років сім'я переїхала у Красилів і поселилася в центрі селища. Мама – вчителька початкових класів, батько – з тих людей, про яких кажуть: «І швець, і жнець, і на дуді гравець» – працював шофером, кіномеханіком.

Після закінчення Красилівської середньої школи № 1 Ольга Андріївна стала студенткою філологічного факультету Київського державного університету ім. Тараса Шевченка. Після його закінчення Ольгу Кравченко захопила творча робота – працювала коректором, кореспондентом, редактором у журналах «Ранок», «Молодь», «Барвінок».

Художником стала у зрілому віці, хоча мрію писати картини плекала з дитинства. Напевно це передалося з генами, адже батько не був професійним художником, а побувавши в сорокарічному віці в Ленінградському Ермітажі, захопився живописом, писав з натури, копіював картини відомих художників.

Поштовхом до початку творчості Ольги Кравченко стала зустріч з відомим художником Віктором Зарецьким. Він написав портрет Ольги Андріївни, багато розповідав про себе, інших художників. Незабаром жінка придбала полотно, фарби і почала писати. Спочатку вважала, що робить це виключно для власного задоволення, однак згодом зрозуміла, що її роботи приносять задоволення й іншим.

Живопис захопив настільки, що покінчила з філологією і писала, писала, писала... Починала з квітів, які любить понад усе. Потім почала писати пейзажі, вуличні кафе.

Протягом трьох років брала приватні уроки. Зокрема, графіку вивчала у Аркадія Мальковицького, який викладав у Республіканській художній школі. Йому подобалась нова учениця, яка все розуміла з півслова. Згодом стала брати уроки живопису в учениці Віктора Зарецького Тетяни Зими.

Свої картини завжди пише з натури. Вважає, що головне – вловити основу, заради чого почала писати саме цей пейзаж чи натюрморт, решту можна дописати потім.

Ольга Андріївна багато подорожує і куди б не їхала, завжди бере з собою полотна і фарби. Так з'явилися пейзажі, написані в Ізраїлі, Іспанії, Єгипті, Франції, Словенії, Греції, Чехії, Арабських Еміратах, Англії, Італії...

У 2005 році Ольгу Андріївну прийняли до Національної спілки художників України.

Перша персональна виставка відбулася в 1989 році у Спільці письменників. Після цього постійно виставлялася в Домі художника, Музеї історії Києва, в Музеї сучасного мистецтва, були виставки і за кордоном.

Відкриття наступної виставки планувалося на 26 лютого 2014 року. Однак в Києві почалися події Майдану і виставка здалася художниці недоречною. До речі, Ольга Кравченко була майже щорічним учасником республіканських виставок у Будинку художника Національної спілки художників України.

24 березня 2017 року в галереї «КалитаАртКлуб» відбулася виставка Ольги Кравченко «Меланхолія». Це поки що остання виставка пастелі Ольги Кравченко.

За багаторічну плідну працю в галузі культури у 2014 році художниця нагороджена почесною відзнакою Міністерства культури і мистецтв.

Зараз Ольга Андріївна готується до виставки в музеї історії м. Києва «Срібна земля» і презентації нового альбому, що відбудеться 15 січня 2019 року.

Г. Косюк

Твори О. А. Кравченко

Кравченко О. Репродукції картин // Сучасність. – 2003. – № 11. – обкл.

Про О. А. Кравченко

1. **Прядко В. М.** Кравченко Ольга Андріївна // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2014. – Т. 15. – С. 145.

2. In-Art [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://be-inart.com/post/view/906>. – Назва з екрана.

5 січня

Закоханий у театр

*До 120-річчя з дня народження
Степана Івановича Данилишина*

Мистецтво сценографії в Україні представлено цілою плеядою талановитих митців, серед яких достойне місце займає творчість художника театру і живописця Степана Данилишина.

Народився Степан Іванович Данилишин 5 січня 1899 року в бідній родині у селі Юхимівці на Хмельниччині. Перші кроки у мистецтві він зробив в Одеській художньо-промисловій школі. У 1929-1930 роках Степан Данилишин навчався у Київському художньому інституті. Його вчителями були М. Берштейн, П. Голубятников, М. Бойчук, В. Седляр, М. Козик. У квітні 1934 року Степан Іванович вступив до Ленінградської академії мистецтв, яку закінчив у 1940 році. Серед своїх вчителів називав В. Яковлева, П. Шухміна, В. Мешкова.

Після закінчення академії художник працював у Бресті (Білорусь) директором Будинку культури та курсів підвищення кваліфікації художників, читав лекції у Брестському обласному будинку народної творчості.

Під час Другої світової війни Степан Іванович працював художником Українського драматичного театру в м. Брест (1941-1943 рр.) та музично-драматичного театру ім. М. Садовського у Проскурові (1943-1945 рр.). Саме у Проскурівському театрі на посаді художника-сценографа Степан Данилишин

навчився самовіддано працювати в стислі строки в дружньому творчому тандемі з режисером та акторами. Тут було поставлено багато вистав кращих зразків української класики: «Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Назар Стодоля» Т. Шевченка, «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка, «Циганка Аза», «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» М. Старицького та ін.

У квітні 1945 р. Степан Данилишин вступив до лав Радянської Армії і продовжив її визвольний шлях на захід.

Після війни з 1946 по 1956 роки художник працював у Коломийському музично-драматичному театрі. Він створив декорації до майже 30 найрізноманітніших спектаклів вітчизняних та зарубіжних авторів.

Творчому почерку Степана Данилишина завжди були притаманні прагнення до реалістичного, емоційного вирішення зорового образу спектаклю. Його декорації цілком відповідали епосі, духу часу, костюми були витримані в єдиному стилі.

Визнання як театрального художника до Степана Данилишина прийшло під час роботи у Тернопільському музично-драматичному театрі ім. Т. Г. Шевченка (1952-1973 рр.). У цьому театрі митець оформив понад 155 вистав.

Сценографічна робота художника принесла йому республіканське визнання. За оформлення вистави «Наливайко» І. Ле у 1958 році Степан Данилишин отримав диплом лауреата першої «Української театральної весни». Художника преміювали під час огляду вистав у 1964 р. – за оформлення п'єс «Незабутнє» О. Довженка, «Ой піду я в Бориславку» Л. Болобана. 1967-го року Степан Іванович був удостоєний звання «Заслужений діяч мистецтв УРСР». Степан Данилишин, член Спілки художників України, був головою бюро творчої секції Тернопільського товариства художників, художньо-виробничих майстерень Художнього фонду УРСР.

Працюючи в театрі, митець ніколи не полишав малювати пейзажі, портрети, натюрморти. Ця творчість допомагала Степану Івановичу у роботі над виставами.

Він був учасником обласних та всеукраїнських мистецьких виставок. Дві персональні виставки відбулись у Тернополі (1961) та Львові (1963), на яких експонувались макети, афіші,

ескізи декорацій, костюмів, пейзажі, портрети, натюрморти.

Посмертна персональна виставка Степана Івановича відбулась в 1974 році у Львові.

В Хмельницькому обласному художньому музеї зберігається два його ескізи декорацій до вистав за п'єсою Лесі Українки «Камінний господар» та за повістю М. Старицького «Оборона Буші».

Помер Степан Іванович Данилишин 16 грудня 1973 року.

У 2013 році на фасаді будинку, де мешкав художник, по вулиці Гетьмана Сагайдачного в Тернополі, встановлено на його честь меморіальну дошку (скульптор Дмитро Мулярчук).

Н. Байдюк

Про С. І. Данилишина

1. **Авдикович М.** Мистецький світ Степана Данилишина // Проскурів. – 2013. – 8 трав. – С. 11.

2. **Данилишин Степан** Іванович //Словник художників України. – Київ, 1973. – С. 71.

3. **Стецько В.** Степан Данилишин: між реальністю і простором сцени // Образотворче мистецтво. – 2011. – № 3-4. – С. 96-99.

4. **Удіна Т. О.** Данилишин Степан Іванович // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2007. – Т. 7. – С. 200.

5. **Янковий М.** Перед відповідальним звітом // Рад. Поділля. – 1972. – 2 трав.

8 січня

І стануть вірші сурмами

*До 80-річчя з дня народження
Петра Прокоповича Карася*

Добре відоме на Хмельниччині та в усій Україні ім'я Петра Прокоповича Карася – поета, пісняра, журналіста.

Петро Карась народився 8 січня 1939 року в с. Коханівка Полонського району Хмельницької області. Після семирічної

школи закінчив Славутське педучилище, а далі – факультет журналістики Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. Працював у газеті «Радянське Поділля» (тепер «Подільські вісті»), очолював обласну молодіжну газету «Корчагінець». Став заслуженим журналістом України.

Літературна творчість П. П. Карася започаткувалася ще під час навчання в університеті з Славутської районної газети, де навесні 1956 року була опублікована перша поетична добірка. Саме в університетській літературній студії діставав творче хрещення разом з такими студентами, як В. Симоненко, Б. Олійник, М. Сом, І. Драч, М. Сингаївський.

1965 року дебютував поетичною збіркою «Озаріння», до складу якої увійшли 35 поетичних творів різних за своєю тематикою. Серед них є поезія «Я сижу один в редакції», яку автор присвятив «Тані», що через півстоліття вилетіть в роман-трилогію «Серце мусить боліти», присвячений вірній супутниці по життю – дружині Тетяні.

У 1969 році П. П. Карася першого на Хмельниччині було прийнято до Спілки письменників України, який представляв літераторів області як член бюро у Вінницькій письменницькій організації. Про його творчість Б. Олійник зауважував: «Беручись за висвітлення соціальних проблем і питань, Петро Карась у кращих своїх віршах не стає на контури сухої і тріскучої декларації. Поєднання м'якого ліризму з суворим речитативом буднів і робить його вірші цікавими та свіжими».

Особливої уваги заслуговує пісенний репертуар П. П. Карася. Він створив лібрето до вокально-хореографічної композиції «Від весілля до весілля», його вірші «Місто над Бугом», «Коні копитами цокають», «Козацькому роду нема переводу» (співавтор), «Україно, матінко моя», «Дві троянди», «Гуляйполе», «Віват, Хмельницький!» покладено на музику. У 2009 році вийшло спільне літературно-мистецьке видання поета Петра Карася і композитора Івана Пустового «Поділля вишневе моє». До нього увійшло 40 пісень, написаних подільськими авторами за десятки літ співпраці.

Автор поетичних збірок «Два крила» (1967), «Червонозем» (1972), «За правом – жить!» (1985), «Колиска», «Соломія», «Жінка», «Вибране», «Кардіограма», «Соната подільської

осені», «Небо і земля», «Часу вічний чар», «Високе причастя», «Житечка жменя», «Серце підказало...», «Сон-трава», «Ромен цвіте», «Мазепа», «Будьмо гонорові!», «Невозводи», «Ти – божественна!», «Спасибі!», книги вибраного «Свята моя любов». З-під його пера вийшли повість «Викликаю вогонь», роман «Буремний Буг», художньо-документальні нариси «Хмельниччина», «Ударна ланка».

Карась Петро Прокопович є лауреатом обласної літературної премії «Корчагінець» та обласної літературної премії імені Микити Годованця, Хмельницької міської премії імені Богдана Хмельницького.

Я. Янчишина

Твори П. П. Карася

1. **Буремний Буг**: худож.-документ. роман. – Хмельницький: Поділля, 2001. – 679 с.
2. **Серце підказало...: пісні.** – Хмельницький: Евріка, 2002. – 72 с.
3. **Серце мусить боліти**: роман-трилогія. – Хмельницький: Цюпак А. А., 2012. – 324 с.
4. **Сповідь**: поезії. – Хмельницький: Цюпак А. А., 2013. – 264 с.: портр.
5. **Жито і калина**: поезії. – Хмельницький: Цюпак А. А., 2016. – Кн. перша. – 379 с.; Кн. друга. – 218 с.

Про П. П. Карася

1. **Бурбела В. А.** Карась Петро Прокопович // Українська літературна енциклопедія. – Київ, 1990. – Т. 2. – С. 411-412.
2. **Мачківський М.** Осінній цвіт, весняна піня: поету і прозаїку Петрові Карасю – 74! // Поділ. вісті. – 2013. – 10 січ. – С. 7.
3. **«Нехай лиш словом продзвеню...»:** (до 65-річчя з дня народження П. П. Карася): біобібліогр. покажч. / Упр. культури Хмельниц. облдержадмін., Хмельниц. обл. б-ка для юнацтва. – Хмельницький: [б. в.], 2005. – 48 с.: портр.

4. **Прокоф'єв І. П.** Поезія Петра Карася // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: наук. зб. – (Сер. істор. та філол.) – Кам'янець-Подільський, 2013. – Вип. X. – С. 147-152.

5. **Сваричевський А. В.** Карась Петро Прокопович // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2012 – Т. 12 – С. 303.

10 січня

Митець воістину народний

*До 90-річчя з дня народження
Валентина Івановича Зноби*

Валентин Іванович Зноба – відомий український скульптор, народний художник України, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Шевченка (нині Національна премія України ім. Т. Шевченка), дійсний член Академії мистецтв, лауреат республіканської премії ЛКСМУ, премії ім. М. Грекова, член СХУ.

Народився 10 січня 1929 року в селі Софіївка Дніпропетровської області в сім'ї скульптора Івана Степановича Зноби. Навчався в Дніпропетровському художньому училищі, рік у Львові у скульптора І. В. Севери, а у 1947-1953 рр. – Київському державному художньому інституті в майстерні М. Г. Лисенка.

Скульптура для В. Зноби – органічний засіб вираження своїх думок про час, людину, епоху. Феномен його таланту заключався в тому, що для нього головним була не зовнішня схожість людини, яку він втілював в бронзі, мармурі, дереві, гіпсі чи глині, а в першу чергу була цікава сама особистість, її внутрішній світ. Його талант і вміння заставляли матеріал оживати, передавати риси характеру, індивідуальність. Митець міг протягом сорока хвилин зробити портрет з натури, двома-трьома скульптурними мазками вдихнути в нього життя.

Творчість митця присвячена увічненню героїчних сторінок нашої історії – давньої та сучасної, видатним особистостям і звичайним трудівникам. Саме в них черпав натхнення, вбачаючи багатство внутрішнього світу, духовну чистоту. Жахи війни, страждання, подвиг народу в боротьбі за визволення рідної землі юний Валентин Зноба пережив особисто. Підлітком

працював монтером на машинно-тракторній станції і допомагав павлоградським партизанам друкувати листівки на окупованій загарбниками території. Тема Другої світової війни була для художника священною. Всі його твори на військову тематику просочені трагізмом пережитої війни, невичерпної віри в перемогу і дуже правдиві.

За понад 50-річний творчий шлях видатний маестро був беззастережно відданий своєму покликанню, натхненно працюючи в галузі монументальної скульптури, портретної пластики, чим заслужив високе визнання на Батьківщині та за її межами.

Ще будучи студентом, митець отримав Золоту медаль за роботу «Бокораш» на Всесвітній виставці у Брюсселі (1958). Над монументальним комплексом «Букринський плацдарм» (Київська область) на місці форсування Дніпра скульптор працював 12 років разом з відомими московськими архітекторами Ю. Платоновим і С. Захаровим. Галерея його творів неосяжна. Найбільш відомі: монумент Слави (м. Херсон), монумент воїнам-визволителям «Остання п'ядь землі» (м. Ужгород); монумент Слави і пам'ятник Т. Г. Шевченку (м. Хмельницький); пам'ятник в'язням дарницького концтабору (м. Київ); композиція «Воїн-переможець» у залі Слави та пам'ятник «Зниклим безвісти» (на Поклонній горі у Москві); пам'ятники М. Островському (м. Шепетівка Хмельницька обл.), В. Порику у м. Енен-Льетар та І. Мечникову у Парижі (Франція), Напіеру в Единбурзі (Шотландія), Джону Міру в Дунбарі (Британія); «Кобзар Вересай», «Устим Кармалюк», «Нестор-літописець», «Народ України» (біля Будинку Верховної Ради); серія портретів «Люди нашої планети» та ін. Він ніби підтвердив постулат Мікеланджело: «Скульптор повинен лишити по собі незчисленні полки статуй».

Художника називають патріархом Андріївського узвозу. Адже ідея створення цього культурно-мистецького комплексу з'явилася у подружжя Валентина Зноби та його дружини – видатної української художниці Тетяни Голембієвської під час відвідин паризького Монмартру. Так само митцю завдячують за ініціативу створення Національної Академії мистецтв України. З 1982 р. по 1985 р. В. Зноба був головою Київської організації

Спілки художників України. Обирався депутатом Верховної Ради УРСР, був почесним членом Петровської Академії наук і мистецтв (м. Санкт-Петербург, Росія), почесним громадянином міста Києва.

Нагороджений орденом «Знак Пошани», «За заслуги» 3 ступеня, Почесною грамотою президії Верховної Ради УРСР, Кабінету Міністрів України, золотою медаллю ім. В. Вучетича, Британської королівської асоціації скульпторів, АМ України, срібною медаллю ім. М. Грекова, медаллю «В пам'ять 1500-річчя Києва».

Твори митця зберігаються в багатьох художніх музеях Києва, Дніпропетровська, Запоріжжя, Луганська, Сімферополя, Хмельницького (бронзова скульптура «Кавалер орденів Леніна М. Славов, 1985 р.), краєзнавчих музеях Житомира, Рівного, Тернополя, Херсона; музеях РФ, Великої Британії, Греції, Норвегії, США, Франції, Японії.

Пішов з життя Валентин Іванович Зноба 7 серпня 2006 року.

У 2006 році у Києві створено Музей-майстерню Знобів-Голембієвських (ще при житті це приміщення збудоване на власні кошти митця), де працює гідний спадкоємець таланту Валентина Івановича – його син – відомий скульптор Микола Зноба. У 2009 році на цьому будинку встановлено меморіальну дошку.

Я. Олексів

Про В. І. Знобу

1. **Дірова В. М.** Зноба Валентин Іванович / В. М. Дірова, В. М. Тихонюк // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2010. – Т. 10. – С. 642.

2. **Журавель О.** Відсікаючи все зайве // Образотворче мистецтво. – 1989. – № 2 – С. 18-19.

3. **Зноба Валентин Іванович** // Шевченківські лауреати, 1962-2012: енцикл. довід. / авт.-упоряд. М. Г. Лабінський. – Київ, 2012. – С. 247-248.

4. **Майнгардт-Гоголь Н.** Знаки таланту: [пам'ятники В. І. Зноби на Поділлі] // Поділля. – 1999. – 7 сч.

22 січня

Історію, як науку, рухають особистості

*До 50-річчя з дня народження
Світлани Василівни Маркової*

Маркова Світлана Василівна народилася 22 січня 1969 року на станції Дунаївці Хмельницької області.

У 1984-1988 рр. навчалася у Хмельницькому педагогічному училищі. У 1994 р. закінчила історичний факультет Чернівецького державного університету імені Юрія Федьковича, а в 2013 р. – докторантуру Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Кандидат історичних наук (2002 р.), доцент (2005 р.), перша у місті Хмельницькому жінка доктор історичних наук (2016 р.), почесний професор Міжнародної кадрової академії (2006 р., м. Київ).

Загальний стаж роботи – 31 рік, із яких 14 років – педагогічний, 17 – науково-педагогічний. Трудову діяльність розпочала у Хмельницькій середній школі № 20 вчителем початкових класів. Далі працювала у Хмельницькому кооперативному технікумі на посаді заступника директора з питань гуманітарної освіти та виховання, викладачем історії України, соціології, політології. Згодом отримала запрошення до Хмельницького інституту МАУП, де обіймала посади заступника директора з наукової роботи та першого заступника директора. З 2014 р. по теперішній час працює доцентом кафедри теорії та методик суспільно-гуманітарних дисциплін Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Авторка 95 статей, 4 монографій; 4 навчально-методичних посібників; співавтор 3 підручників, зокрема з історії України та культурології; 3 монографій; 2 розділів у «Національній книзі пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років в Україні (Хмельницька область)» та ін. Основні результати 30-річних досліджень авторка презентувала у 65 доповідях і повідомленнях на наукових зібраннях в Україні та за її межами.

Світлана Василівна серед перших у місті Хмельницькому

почала системно досліджувати передумови, перебіг та наслідки голодомору 1932-1933 рр. на Поділлі та Хмельниччині. Була організатором та співорганізатором понад 10 наукових зібрань із зазначеної тематики. Крім того, виступила ініціаторкою проведення у м. Хмельницькому (на базі Хмельницького інституту МАУП) науково-практичної конференції «Голодомор 1932-1933 рр. в Україні: історико-правові та соціально-економічні аспекти» (2002 р.; конференція стала щорічною); Всеукраїнської студентської науково-теоретичної конференції «Україна у сучасному геополітичному просторі: погляд молоді» (2004 р.); Міжвузівської науково-теоретичної конференції «Світ та тероризм: ХХІ ст.» (2005 р.); Всеукраїнської науково-практичної конференції «День Соборності України й уроки Української національної революції: сучасний контекст» (2010 р.); I Міжнародної науково-практичної конференції «Сатанів: вагоме минуле, динамічне сьогодення, впевнене майбутнє» (2016 р.; на базі Сатанівської ОТГ Хмельницької області). У 2017 р. долучилася до організації та проведення науково-практичної конференції «Проскурів періоду Української революції 1917-1921 рр.», де вперше було висвітлено незнані сторінки перебування урядів Директорії у Проскуріві, а також до підготовки наукового зібрання, присвяченого життю та діяльності Є. М. Коновальця. Була авторкою та ведучою на обласному телебаченні 6 науково-публіцистичних програм «В апогеї зла», де піднімались болючі теми міжнародного тероризму, злочини комуністичного режиму тощо; авторкою та ведучою програми на обласному радіо про життя старовинного подільського містечка Сатанів. У 2016-2017 рр. ініціювала проведення панельних дискусій у Хмельницькому ОІППО: «Витоки формування та становлення громадянського суспільства в Україні: історія для сьогодення»; «Насилля комуністичного та нацистського режимів в Україні. ХХ ст.», а також встановлення Каменів спотикання (на території інституту) у вінок світлої пам'яті жертв Голодомору, сталінських репресій та Голокосту.

Голова ГО «Асоціація вчителів суспільних і гуманітарних дисциплін Хмельниччини», член Національної спілки краєзнавців України.

Нагороджена знаками «Відмінник освіти України» (2004),

«За наукові досягнення» (2007), лауреат премії «За подвижництво у державотворенні» імені Якова Гальчевського у номінації «За науково-дослідницьку діяльність» (2011).

А. Матвеев

Праці С. В. Маркової

1. **Голодомор** 1932-1933 років на Поділлі: монографія. – Київ: МАУП, 2003. – 114 с.

2. **Вавринчук М. П.** Голодомор 1932-1933 років на Хмельниччині: причини і наслідки / М. П. Вавринчук, С. В. Маркова. – Хмельницький, 2008. – 218 с.

3. **Суспільні та політичні** трансформації в українському селі в контексті формування тоталітарної системи (1917-1933 рр.): монографія. – Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д. Г., 2015. – 544 с.

4. **Калінкіна С. А.** «Великий перелом» на селі. Фінал селянської революції (1929-1933 рр.) / С. А. Калінкіна, С. В. Корновенко, С. В. Маркова та ін: монографія. – Черкаси: Черкас. Нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2017. – 300 с.

5. **Сатанів:** історія, міфи та легенди: (іст.-культурол. нариси, путівник з істор. квестування) – 3-є вид., доп., виправл. – Хмельницький, 2018. – 172 с.

Про С. В. Маркову

1. **Маркова Світлана Василівна** [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Маркова_Світлана_Василівна. – Назва з екрана.

2. **Пулатова Л. Й.** Маркова Світлана Василівна [Електронний ресурс] / Л. Й. Пулатова // Енциклопедія Сучасної України. – Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=62993. – Назва з екрана.

7 лютого

Відомий дослідник історії Теофіпольщини

*До 90-річчя з дня народження
Івана Архиповича Стасюка*

Рівно десять років тому, в день свого 80-річчя, 7 лютого 2009 року перестало битися серце Івана Архиповича Стасюка, державного і громадського діяча, педагога, почесного професора кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, керівника в Теофіполі осередку Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при цьому ж виші (з 1999 р.), голови Теофіпольської районної організації Національної спілки краєзнавців України (з 1992 р.), голови районної редколегії книги «Реабілітовані історією», члена НСЖУ, відомого на всю Україну краєзнавця, обдарованої людини, яка все життя прожила на Теофіпольщині і залишила по собі багато добрих справ та солідну наукову спадщину на ниві регіональних досліджень Хмельниччини.

І. А. Стасюк народився 7 лютого 1929 року в с. Карабіївка Теофіпольського району, що на Хмельниччині, в селянській сім'ї. На його дитячі роки припали всі складнощі життя 1930-х рр., воєнне лихоліття та повоєнна відбудова краю. У 1951 р. закінчив Кременецький сільськогосподарський технікум. Був мобілізований в армію. У 1953-1956 роках працював секретарем Теофіпольського райкому комсомолу. У 1960 р. здобув вищу освіту в Дніпропетровську. З 1966 р. двадцять років займав посади заступника голови Теофіпольського райвиконкому і голови виконкому Теофіпольської селищної ради. Зарекомендував себе здібним організатором. Саме з його ім'ям теофіпольці зв'язують побудову в райцентрі одного з великих у Європі цукрових заводів, газифікацію, спорудження житла, упорядкування і благоустрій Теофіполя. У 1985-1989 рр. І. А. Стасюк працював директором школи, викладав історію і всерйоз захопився дослідженнями рідного довкілля. В 1989-1991 роках був помічником народного депутата СРСР В. К. Шуляка, а

пізніше – помічником-консультантом народного депутата України В. Ф. Бортника. Працював редактором, кореспондентом місцевої газети «Червона зірка» (1980-ті рр.).

Поряд з основною діяльністю, І. А. Стасюк займався з 1962 року дослідженнями історії рідного краю, постійно публікував у місцевій періодиці краєзнавчі статті. Вже в томі «Історія міст і сіл УРСР. Хмельницька область» (1971) вміщено його розгорнуті нариси про Теофіполь та Волочиськ. У 1970-80-ті роки він опублікував серію нарисів з історії сіл району в місцевій газеті «Червона зірка». Вийшовши на пенсію, з 1992 року і до останнього дня свого життя Іван Архипович повністю поринув у громадську роботу на тлі краєзнавчого руху в районі. Згуртувавши навколо себе однодумців, Іван Архипович очолив у 1992 році Теофіпольське відділення Всеукраїнської спілки краєзнавців, з 1999 року став завідувачем Теофіпольського відділу Центру дослідження історії Поділля. Для того, щоб надати наукового характеру своїм публікаціям, він став постійно працювати в центральних державних архівах Петербурга, Москви, Києва, Львова, обласних держархівах Хмельницького, Житомира, Рівного та інших і зібрав звітні тисячі маловідомих історичних документів і матеріалів про свій край. Це дало змогу йому підготувати капітальні археографічні історико-меморіальні видання «Навічно в пам'яті народній» (1995), як Книгу Пам'яті про загиблих теофіпольців у роки Другої світової війни, «Трагічні долі репресованих теофіпольців» (2000, Т. 1-2). У цих томах зібрано понад 5 тис. біографічних довідок про трагічні долі краян. У співпраці з київськими архівістами підготував двотомник «Історія Теофіпольщини. Історичний нарис» та збірник документів Центрального державного історичного архіву України у м. Києві» (2003, 2007), який став вагомим внеском в джерелознавчу базу української історичної науки та в розвиток наукового краєзнавства, хрестоматією для освітян і краєзнавців району.

І. А. Стасюку по праву належить першість в Україні у створенні повнокровних нарисів з історії всіх населених місць краю. Уже в 1993 році ним видано книгу «Теофіпольщина. Сторінки історії сіл району», в якій створено нариси про всі 54 населені пункти краю. Згодом він здійснив друге розширене

видання «Історія міст і сіл Теофіпольського району Хмельницької області» (2005, Т. 1-2). Значення цих книг полягає в тому, що вони, висвітлюючи об'єктивну історію подій, започаткували на практиці реалізацію проекту перевидання тому «Історія міст і сіл України. Хмельницька область» в новій редакції. Водночас Іван Архипович є автором капітальних монографій і книг з історії рідного краю: «Новоставці: історико-документальний нарис» (1992), «Історія Теофіполя» (2001), «Історія Теофіпольщини в уславлених іменах» (2004), «Ямпіль на Горині» (2005), «Історія Теофіпольської єврейської общини» (2007), навчального посібника для шкіл «Нариси історії Теофіпольщини» (1993) та інших. За підрахунками, І. А. Стасюком опубліковано до 20-ти солідних окремих видань загальним обсягом до шести тисяч сторінок, які склали розгорнуту енциклопедію рідного краю. Позаяк, мало який адміністративно-територіальний район України міг тоді позмагатися з Іваном Архиповичем такими досягненнями у вивченні та популяризації свого краю.

Подвижницька діяльність Івана Архиповича Стасюка належно оцінена в суспільстві. У вересні 1999 р. в Кам'янець-Подільському університеті на історичному факультеті відбулася велелюдна презентація всіх його книг. Присутні були вражені цим творчим надбанням, науковою якістю досліджень автора. В 2000 році його було обрано почесним професором Кам'янець-Подільського педагогічного університету (нині національний університет імені Івана Огієнка). І. А. Стасюка нагороджено п'ятьма державними орденами і медалями, присвоєно звання «Почесний краєзнавець України», удостоєно обласної краєзнавчої премії імені Юхима Сіцінського та інших відзнак. З 2009 р. обласною організацією НСКУ була заснована премія імені почесного професора Івана Стасюка в галузі досліджень історії міст і сіл Хмельниччини, яка вручається щорічно. Першими її лауреатами стали директор Кузьминської ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району, почесний краєзнавець України Олександр Байдич, доктор історичних наук, професор Олександр Григоренко з м. Хмельницького, краєзнавець з Деражнянщини Василь Куцюк та ін.

Життя і творчість Івана Архиповича Стасюка, подвижника на ниві державної, громадської і науково-краєзнавчої діяльності,

назавжди стали прикладом вірному служінню на благо України та рідної Хмельниччини.

Л. Баженов

Праці І. А. Стасюка

1. **Теофіпольщина:** сторінки історії сіл району. – Львів: Каменярь, 1993. – 368 с.

2. **Навічно в пам'яті** народній: теофіпольці у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр. – Львів: Каменярь, 1995. – 662 с.

3. **Стасюк І. А.** Трагічні долі репресованих теофіпольців. (Реабілітовані історією) / І. А. Стасюк, П. П. Прокопчук, В. П. Шептицький: у 2 т. – Хмельницький: Поділля, 2000. – Т. 1. – 656 с.; Т. 2. – 640 с.

4. **Історія Теофіпольщини** в уславлених іменах. – Хмельницький: Поділля, 2004. – 190 с.

5. **Історія міст і сіл** Теофіпольського району Хмельницької області: у 2 т. – Хмельницький: Поділля, 2005. – Т. 1. – 456 с.; Т. 2. – 496 с.

Про І. А. Стасюка

1. **Баженов Л. В.** Пам'яті Івана Архиповича Стасюка / Л. В. Баженов, О. М. Завальнюк, В. С. Прокопчук // Краєзнавець Хмельниччини: щокварт. бюлетень Хмельниц. обл. орг. НСК України. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Вип. 1. – С. 22-24.

2. **Стасюк Іван Архипович** // Баженов Л. В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців ХІХ-ХХ ст. – Кам'янець-Подільський, 1993. – С. 362.

3. **Стасюк Іван Архипович** // Кам'янець-Подільський державний університет в особах. – Кам'янець-Подільський, 2003. – Т. 1. – С. 626-633.

4. **Шокало М.** Теофіпольський літописець // Поділ. вісті. – 1999. – 8 лют.

березень

Проскурів – тимчасова столиця УНР в роки Української революції 1917-1921 років

*До 100-річчя з часу перебування
у Проскуріві уряду УНР*

Наприкінці січня 1919 року УНР опинилася у надзвичайно складному становищі. Під тиском Червоної армії вищі інституції влади та армія УНР вимушені були залишити Київ. 2 лютого уряд УНР і Директорія переїхали до Вінниці. Але, вже за місяць, невдачі української армії у районі Козятини призвела до того, що столицю УНР довелося евакуювати ще далі на захід – у Проскурів. От так, зовсім несподівано, звичайний повітовий центр Поділля з 6 березня 1919 року став тимчасовою столицею УНР. Правда, усього на два тижні.

Уряд і Директорія прибули до Проскурова залізницею спеціальним поїздом. Частина міністерств розмістилася у вокзальних приміщеннях, частина зайняла місцеві готелі, а частина так і залишилась у вагонах поїзда. За два тижні свого перебування у місті уряд провів ряд важливих державних засідань за участю членів Директорії й представників партій. Саме в Проскуріві пройшло останнє засідання Директорії у повному складі. Серед низки подій відзначимо 15 березня, коли до Проскурова, для зустрічі з Директорією, прибула делегація Західноукраїнської Народної Республіки на чолі з її президентом Є. Петрушевичем... 20 березня 1919 року ускладнилась ситуація на фронті – Червона армія розпочала наступ на Бердичівсько-Житомирському напрямку. Наступного дня з Проскурова на зустріч ворогу вирушили частини Українських Січових стрільців. Одночасно місто залишили уряд УНР та Директорія – урядовий поїзд направився до Рівного.

Згодом, після тривалих боїв, війська УНР вимушені були відступити з Поділля. Українська армія влітку 1919 року знову повернулася у місто. З кінця липня і до кінця листопада Проскурів перебував під владою УНР. Столичні функції на той час виконував Кам'янець-Подільський, а Проскурів був важливим опорним пунктом молодій державі. Серпень та вересень

минули більш-менш спокійно, поступово налагодилось мирне життя, відновили роботу навчальні заклади, запрацювали деякі підприємства.

Але, погіршення зовнішньополітичного стану та початок у листопаді 1919 року військового наступу на українські землі одразу трьох сил (більшовики, поляки та Добровольча армія Денікіна), знову змусили армію УНР відходити. 16 листопада уряд та Директорія залишили Кам'янець-Подільський та переїхали до Проскурова, де перебували до 21 листопада, поки не вирушили далі на північний захід... З перших чисел грудня на Поділля увійшли польські війська.

Вже за місяць С. Петлюра добився згоди з поляками про спільні дії проти більшовиків, і з січня 1920 року українські урядовці знову були у Кам'янці. У травні «столиця» УНР перебралася до Вінниці, проте, вже 7 червня її евакуювали до Проскурова. Ситуація була схожою з весною 1919-го – під тиском Червоної армії війська УНР відступали, відповідно, переїжджав і уряд. У Проскурові українські міністри працювали до кінця червня 1920-го року, поки прорив більшовиків не змусив їх залишити місто.

Події літа-осені 1920 р. давали надію на закріплення влади УНР, але масовий наступ Червоної армії наприкінці листопада змусив українську армію відступити за Збруч... На Поділлі та у місті на найближчі 70 років була встановлена радянська влада.

Таким чином, від початку 1919 р. до кінця 1920 р. Проскурів перебував у центрі державотворчих і військово-політичних процесів у боротьбі за створення незалежної Української Народної Республіки. Місто пережило ряд трагічних сторінок, стало свідком важливих боїв, тричі дало притулок Директорії та уряду УНР.

С. Єсюнін

Література

1. **Завальнюк О. М.** Місто Проскурів – тимчасовий державний і політичний центр УНР (березень 1919 р.) // Місто Хмельницький в контексті історії України: матеріали наук. конф. – Кам'янець-Подільський, 2006. – С. 42-47.

2. **Завальнюк О.** Проскурів в часи Директорії (кінець 1918 – листоп. 1919 р.) // Хмельниччина: роки становлення та поступу (1937-1997): матеріали Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф. – Хмельницький, 1997. – С. 244-251.

3. **Єсюнін С. М.** Місто Хмельницький: історія, події, факти. – Хмельницький, 2008. – 126 с.

Перебування уряду УНР у Проскуріві. – С. 42-43.

4. **Єсюнін С.** Мандрівки столицями України // Є-Поділля. – 2005. – 29 верес.

1 березня

Перша скрипка Поділля

*До 70-річчя з дня народження
Валентини Григорівни Щур*

Ще в 1995 році Валентину Григорівну «першою скрипкою Поділля» вперше назвала народна артистка України, композитор Леся Дичко, з вдячності за перше «озвучення» нею надскладного твору «Фрески» (два зошити) для скрипки з органом, присвячених народній художниці Катерині Білокур.

«Ніхто з київських метрів скрипкового мистецтва не наважився виконати цей твір, – говорила Леся Дичко в залі Хмельницької філармонії, – а ваша Валентина Щур це здійснила разом з київською органісткою Галиною Булибенко! Я наполягатиму в Спілці композиторів, щоб цей твір прозвучав і в Києві».

«Фрески» були виконані у 1996 році в Київській національній музичній академії імені П. Чайковського та в органному залі Києва з Іриною Калиновською.

Валентина Щур народилася 1 березня 1949 року в м. Хмельницькому. Музики навчалася в Хмельницькій ДМШ № 1, у Хмельницькому музичному училищі (нині коледж імені Віктора Заремби), в Одеській консерваторії імені Антоніни Нежданової. Працювала артисткою оркестру Львівського оперного театру імені Соломії Крушельницької (1976-1978).

З 1978 року – викладач скрипки в Хмельницькому музичному училищі імені Віктора Заремби. За сорок років педагогічної діяльності виплекала власну школу скрипкового

виконавства і утвердила її в своїх учнях (понад сто випускників). Серед них – лауреат міжнародних конкурсів Вадим Коробов (артист Берлінського симфонічного оркестру), лауреат міжнародних конкурсів скрипалів Тарас Яропуд (художній керівник та концертмейстер Київського камерного оркестру «Київські солісти»), артистка Мінського оперного театру Наталія Маслюк, артистка Тель-Авівського оперного театру Олена Бойко, артистка Казанського національного оперного театру Наталія Кудря, солістка Хмельницької обласної філармонії, заслужена артистка України Майя Оніщук та інші, які працюють артистами симфонічних оркестрів та оперних театрів.

За багаторічну педагогічну та концертну діяльність концертмейстер Хмельницького камерного оркестру (1992-2001), концертмейстер академічного симфонічного оркестру (2001-2016), солістка органного залу Хмельницької обласної філармонії Валентина Щур удостоєна звання «Заслуженої артистки України» (2009) та звання лауреата обласної мистецької премії імені Тараса Шевченка (1996).

Високому артистизму й потужній музично-просвітницькій діяльності Валентини Щур присвятили свої вірші хмельницькі поети Микола Скиба, Микола Коваль, Микола Хоружий, Галина Ісаєнко та інші. А заслужений художник України Олена Скорупська написала портрет Валентини Щур.

Як приклад, процитуємо одну строфу вірша Лідії Яцкової:

...Коли «Мелодію» заграє –
Душа осанну їй співає...
Щур Валентина –
Серденько гаряче...
А скрипка на плечі її
Сміється й плаче...

(Яцкова Л. «SPECTRUM». – Хмельницький, 2017. – С. 201.)

М. Кульбовський

Про В. Г. Щур

1. **Карась П.** Душа моя, скрипко жагуча // Поділ. вісті. – 1996. – 14 трав.
2. **Арїон Г.** Бринить у скрипці музика душі // Проскурів. – 1999. – 5 берез. – С. 1, 2.
3. **Слободянюк П.** Жінка і скрипка: фантазія краси // Поділ. вісті. – 1999. – 5 берез.
4. **Дацкова І.** Вона – просвітниця весни // Поділ. кур'єр. – 2000. – 30 берез.
5. **Та скрипка билась птахом у руці** // Кульбовський М. З подільського кореня. – Хмельницький, 2004. – Кн. 3. – С. 52-53.

8 березня

Багатогранність таланту Володимира Карвасарного

До 70-річчя з дня народження

Карвасарний Володимир Іванович народився 8 березня 1949 року у с. Петрашівка Віньковецького району, але дитячі та юнацькі роки пройшли в с. Михайлівці. Після закінчення школи не одразу визначився з вибором професії. Уже після служби в армії свідомо вирішує стати художником. У 1976 р. закінчив Вижницьке училище декоративно-прикладного мистецтва, де педагогами з фаху були В. Жаворонков, Е. Жуковський, П. Лемський.

Так склалися обставини, що після навчання і дотепер В. Карвасарний живе та працює у Хмельницькому: радіотехнічний завод, художньо-виробничий комбінат. Попри роботу, плідно займається творчістю, бере участь у міжнародних, всеукраїнських виставках. Отримує найвищі відзнаки та нагороди на міжнародних конкурсах плакату у Москві (Росія, 1984, 1985), першу премію Міжнародного конкурсу графіки у м. Брно (Чехія, 1991).

Володимир Іванович – член Спільки художників України з

1985 р., лауреат Хмельницької міської премії ім. Б. Хмельницького (1999), обласної премії ім. В. Розвадовського (2004). Окрім Хмельницького, персональні виставки В. Карвасарного відбувалися у Чеханові (Польща, 1998), Борі (Сербія, 1999), Враці (Болгарія, 2000) та багатьох містах України. Твори митця знаходяться в музеях та приватних колекціях України, Росії, Болгарії, Чехії, Югославії, Польщі, Франції та США.

Роботам В. Карвасарного притаманні своєрідність композиції, символізм, яскравість, експресивність художніх образів. У творчому доробку майстра все органічно взаємопов'язане – плакат, живопис, дизайн.

Митець досить яскраво заявив про себе як графік. Плакат настільки полонив художника, що він досяг у ньому високих вершин. Графічні роботи художника можна розглядати окремо, як автономні, неповторні, самодостатні. Їх тематика досить різноманітна: історико-політична, соціально-політична, соціально-психологічна.

Володимир Іванович – сміливий новатор у пошуках образних рішень. У кожному його творі чітко виражені громадянська позиція, небайдужість до суцього, того, що не тільки сьогодні визначає наше життя, а й викликає тривогу за майбутнє. Плакати В. Карвасарного вражають оптимальним використанням техніки для вираження думки, вони досить лаконічні.

Згодом майстер розширює діапазон діяльності: сміливо і впевнено пробує себе у масштабнішому жанрі – розробці й втіленні дизайнерських проектів інтер'єрів громадських приміщень, об'єктів історико-краєзнавчого, культурного призначення. У його доробку – проекти реконструкцій у міській раді – сесійної зали і зеленої зали для прийому делегацій та урочистих засідань, в обласній раді – сесійної зали, двох залів філармонії, фасаду, фойє і танцювальної зали лялькового театру.

До масштабних реставраційних об'єктів слід віднести й інтер'єр бальної зали палацу графа Орловського у селі Маліївці Дунаєвецького району. Площа одних лише стін сягає близько 600 м². Сюди також увійшли 8 панно різних розмірів, написаних зі старих дореволюційних фотографій. Завдяки їм вдалося відтворити унікальний інтер'єр та атмосферу бальної зали.

Потім були: інтер'єр готелю «Енеїда», музей Проскурівського підпілля, музей Героя Радянського Союзу В. Вайсера (у НВК № 10), музей-студія українського фотомистецтва, де вдало поєднані художньо-дизайнерські й інженерно-конструкторські ідеї та ін. У 2016 році у Кам'янці-Подільському відкрито костел із величезним мозаїчним панно на фасаді авторства В. Карвасарного.

Досить цікавим є той факт, що перший логотип Хмельницького обласного художнього музею, який використовується і зараз, хоча, у дещо зміненому вигляді, ще 1989 року розробив саме Володимир Карвасарний. За основу взято історичну будівлю закладу, зведена 1903 р.

Ще одне серйозне і віддане захоплення художника – живопис. Полотна В. Карвасарного вирізняються виразною пластичною мовою, експресивним, надзвичайно дзвінким колоритом. Кожний живописний твір митця – не данина моді, не слугування кон'юнктурі, а наслідок внутрішнього діалогу, намагання відповісти перш за все собі на сакраментальні питання щодо становлення людини як творіння Божого, її духовного, морального розвитку, поєднання у її світовідчутті величного та земного, вічного та швидкоплинного. Відповіддю на саме ці філософські питання є картини сакральнорелігійної тематики: «Христос з закритими вустами», «Трійця», «Апостол Петро» та ін.

Можливо, як знак подяки від шанувальників творчості, 2014 року за сприяння, на той час, генерального директора ПАТ «Хмельницькобленерго» Олександра Шпака, вийшов друком альбом «Володимир Карвасарний», у якому представлено частину творчого доробку митця.

Зараз, окрім роботи над новими живописними та графічними творами, Володимир Іванович працює над дизайном костелу у Городку: мозаїка і вітраж на фасаді, іконостас, скульптура, живописні ікони.

Сьогодні впевнено можна казати, що творчість Володимира Карвасарного знайшла високе визнання. Цьому сприяв синтез таланту, професіоналізму, багатой фантазії та працьовитості.

Л. Сковерко

Праці В. І. Карвасарного

Володимир Карвасарний. Живопис. Плакат: каталог. – Хмельницький. – 2002. – 29 с.

Про В. І. Карвасарного

1. **Володимир Карвасарний** – графік, живописець і дизайнер // Проскурів. – 2015. – 2 квіт. – С. 14.
2. **Висоцький В.** Художник і його життя // Дивокрай: наук.-краєзн. альманах. Вип. 1: Південно-Східна Волинь. – Хмельницький, 1995. – С. 74-77.
3. **Мельник В. В.** Карвасарний Володимир Іванович // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2012. – Т. 12. – С. 316.
4. **Шафінський М. А.** Лаконічність плакату Володимира Карвасарного // Проскурів. – 2018. – 24 трав. – С. 15.

7 квітня

Співець «Буковинських самоцвітів»

*До 100-річчя з дня народження
Івана Омеляновича Кутеня*

Поет-пісняр Іван Омелянович Кутень народився 7 квітня 1919 року в с. Збриж Чемеровецького району Хмельницької області.

Освіта неповна середня. Учасник 2-ї світової війни. Потрапив у полон, перебував у німецьких концтаборах. У 1948-49 рр. працював інструктором Новоселицького райвиконкому (Чернівецька область). Від 1950 р. – у районних газетах у Вашківцях і Новоселиці (обидва – Чернівецька область). Від 1964 р. – методист Будинку народної творчості у Чернівцях. Друкуватися почав з другої половини 1930-х рр., від 1950-х рр. – у газетах: «Молодь України», «Радянська культура», «Літературна Україна»; журналах: «Україна», «Соціалістична культура», «Перець», «Дніпро», «Вітчизна»; тижневиках «Українське слово» (Вінніпег) та «Українське життя» (Торонто). Збереглися деякі концтабірні вірші, написані російською мовою. Найбільшу і найвартіснішу частину літературної спадщини

створив на Буковині. Листувався із канадськими літераторами С. Мацієвичем, М. Вакалюк та ін. На слова Івана Кутеня написано близько 300 пісень, серед композиторів – М. Колесса («Плотарі», «Вівчар», «Усміхаються дівчата», «Клени»), А. Кос-Анатольський («Гуцулочка», «Сиділа з ним на камені...»), «Пастушка», «Буковинки», «Буковинські вечорниці»), Є. Козак («Доріженька», «Над річкою-бережком...»), «Бузок», «Буковинська полька», «Усміхаються дівчата», вокально-хореографічна сюїта «Буковинське весілля»), П. Козицький («Ковалі», «Новорічна»), Л. Колодуб («Виноград»), В. Костенко («Марш поборників миру», «Кучері», «Ожина», «Тюльпани»), А. Філіпенко («Ковалі»), Б. Фільц («Біля нашого села»), Г. Петрицький («Веснянка», «Ждем, друзі, вас!»), А. Кушніренко («Зореслава», «Килим», «Я щаслива зроду»), С. Сабадаш («Пісня про Лук'яна Кобилицю», «Вареники»), Г. Шевчук («Над Прутом»), В. Михайлюк («Стежечка моя»), І. Міський («Ланкова», «На кичері»), Й. Ельгісер («Пісня буковинця», «Ковалик»), П. Окрушко («Дума про Буковину», «Золота флюяра»), В. Фокшук («Риболови»).

Видано збірку пісень Івана Кутеня «Грай, трембіто!» (Станіслав, 1961). Музичні твори на слова Кутеня збагатили репертуар Буковинського заслуженого ансамблю пісні і танцю України, Національної заслуженої капели бандуристів України ім. Г. Майбороди, Національної хорової капели України «Думка», Національного заслуженого українського народного хору ім. Г. Верьовки, заслуженої хорової капели «Трембіта», Гуцульського ансамблю пісні і танцю, Закарпатського народного хору та ін.

Помер поет 24 січня 1984 року. Похований у Чернівцях.

В. Михалевський

Про І. О. Кутеня

1. **Кутень Іван Омелянович** [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кутень_Іван_Омелянович. – Назва з екрана.

2. **Мельничук Б. І.** Кутень Іван Омелянович // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2016. – Т. 16. – С. 266.

8 квітня

Мелодія ліній

*До 75-річчя з дня народження
Бориса Михайловича Негоди*

Борис Михайлович Негода – заслужений художник України, професор кафедри мистецьких дисциплін Кам'янець-Подільського Національного університету імені Івана Огієнка, член Національної спілки художників України. Працює в галузі станкової графіки та малярства, проживає у місті Кам'янець-Подільський.

Митець народився 8 квітня 1944 року в с. Калиня Кам'янець-Подільського району. 1961 року закінчив Чернівецьке художньо-ремісничє училище, 1974 року – факультет графіки Київського художнього інституту (Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури).

Митець є активним учасником зарубіжних та всеукраїнських виставок від 1972 року: у Румунії, Москві, Болгарії, Австрії, Німеччині, США... Твори Бориса Михайловича зберігаються у музеях України та приватних колекціях. Зокрема, в збірці Хмельницького обласного художнього музею налічується 21 графічний твір.

Художник є лауреатом Всеукраїнської премії імені Івана Огієнка в галузі образотворчого мистецтва та обласної премії ім. В. Розвадовського.

Він вдало поєднує творчу діяльність з освітньо-викладацькою: у його науковому доробку – 17 публікацій у наукових фахових виданнях.

2005 року Борис Негода видав навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів художніх і художньо-педагогічних спеціальностей «Живопис». Творчо співпрацює з митцями України та Польщі. Він – досвідчений педагог і куратор проектів, керівник всеукраїнських живописних пленерів.

Значний графічний доробок митця складають ілюстрації до творів П. Тичини, О. Кобилянської, М. Стельмаха тощо; серії та цикли «Лірницькі пісні Поділля», «Сни дитинства»; серії станкових аркушів у техніках – літографія, офорт, суха голка,

резерваж, меццо-тінто. Підвладні художнику дерево, гіпс, метал й навіть камінь.

За часів радянської влади, на противагу багатьом своїм колегам, він не малював плакатів із комуністичними гаслами, полотен із сюжетами ідеологічного забарвлення, бо не хотів жити подвійним життям і сповідувати подвійні стандарти. А нині, насолоджуючись повною свободою, пише твори, пройняті українською народністю, національною ідентичністю.

На разі, Борис Михайлович знайшов себе в досить складній та кропіткій техніці олійної пастелі, у якій натхненно продовжує працювати. На створення однієї роботи, за словами художника, йде часу від місяця, буває навіть аж до року. Митець повторює в численних інтерв'ю, що єдиною його музою є Україна. «Заради неї і працюю», – просто і без прикрас каже майстер. В циклах творів, що виконані в техніці олійної пастелі, Б. Негода виступає як творець образів, які додають сили духу і радості та яскраво утверджують ідею української самосвідомості. Кожен твір – це вже творчість, думка й широта мислення, повнота форм та робота над найдрібнішими деталями. У серіях «Скіфи», «Ангели», «Шевченкіана», «Козацький скоропис», «Метаморфози» красномовно втілені наміри самого художника: «Я хочу проливати світло на людей... Так мені самому світліше на душі».

Борис Негода – художник, чиї роботи захоплюють дивовижним світом краси, життям, щастям та світлом. Такий оптимізм митець передає й своїм учням. Як викладач, він щедро ділиться своїми знаннями та власним прикладом, вчить їх необхідності щоденно працювати над собою. І повторює повсякчас студентам: «Аби чогось досягти, треба докласти зусиль, волі, здоров'я, знань. Бути терплячим і трохи навіть упертим. Просто так, з неба, нічого не падає...»

75-та весна Бориса Негоди на всю буяє за вікном його майстерні та в завжди молодій душі. В творчих планах художника чимало ідей та нових проектів – серед них і свіжі полотна, і нові персональні виставки, і виїзди на художні пленери. Бо, як зізнається сам митець, не зробив ще багато з того, що запланував.

М. Фролова

Про Б. М. Негоду

1. **Дільманбетова М.** Мистецький храм художника Бориса Негоди / М. Дільманбетова, А. Сімашова // Слово і Час. – 2007. – № 6 – С. 95-96.

2. **Негода Борис Михайлович** // Урсу Н. Митці Кам'янця-Подільського: архітектори, мистецтвознавці, художники. – Кам'янець-Подільський, 2016. – С. 157-160.

3. **Негода Б.** Без Вітчизни немає всесвіту / бесіду з художником вела Т. Слободянюк // Поділ. вісті. – 2002. – 2 лип.

4. **Салій І.** Світ пастелей Бориса Негоди // Проскурів. – 2018. – 21 черв. – С. 14.

5. **Шпильова В.** Погода для Негоди // Голос України. – 2005. – 23 квіт. – С. 11.

9 квітня

На духовній ниві...

*До 50-річчя з дня народження
Сергія Причишина-Кліновського*

З давніх часів на українських землях представники духовенства користувались повагою у суспільстві, були одними з найосвіченіших верств населення. Саме дяки-книжники навчали дітей початкової грамоти, священники опікувались культурним життям свого містечка, а єпископи будували величні храми, відкривали навчальні заклади та молилися за мир і спокій на рідній землі. Ішли роки і суспільне життя оновлювалось, змінювались відносини між людьми, обов'язки різних соціальних інститутів. Церква відділилась від Держави, але незважаючи на це її роль у житті суспільства не зменшувалась, а навпаки зростає з кожним днем. Так сталося тому, що сучасна людина в бурхливому світі намагається знайти спокій у душі, відновити рівновагу у житті. Сучасну українську церковну історію творять багато талановитих представників духовенства, вони тісно пов'язані з наукою, освітою, культурою. Серед них талановитий священник, учений та педагог Сергій Максимович Причишин-Кліновський.

Сергій Максимович народився 9 квітня 1969 р. в місті Хмельницькому в сім'ї офіцера та педагога. У 1970 р. був хрещений в с. Глібово Новоушицького району. Зростав допитливою дитиною, любив природу. З 1976 по 1986 рр. навчався в СШ № 16, а згодом в СШ № 20 м. Хмельницького. З 1 вересня 1986 р. здобував знання в ТУ № 11, після закінчення якого працював в оборонній промисловості, а з 14 грудня 1987 р. був призваний до лав служби в армії. Службу проходив в інженерно-технічних військах в м. Києві.

У 1988 р. вперше побував на святковому богослужінні, присвяченому 1000-річчю хрещення Русі, після чого з'явилося палке бажання служити Христові і Його Церкві. У 1989 р., працюючи на підприємстві, ніс кліросний послух при Хмельницькому кафедральному соборі Різдва Богородиці. У 1993-1994 рр. працював в обласній друкарні № 1 видавництва «Поділля».

27 грудня 1991 р. одружився на Ксенії Майструк. Дружина для нього є надійною порадицею та підтримкою у всіх життєвих справах.

17 грудня 1994 р. єпископ Антоній (Фіалко) висвятив Сергія Максимовича в сан диякона, а 25 грудня 1994 р. в сан пресвітера до Хмельницького Свято-Покровського кафедрального собору. У 1996 р. священника призначили в якості настоятеля на парафіяльне служіння. Спочатку він служив штатним священником Св. Преображенського жіночого монастиря с. Головчинці Летичівського благочинницького округу. З грудня 1996 р. призначений настоятелем Св. Миколаївського храму с. Копистин Хмельницького благочинницького округу. Тут він став радником та духовним наставником для багатьох мирян, виховав цілу плеяду пономарів, навчивши їх найпростішій духовній грамоті. Протоіерей Сергій гарно співає, а тому зумів створити клір, куди зібрав найталановитіших та найспівочіших людей з усього села. З церковною громадою храму та благодійниками будує каплиці на честь Ікони Казанської Божої Матері та Св. Пророка Іллі.

Протоіерей Сергій часто відвідує богослужіння в Архієрейському Соборі, користується повагою колег-священиків та єпископа. 24 липня 2002 року Сергій Максимович

возведений в сан протоієрея, а через рік нагороджений правом носіння палици під час богослужінь. У травні 2005 р. єпископ нагородив священика Хрестом з прикрасами, а у липні 2016 р. – правом носіння митри під час богослужіння. Протоієрей Сергій продовжує удосконалювати свої знання, читає багато наукової, духовної та художньої літератури, збирає раніше невідомі історичні факти про церковних діячів, аналізує богословські праці. Вивчаючи свій родовід, вирішив взяти подвійне прізвище. Кліновський – це прізвище його діда, який багато чому навчив Сергія Максимовича у його юні роки.

У 1995-2007 рр. навчався в Київській Духовній Семінарії та Духовній Академії. Закінчив КДАіС з 1-го розряду. Під керівництвом кандидата богослов'я, доцента кафедри Історії Православ'я на Русі архімандрита Нестора (Соменока), на «відмінно» захистив дипломну роботу за курс КДА на тему: «Священносповідник єпископ Амвросій (Полянський) і його просвітницька діяльність (1903-1932)». Після захисту, ректор КДАіС Преосвященніший Антоній (Паканич), вікарний єпископ Бориспільський перед Вченою радою КДА рекомендував протоієрею Сергію в майбутньому написати кандидатську дисертацію по даній історичній проблематиці. Сергій Максимович продовжив дослідження та співпрацю з архімандритом Нестором і в 2010 р. успішно захистив дисертацію на тему «Богословський труд і життєвий подвиг священносповідника єпископа Амвросія (Полянського), в світлі православного поучення про Церкву». З 2003 р. працює викладачем з історії Християнської Церкви на кафедрі Українського Православ'я і Теології у Хмельницькому Інституті МАУП.

Сергій Причишин несе різні слухняності при єпархії: викладає в недільних школах, курирує душпастирську діяльність в місцях позбавлення волі, бере участь в різних наукових конференціях. З 2002 по 2007 рр. – голова Хмельницької обласної організації «Шлях православних». З 2008 по 2014 рр. виконував обов'язки Головуючого Єпархіальним відділом по взаємодії з ЗСУ та іншими збройними формуваннями. Ніс послух виконуючого обов'язки військового капелана при військовій частині ВВ України. Важливе місце у його житті займає спорт (боротьба, дзюдо, самбо, важка атлетика). В 2007 р.

зайняв друге місце в обласних змаганнях з пауерліфтингу у своїй віковій і ваговій категорії. Автор понад 20 наукових публікацій, близько 50 статей в різних церковних і світських періодичних виданнях; член Національної спілки краєзнавців України. 1 червня 2017 р. розпорядженням Митрополита Хмельницького і Старокостянтинівського Антонія призначений відповідальним секретарем церковно-історичного товариства м. Хмельницького.

Вітаємо Сергія Максимовича з ювілеєм і щиро бажаємо життєвих гараздів, творчих успіхів та міцного здоров'я на многії літа!

М. Тютюнник

Праці С. М. Причишина-Кліновського

1. **Богословский труд** и жизненный подвиг священно-исповедника епископа Амвросия (Полянского) в свете православного учения о церкви: дис. на соиск. науч. ст. кандидата богословия. – Киев: Свято-Успенская Киево-Печерская Лавра, 2010. – 253 с.

2. **Проскурівсько-Летичівське** вікарство (1921-1932 рр.) в історичних долях православної Хмельниччини // Місто Хмельницький в контексті історії України: матеріали III наук.-краєзн. конф. – Хмельницький, 2011 – С. 275-285.

3. **Нарис до історії Подільських** духовних шкіл кінця XVIII – початку XIX ст. // Місто Хмельницький в контексті історії України: матеріали I Міжнар. наук. іст.-краєзн. конф. – Хмельницький, 2016. – С. 163-165.

4. **Вихідці Києво-Могилянської академії** – початківці духовної освіти на Поділлі (кін. XVIII – поч. XIX ст.) // Духовні витоки Поділля: церква та релігійні діячі в історії краю: матеріали VII всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 25 квіт. 2017 р.). – Хмельницький, 2017. – С. 310-318.

10 квітня

Життя і праця в ім'я України

*До 80-річчя з дня народження
Євгена Михайловича Свіргунця*

Серед викладачів професорсько-викладацького складу Хмельницького національного університету яскравою постаттю є кандидат педагогічних наук, професор, заслужений працівник фізичної культури і спорту України, орденоносець Євген Михайлович Свіргунець, людина великих організаторських здібностей, чесності, принциповості і порядності. Майже 36 років, з незначними перервами, він очолював кафедру фізичного виховання першого в місті закладу вищої освіти – Хмельницькому національному університеті. Саме розвитку фізичної культури і спорту цього навчального закладу сповна віддає він своє серце, свій розум і талант і на цій ниві досяг значних успіхів.

За своє насичене активною та творчою діяльністю життя він зробив неоцінний внесок у становлення незалежності молоді української державності, щоб Україна була ще більш відомою у світовому спортивному співтоваристві.

Євген Михайлович народився 10 квітня 1939 р. в розташованому неподалік обласного центру селі Ружична. Босоного дитинство вкарбувалося в пам'ять голодними і тривожними роками війни, післявоєнного життя – надзвичайно важкого і водночас обнадійливого. До п'ятого класу навіть в люті морози ходив до школи в картузі, оскільки купити шапку в сім'ї не було змоги. Після школи працював на будівництві шахт Донбасу. Після служби в армії навчався в Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті.

В 1968 р. з шести претендентів на посаду завідувача кафедри фізичного виховання новоутвореного Хмельницького технологічного інституту побутового обслуговування конкурсна комісія надала перевагу саме йому – молодому, енергійному, але головне, мудрій і далекоглядній людині, яка вже тоді бачила перспективу розвитку фізичної культури і спорту молодого закладу вищої освіти. З того часу фізичне виховання стало важливим і усвідомленим компонентом пріоритету оздоровчої

направленості і гуманітарного виховання, спрямованого на формування у студентів фізичного, морального і психічного здоров'я, раціонального поєднання фізичної і розумової діяльності. Важливою сторінкою створення матеріальної основи фізичної культури і спорту стало будівництво спортивного комплексу. Саме завдяки винятково наполегливим зусиллям Є. М. Свіргунця, його організаторським здібностям, вмінню аргументовано переконувати можновладців на всіх керівних рівнях місто Хмельницький має такий спортивний комплекс, який не мають до цього часу багато обласних центрів нашої країни. Будівництво спортивного комплексу професор Є. М. Свіргунець вважає особливою сторінкою свого життя.

За роки його праці в Хмельницькому національному університеті очолювана ним кафедра пройшла доволі складний шлях і сьогодні є науковим, фізкультурно-спортивним центром Поділля. На честь перемог хмельницьких студентів-спортсменів на офіційних міжнародних змаганнях 59 разів піднімався державний прапор і лунав гімн нашої держави. Таким спортивним успіхам може позаздрити будь-який столичний заклад вищої освіти. Яскравим тріумфом досягнень професора Є. М. Свіргунця стали виступи студентів Хмельницького національного університету Ольги Жовнір та Галини Пундик на XXIX літніх Олімпійських іграх у Пекіні, де вони завоювали золоті медалі з фехтування на шаблях. Загалом 13 студентів університету були учасниками Олімпійських ігор. За видатні спортивні досягнення 9 студентів удостоєні високих державних нагород. Студентка Ольга Партала єдина серед спортсменів Хмельницької області нагороджена дипломом Fair Play.

За багаторічну сумлінну працю професор Є. М. Свіргунець неодноразово відзначався державними і регіональними нагородами. Держава високо оцінила заслуги Євгена Михайловича, нагородивши його двома орденами «Знак пошани», знаком «Відмінник освіти України», почесним званням «Заслужений працівник фізичної культури і спорту України» та іншими.

В 2004 р. Євген Михайлович, підготувавши достойну зміну, передав керівництво кафедрою своєму вихованцю, майстру спорту міжнародного класу, кандидату наук з фізичного виховання і спорту О. Солтику. Такими людьми, як

професор Є. М. Свіргунець, може пишатися подільська земля. Його титанічна праця на ниві фізичної культури і спорту спонукала тисячі молодих людей до здорового способу життя, прославила Хмельниччину і всю нашу країну на міжнародній арені.

Свій поважний ювілей він зустрічає на вершині слави, заслуживши всенародне визнання своєю подвижницькою працею на ниві фізичної культури і спорту.

О. Григоренко

Про Є. М. Свіргунця

1. **Григоренко О. П.** Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, професор Євген Свіргунець – видатний організатор розвитку фізичної культури і спорту вищих досягнень // Місто Хмельницький в контексті історії України: матеріали III наук.-краєзн. конф. – Хмельницький, 2011. – С. 599-612.

2. **Григоренко О. П.** Професор Євген Свіргунець – фундатор розвитку фізичної культури і спорту Хмельницького національного університету // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Т. 12. – С. 430-437.

3. **Григоренко О. П.** Професор Хмельницького національного університету Євген Свіргунець – заслужений працівник фізичної культури і спорту України / О. П. Григоренко, О. В. Мозолук // 100 років спорту на Поділлі: іст. витоки, сучасний стан та перспективи розвитку. – Кам'янець-Подільський, 2009. – С. 26-36.

8 липня

Знаменитий зодчий Кам'янця та комендант його фортеці

*До 310-річчя з дня народження
Яна де Вітте*

4 липня 2017 року депутати Кам'янець-Подільської міської ради перейменували вулицю Люби Берлін на Руських фільварках на вулицю Яна де Вітте, зважаючи на її первісну назву — Віттовська. 28 лютого 2018 року в конференц-залі Національного історико-архітектурного заповідника «Кам'янець» відбувся круглий стіл, присвячений Яну де Вітте, щоб продовжити увічнення пам'яті цього видатного архітектора XVIII століття.

І ось настало 28 червня 2018 року. На будинку Ратуші в Кам'янці-Подільському урочисто відкрито меморіальну дошку Яну де Вітте (1709-1785) — видатному архітекторові з вірменським, як гадають, корінням, військовому інженерові, який у 1768-1785 роках був комендантом фортеці в Кам'янці-Подільському. Уперше у такий спосіб вшановано зодчого міста. Довго вибирали день для відкриття пам'ятної таблиці. Врешті, ним став День Конституції України та День ікони Вірменської Божої Матері. Крім того, 1 липня відзначається День архітектури України.

Авторами меморіальної дошки стали архітектор Сергій Козак та скульптор Олег Грицьков. Оскільки немає портрета Яна де Вітте (часто за його зображення приймають портрет його внука Івана, який був генералом російської кавалерії), то в центрі дошки зображено його творіння – Триумфальну арку, що слугує входом до Кафедрального костелу.

В одному з листів 1781 року Ян де Вітте писав: «При армії ж російській служив тільки батько мій, я ж ніколи не був, але в Польськiм війську 66-й рік служу, народився в обозі під Полтавою в день баталії Москви зі Швецією року 1709». З цього можна зробити висновок, що Ян де Вітте народився 8 липня 1709 року під Полтавою. Донедавна побутувала версія подільського дослідника Юзефа Ролле, що він народився 1716 року в

Кам'янці-Подільському. Тривалий час також була популярною версія про вірменське походження родини де Вітте, однак це не доведено документально.

Юзеф Ролле також зазначав, що початкове прізвище архітектора й коменданта писалося як Віт. Сеймова комісія дозволила йому вписати в закінчення прізвища ще одну літеру «т». Потім він приписав туди також букву «е». Після нагородження його орденом святого Станіслава Ян додав аристократичну приставку «де», тож його ім'я набуло звучання як у відомої голландської аристократичної родини – Ян де Вітте. Під таким іменем він і увійшов в історію.

26 лютого 1726 року Ян розпочав військову службу. 1731 року він став хорунжим артилерії. 1734 року Ян підписує проект реконструкції та посилення фортечних укріплень, виступаючи як суперінтендант у званні штик-юнкера. 1735 року він уже капітан артилерії. Того ж року одружується з Маріанною Любонською, старшою за нього на кілька років. 1 вересня 1737 року народжується перший син Яна де Вітте – Людвік Ігнацій, який помер немовлям. 29 серпня 1739 року народжується син Юзеф Зефірин, а 16 вересня 1741 року – донька Текля. За рік народжується третій син – Матеуш Домінік, який невдовзі помер. Пізніше народжується ще одна донька – Консолята.

1751 року Ян – майор, 1754 року – підполковник, 1762 року – полковник артилерії. 1767 року він став генерал-майором піхоти і заступником коменданта Кам'янця. 1768 року, за протекції Вацлава Жевуського, сейм Речі Посполитої підтвердив його іноземний родовий титул, разом із його сином Юзефом і молодшим братом Бартоломієм. 1773 року Яна де Вітте нагороджено орденом святого Станіслава. 1781 року він отримав звання генерал-лейтенанта особисто від польського короля Станіслава Августа під час його відвідин Кам'янця.

Ян де Вітте здобув військову освіту в Кам'янці під началом комендантів фортеці генерал-майорів Вільгельма Раппе, Вацлава Жевуського, Яна Йоахіма Компенгаузена та Крістіана Дальке, які мали високу архітектурну й технічну кваліфікацію. Він прожив у Кам'янці усе життя, перебував на посаді коменданта фортеці найдовше (1767-1785 роки) і став найвідомішим із комендантів, одночасно увійшовши в історію

архітектури як автор кількох визначних костелів.

Андрій Козицький пише, що 1769 року Ян де Вітте відновив діяльність Кам'янецької ливарні, в якій до 1772 року було відлито 61 гармату, зазначає, що водночас із військовою службою він проектував архітектурні споруди. Першим великим проектом Яна де Вітте став костел кармелітів босих у Бердичеві (1737-1754). Ян де Вітте збудував кілька споруд у Кам'янці-Подільському: дзвіницю костелу монастиря францисканців (1780-ті), казарми (1780-1788), порохові льохи (1778-1779), Підзамецьку (1771) та Триумфальну (1781) брами, перебудував фасад кафедрального костелу, Замкову (1771), Польську (1772), Руську (1776) і Кушнірську (1785) вежі. Працював над реконструкцією палаців князів Любомирських у Рівному (1770) та Львові (1763). Брав участь у проектуванні львівського костелу домініканців (1744-1745) та розбудові костелу святої Марії Магдалини у Львові (1758). Варто зауважити, що авторство більшості архітектурних творів Яна де Вітте через втрату креслень проектів дотепер не встановлено.

О. Будзей

Про Яна де Вітте

1. **Будзей О.** Дошка будівничому міста // Подолянин. – 2018. – 6 лип. – С. 2.
2. **Будзей О.** Увічнимо пам'ять про Яна де Вітте // Подолянин. – 2018. – 8 берез. – С. 6.
3. **Вітт Ян** // Мистецтво України: бібліогр. довід. – Київ, 1997. – С. 120.
4. **Ян де Вітте (1709-1785 рр.)** // Завальнюк О. М., Комарніцький О. Б. Минуле і сучасне Кам'янця-Подільського: іст. нарис. – Кам'янець-Подільський, 2003. – С. 26-30.
5. **Ян де Вітте** // Урсу Н. Митці Кам'янця-Подільського: архітектори, мистецтвознавці, художники. – Кам'янець-Подільський, 2016. – С. 61-62.

16 липня

Сподвижниця культурно-мистецької освіти

*До 70-річчя з дня народження
Євгенії Казимирівни Станішевської*

Станішевська Євгенія Казимирівна – справжній сподвижник відродження української культури та розвитку культурно-мистецької освіти, ініціативний, творчий, досвідчений педагог, талановитий керівник і організатор.

Євгенія Казимирівна народилася в селі Колибаївка Кам'янець-Подільського району 16 липня 1949 року. Закінчила середню школу, а в 1967 році – Кам'янець-Подільське культурно-освітнє училище. Свою трудову діяльність розпочала в 1967 році на посаді художнього керівника Кам'янець-Подільського районного Будинку культури. З 1968 по 1972 рік навчалась в Харківському державному інституті культури, після закінчення якого протягом трьох років працювала викладачем кафедри музики і співів Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту. З 1975 по 1980 рік – заступник директора Кам'янець-Подільської районної дитячої музичної школи. З 1980 року – директор цієї школи. Протягом 1989-1994 років працювала заступником директора Кам'янець-Подільського училища культури (нині коледж культури і мистецтв), а з травня 1994 року до лютого 2004 року – на посаді директора.

Шлях Євгенії Казимирівни до надбання іміджу авторитетного керівника пролягав через її високий інтелект, творчість натури, невтомне прагнення до самовдосконалення, великі організаторські здібності. Вона завжди перебувала у пошуках шляхів модернізації освітнього процесу, з наполегливістю дбала про формування статусу навчального закладу як лідера з підготовки молодших спеціалістів для культурно-мистецької галузі в регіоні.

Відома в Україні як співавтор багатьох навчальних планів підготовки фахівців культури. Була обрана заступником голови Ради директорів училищ культури при Міністерстві культури та мистецтв України (1999). Ініціювала проведення на базі навчального закладу Всеукраїнської науково-практичної

конференції «Інноваційні технології у підготовці фахівців культури: здобутки, проблеми, перспективи» (2002), багатьох регіональних семінарів-практикумів, фестивалів та творчих конкурсів.

Під її керівництвом навчальний заклад успішно пройшов атестаційну та акредитаційну експертизи, відкрита підготовка фахівців зі спеціальностей «Діловодство», «Образотворче мистецтво», спеціалізації «Кіно-, фото-, відеосправа». Спільно з управлінням культури Хмельницької ОДА започаткувала проведення на базі училища обласного конкурсу виконавців на народних інструментах серед учнів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів «Подільський дивоцвіт» (2001).

З її ініціативи та під безпосереднім керівництвом в Хмельницькій області була організована мережа навчально-консультаційних пунктів для підготовки фахівців бібліотечної справи та народної художньої творчості. З метою розбудови системи ступеневої освіти, забезпечення Хмельниччини висококваліфікованими фахівцями, Євгенія Казимирівна втілила в життя ідею створення на базі навчального закладу навчально-консультаційного пункту Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв за спеціальностями «Документознавство», «Театральне мистецтво» та «Хореографія».

Велику увагу Станішевська Є. К. приділяла розвитку і зміцненню матеріально-технічної бази навчального закладу, впровадженню сучасних інформаційних технологій в організацію освітнього процесу, оновленню фонду музичних інструментів. Незважаючи на скрутну економічну ситуацію в галузях культури та освіти, Євгенія Казимирівна зуміла забезпечити проведення капітального ремонту приміщень, побудувати котельню, обладнати новими меблями навчальні аудиторії, кімнати гуртожитку, придбати сценічні костюми.

Виконувала важливу громадську роботу: була депутатом Кам'янець-Подільської районної ради, головою районного відділу обласного музичного товариства, членом президії обласного комітету профспілки працівників культури, головою районної жіночої ради, організатором і ведучою заходів із вшанування людей праці району, зльоту солдатських матерів, вогників.

За значні заслуги в розбудові системи підготовки кадрів культури Станішевській Є. К. присвоєно звання «Заслужений працівник культури України» (2003), нагороджена відзнакою «Відмінник освіти України» (2000), медаллю «Ветеран праці» (1990), численними грамотами та преміями Міністерства культури і мистецтв України, обласних та місцевих органів влади. Вона лауреат обласної премії в галузі культури імені П. Фараонова (2003).

7 лютого 2004 року Євгенія Казимирівна передчасно пішла з життя.

О. Павлюк

Про Є. К. Станішевську

1. **Євгенія Казимирівна Станішевська** // Завальнюк О. М. Минуле і сучасне Кам'янця-Подільського: політики, військові, підприємці, діячі освіти, науки, культури й медицини: історичні нариси / О. М. Завальнюк, О. Б. Комарніцький, В. Б. Стецюк. – Кам'янець-Подільський, 2007. – С. 287-290.

2. **Павлюк О.** Бути весь час у пошуку – стан її невгамовної душі // Подолянин. – 1999. – 16 лип. – С. 5.

3. **Слово прощання** // Освіта України. – 2004. – 20 лют.

4. **Станішевська Євгенія Казимирівна** // Лауреати обласних премій Хмельниччини: біобібліогр. покажч. / Управління культури Хмельниц. обл. держ. адмін.; Хмельниц. обл. універсальна б-ка ім. М. Островського. – Хмельницький, 2004. – С. 166-167.

5. **Станишевская Евгения Казимировна** // Сикора Э. Лица Каменца-Подольского. – Харьков, 2010. – С. 686-687.

20 липня

**Віктор Степанович Прокопчук –
досвідчений педагог, талановитий науковець,
краєзнавець, громадський діяч**

До 75-річчя з дня народження

Віктор Степанович народився 20 липня 1944 р. у селі Блищанівка Дунаєвецького району Хмельницької області в родині педагогів. Навчався у Блищанівській семирічній та Рахнівській середній школах. У 1961 р. працював завідуючим Слобідкоракнівською сільською бібліотекою, згодом – старшим піонервожатим Тернавської школи, учителем російської мови та літератури Кривчицької восьмирічки.

Впродовж 1962-1967 рр. навчався на історико-філологічному факультеті Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту. Після завершення навчання з 15 серпня 1967 р. викладав історію в Великояромірській середній школі Городоцького району на Хмельниччині. Вчителювання в школі перервала служба в Збройних силах (1967-1969 рр.).

З 1969 р. працював учителем історії, згодом директором Маківської середньої школи Дунаєвецького району. Брав участь у зборі матеріалів про Маків до хмельницького тому «Історії міст і сіл Української РСР». У 1970 р. створив перший в районі музей історії села, за що відзначений Почесною грамотою Міністерства народної освіти УРСР.

1972 р. В. С. Прокопчук був запрошений на роботу в Дунаєвецький райком Компартії України. Впродовж 1980-1982 рр. та 1988-2004 рр. працював начальником відділу освіти Дунаєвецької райдержадміністрації, доклав чимало зусиль до перебудови шкільної системи в умовах національно-культурного відродження і державотворчих процесів у незалежній Україні.

1988 року обраний до складу правління, а згодом і президії Українського фонду культури, був заступником голови його Хмельницької обласної організації. Відзначений ювілейною медаллю на відзнаку 25-річчя діяльності Українського фонду культури, почесним знаком УФК «За подвижництво в культурі».

1990 року в складі хмельницької делегації брав участь у роботі установчого з'їзду, на якому створена Всеукраїнська спілка краєзнавців, а 1992 року створив і очолив Дунаєвецьку районну організацію ВСК. 1993 року обраний до складу правління Всеукраїнської спілки краєзнавців та редколегії її друкованого органу – журналу «Краєзнавство».

Віктор Степанович результативно поєднує громадську і наукову діяльність. 1994 року у спеціалізованій вченій раді Інституту історії України захистив дисертацію і здобув науковий ступінь кандидата історичних наук, 2001 року – вчене звання доцента.

1 вересня 2004 року В. С. Прокопчук очолив бібліотеку Кам'янець-Подільського державного університету, в якому ще з 1996 р., за сумісництвом, працював доцентом, а з 2004 р. – професором кафедри історії народів Росії і спеціальних історичних дисциплін.

На посаді директора бібліотеки активно розбудовував її структуру, дбав про оновлення і зростання книжкового фонду, впровадив у її діяльність комп'ютерні технології. Під керівництвом В. С. Прокопчука розпочата робота зі створення власних електронних інформаційних ресурсів. Упродовж 2004-2015 рр. документальний фонд бібліотеки збільшився майже на 100 тис. примірників. Як науковець виявив великий інтерес до питань історії, теорії і методики бібліотечної справи, проблем бібліографознавства, виступив організатором кількох бібліотечнознавчих конференцій різних рівнів, ініціював видання і зредагував чотири випуски «Наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство», більше 20 біобібліографічних покажчиків серій «Постаті в освіті і науці», «Хмельниччина краєзнавча» та ін. У співавторстві з Л. Ф. Філінюк опублікував нарис історії університетської бібліотеки «Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту» (2009), у співавторстві з О. Б. Айвазян (2016) – монографію «Бібліотеки Поділля (друга половина XIX – початок XX ст.)», колективну монографію «Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Хмельницька область» (2010) та ін. У

співпраці з професором Т. І. Ківшар, досліджував кам'янецький період бібліотечної та бібліографічної діяльності Л. У. Биковського, М. І. Ясинського, опублікував низку бібліотекознавчих наукових статей.

20 лютого 2009 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича захистив дисертацію «Інституціоналізація краєзнавчого руху Правобережної України 20-х років ХХ – початку ХХІ ст.: етапи, форми, напрями діяльності» і здобув науковий ступінь доктора історичних наук за спеціальністю «Історія України». 20 січня 2011 р. Атестаційна колегія МОН України присвоїла йому вчене звання професора. Науковий доробок професора В. С. Прокопчука складають близько 70 окремих видань, більше 500 наукових праць, вміщених у наукових збірниках та журналах України, Росії, Австралії, Канади, Польщі.

За плідну науково-педагогічну працю науковець відзначений медаллю «За трудову доблесть» (1986), п'ятьма Почесними грамотами Міністерства освіти і науки України, званням «Заслуженого працівника народної освіти України» (1993), знаками МОН України «Відмінник освіти України» (1993) та «Петро Могила», преміями імені Героя України академіка Петра Тронька НСКУ (2013), імені Юхима Сіцинського (2004) Хмельницької обласної ради та облдержадміністрації, імені професора Іона Винокура (2015) Хмельницької обласної організації НСКУ, Загальнослобожанською літературно-мистецькою премією імені Михайла Петренка (2018), автора слів українського романсу «Дивлюсь я на небо», музичне аранжування якого зробив дунаївчанин Владислав Заремба, Почесними грамотами Хмельницької обласної ради та облдержадміністрації, Дунаєвської районної і Кам'янець-Подільської міської влади та ін.

Віктор Степанович і сьогодні займає діяльну життєву позицію, веде активну громадську роботу, поєднуючи її з науковою і краєзнавчою, що підтверджує його участь у наукових форумах різного рівня та чисельні публікації видані за останні 3 роки.

Л. Климчук

Праці В. С. Прокопчука

1. **Інституціоналізація** краєзнавчого руху Правобережної України 20-х років ХХ – початку ХХІ ст.: етапи, форми, напрями діяльності: монографія. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2009. – 600 с.

2. **Від університету педагогічного** – до університету національного (2001-2011 рр.): дослідж., док. / В. С. Прокопчук, О. Б. Комарніцький. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2011. – 680 с.

3. **Шкільне краєзнавство**: навч. посіб. / В. С. Прокопчук. – Київ: Кондор, 2011. – 335 с.

4. **Дунаєвеччина**: край і люди: монографія. – Дунаївці; Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2013. – 352 с.: іл.

5. **Краєзнавство на Поділлі**: історія і сучасність: монографія. – 2-ге вид., доп. – Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2014. – 312 с.

6. **Освіта на Дунаєвеччині**: від перших шкіл – до суспільства знань: монографія. – Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2018. – 412 с.: іл.

Про В.С. Прокопчука

1. **Баженов Л. В.** Віктор Степанович Прокопчук // Кам'янець-Подільський державний університет в особах. – Кам'янець-Подільський, 2003. – Т. 1. – С. 731-744.

2. **Заторжинська В.** За покликом серця: нарис життя й наук.-краєзн. діяльності В. С. Прокопчука / В. Заторжинська, А. Філінюк. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2004. – 292 с.: іл.

3. **Завальнюк О. М.** Віктор Прокопчук – науковець, педагог / О. М. Завальнюк, Л. В. Баженов; бібліогр. ред. В. М. Пархоменко; Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. І. Огієнка. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – 84 с.: іл. – (Серія: Видатні випускники Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка).

4. **Конет І. М.** Славний син Дунаєвеччини // Наукові праці Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка: зб. наук. пр. –

Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 603-607. – (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство; Вип. 2).

5. **Прокопчук Віктор** Степанович // Завальнюк О. М. Подільські науковці й освітяни: звершення в ім'я незалежної України. – Кам'янець-Подільський, 2016. – С. 305-328.

25 липня

Подвижниця бібліотечного та історичного краєзнавства

*До 70-річчя з дня народження
Станіслави Людвіківни Карван*

Народилася 25 липня 1949 року у м. Хмельницький.

Закінчила філологічний факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка.

Розпочала трудову діяльність у 1974 році на посаді викладача Хмельницького педагогічного училища (нині Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія), де проявила себе як ініціативний, творчий працівник. У 1976-1988 рр. – працювала на комсомольській і партійній роботі.

У липні 1988 р. Станіслава Людвіківна призначена директором Хмельницької державної обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. Островського, де працювала до 2003 року. Університетська освіта, досвід роботи з людьми, працелюбність, вимогливість допомогли їй швидко опанувати бібліотечну справу.

Буквально з перших днів керівництва бібліотекою С. Л. Карван основну увагу приділяє пошуку шляхів підвищення соціальної ролі бібліотеки у суспільстві, утвердженню іміджу та авторитету наукової бібліотеки.

В той час бібліотеки України робили перші кроки інформатизації та комп'ютеризації. І Хмельницька ОУНБ за короткий час стає справжнім інформаційним центром, діяльність якого спрямована на подальше інформаційне забезпечення інтересів та запитів користувачів, розвиток інформаційних ресурсів, впровадження новітніх технологій. У

бібліотеці створюються перші автоматизовані робочі місця, електронні бази даних.

Значну увагу Станіслава Людвіківна приділяла пошуковій, науково-дослідній роботі, вивченню історії краю, брала активну участь у підготовці та проведенні міжнародних, всеукраїнських, регіональних історико-краєзнавчих конференцій, була членом їх редакційних колегій. У співпраці з зацікавленими установами за період 1991-2003 рр. бібліотекою проведено більше 20 науково-практичних конференцій. Активно запрацював клуб «Краєзнавець», який об'єднав краєзнавчу еліту області.

Завдяки її наполегливості розширювалась структура бібліотеки, було створено нові відділи і сектори: відділ краєзнавства, відділ автоматизації, центр регіональної інформації.

Упродовж всього періоду керівництва бібліотекою Станіслава Людвіківна наполегливо вирішувала проблеми зміцнення матеріально-технічної бази ОУНБ, розширення її площ.

У 1991 р. брала участь у роботі 57-ї сесії IFLA в Москві, була активним учасником міжнародних та республіканських семінарів з питань розвитку бібліотечної справи, автоматизації бібліотечних процесів. У 1999 р. протягом трьох тижнів по лінії інформаційного агентства США вивчала досвід роботи американських бібліотек по впровадженню нових інформаційних технологій.

Велику увагу С. Карван приділяла громадській роботі. З 1995 р. очолює відділення УБА при Хмельницькій ОУНБ, а з квітня 2001 р. обрана головою Хмельницького регіонального відділення УБА. Була активним членом Всеукраїнської спілки краєзнавців. На її рахунку чимало публікацій з питань краєзнавства та бібліотечної справи.

За невтомну творчу працю, високий професіоналізм, організаторські здібності Станіслава Людвіківна неодноразово була відзначена на державному та обласному рівні. Вона – один з перших лауреатів обласної премії в галузі бібліотечної роботи імені Мелетія Смотрицького, яку отримала у 1996 році за вагомий внесок у підвищення соціальної ролі бібліотек в суспільстві, організацію і проведення наукових досліджень,

Міжнародних та Всеукраїнських конференцій з питань бібліотечного та історичного краєзнавства, видання серії книг «Духовні витоки Поділля», буклетів «Повернуті імена».

У серпні 2003 р. Указом Президента України їй присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури України», з врученням нагрудного знаку за значний особистий внесок у соціально-економічний та культурний розвиток України, вагомій трудовій здобутки та з нагоди 12-ї річниці незалежності України.

Своєю невтомною, творчою працею, вимогливістю, організаторськими здібностями вона знайшла визнання серед бібліотечних працівників області та всієї України.

Н. Синиця

Праці С. Л. Карван

1. **Хмельницькому-500.** Тези наук.-теорет. конф. / редкол.: С. К. Гуменюк, С. Л. Карван, Т. П. Міцінська та ін. – Хмельницький: Ред.-вид. відділ, 1991. – С. 127-128.

2. **С. К. Гуменюк** – відомий бібліограф – краєзнавець Поділля // Культура Поділля: історія і сучасність: матеріали другої наук.-практ. конф. – Хмельницький, 1993. – С. 228-230.

3. **Тема Визвольної війни** у бібліотечному краєзнавстві // Поділля і Південно-Східна Волинь в роки Визвольної війни середини XVII ст.: матеріали Всеукр. іст.-краєзн. наук.-практ. конф. 19 верес. 1998 р. – Стара Синява, 1998. – С. 131-133. (у співавт.).

4. **Участь поляків** в діяльності Кам'янець-Подільської «Просвіти» // Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки: зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук. конф. 23-24 черв. 1999 р. – Хмельницький, 1999. – С. 274-275.

5. **Хмельницька державна** обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Островського: (До 100-річчя з часу заснування) // Матеріали X-ої Подільської історико-краєзнавчої конференції / відповід. ред. І. С. Винокур. – Кам'янець-Подільський, 2000. – С. 30-33. – (у співавт.).

Про С. Л. Карван

1. **Баворовська О. О.** На ниві духовності: бібліотечні працівники Хмельниччини – «Заслужені працівники культури України» // Духовні витоки Поділля: жінки в історії краю: матеріали Всеукр. наук. практ. конф. (Хмельницький, 1 берез. 2012 р.). – Хмельницький, 2012. – С. 306-310.

2. **Карван Станіслава** Людвіківна // Лауреати обласних премій Хмельниччини: біобібліогр. покажч. – Хмельницький, 2004. – С. 51-53.

4 серпня

Сильвестр Гроза – представник «Української школи» в польській літературі

До 170-річчя з дня смерті

Легідна, доброзичлива вдача українського народу сприяла розвитку на нашій землі літератур інших народів: польської, єврейської, російської. І нам дорогі ці імена. Адже в творчості багатьох цих письменників живе наш край, живуть наші предки. Одні з них тут народилися, росли, вчилися, почали писати. Другі – неодноразово бували тут, мали родичів, друзів. Треті – працювали над книгами з історії нашого краю.

З Поділлям і Волиню пов'язані життя і творчість багатьох видатних і відомих письменників польської літератури. Юзеф Ігнацій Крашевський, Генрик Сенкевич, Северин Гошчинський, Йосиф Ролле, Юзеф Корженьовський, Маврицій Гославський – одні з них представлені в експозиції, про інших музейні працівники розшукують, досліджують матеріали. Про зв'язки з нашим краєм одних письменників маємо досить багато матеріалу, цікавих фактів, достовірних джерел. А про інших – лише краплинки інформації.

Так сталося і з постаттю Сильвестра Грози – польського письменника, публіциста, представника «української школи» в польській літературі. На жаль, про цього письменника маємо скупі відомості, загальні факти. Але потрібно віддати належне видавцеві Валерію Куфльовському та перекладачу Петру Дани-

ляку, які видали книгу про графа Мархоцького. А в передмові до видання Петро Даниляк зібрав чи не найповнішу біографію польського письменника, уродженця Хмельниччини. Цією передмовою ми і скористаємось у нашій статті.

Сильвестр Венжик-Гроза народився в Меджибожі 7 січня 1793 р. Походив із шляхетського роду герба Вонж. Відомі 142 родини, що володіли цим гербом: Амброземічі, Білецькі, Буковські, Січонські, Горські, Грошовські, Гроза, Грозовські, Янушевичі, Ясінські, Козельські, Магера, Видуцький, Змієвський та інші.

Прадід Сильвестра Грози Ян 1674 року потрапив у полон до татар, де й помер. Батько Павел кільканадцять літ служив ад'ютантом у генерала Міхала Кучинського, коменданта Кам'янецької фортеці, а згодом працював у маєтках державного діяча, поета і мецената Адама Єжи Чарториського. Мати Сильвестра Теофілін Копчинська, була тіткою політичного діяча й хіміка Петра Копчинського. Молодший брат Олександр також залишив свій помітний слід у літературі, як поет, драматург, редактор і видавець.

З 1802 по 1809 рр. майбутній письменник навчався в Умані, у василіанській школі, а по її закінченні під керівництвом відомого вінницького адвоката Завадського зайнявся адвокатурою. З 1812 року уже самостійно практикував у Кам'янці-Подільському, проте, близько 1819 р. полишив цю діяльність і почав господарювати. Одружившись з Вінцентою Одинець, оселився спочатку в орендованому селі Рашки (Літинського повіту), а пізніше – в Курилівцях. 1834 року купив половину села Безіменне (нині Козятинського району Вінницької області) і відтоді, не полишаючи землеробства, присвятив себе красному письменству. Першу повість під назвою «Пригода Фабіана Кулінського» опублікував 1840 р. у науково-літературному збірнику «*Rusalka*», який видавав брат Олександр. 1842 року там само надрукував два розділи повісті «Генеалогія» та коротке оповідання «Купайло». Окремо видав: «Поезії», т. I-II (1836), «Думки про деякі людські вади з додатком розмови про щастя» (1840), «Подільсько-українські повісті», т. I-II (1842), «Опис Софіївки» (1843), «Пан Юстиніан одружується» (1846), «Граф Сцибор на Острівці» (1848), «Різні

пам'ятки і спогади» (1848). У рукописі залишив ще два томи повістей і том різних поетичних та прозових творів.

Передусім намагався достовірно описати звички й традиції як шляхти, так і простого люду Подільського краю, часто звертався до українського фольклору. Українській тематиці присвячені «Поезії», «Подільсько-українські повісті», нарис «Купайло», повість «Банкрутство».

У повісті «Граф Сцибор на Острівці» автор показав не талановитого господарника і реформатора початку ХІХ ст., не інтелектуала, видавця або «дивака», яким багато хто вважав графа Сцибора, а Мархоцького, як людину, з усіма її слабкостями й вадами, зумів розкрити його внутрішній світ, побачити найпотаємніше, приховане на самому споді душі чи не найвідомішого тоді на все Поділля шляхтича-багатія.

Автор дуже майстерно змалював подільську природу, місцевість, де розгортається головна сюжетна лінія – конфлікт між батьком і сином. Повість – багатюще джерело інформації про замок Мархоцького, Притулівський парк, Храм Миру, Салони, Ермітаж.

Ненадовго пережив свою дружину (померла 1843 р.), котру дуже любив. Дочасно, від інсульту, на 56-му році життя, у розквіті свого таланту покинув цей світ 4 серпня 1849 р. у селі Безіменне, нині Козятинського району Вінницької області, похований у Махнівці.

Л. Данилюк

Про Сильвестра Грозу

1. **Баженов Л. В.** Поділля в працях дослідників і краєзнавців ХІХ-ХХ ст.: Історіографія. Біобібліографія. Матеріали. – Кам'янець-Подільський, 1993. – С. 180–181.

2. **Венжик Гроза** Сильвестр // Берегиня скарбів народних... / упоряд. А. М. Трембіцький. – Хмельницький, 2013. – Кн. 1. – С. 41.

3. **Пилипчук Р. Я.** Гроза Сильвестр Венжик // Українська літературна енциклопедія. – Київ, 1988. – Т. 1. – С. 500.

6 серпня

Олімпіада Пащенко у громадському русі Поділля

До 140-річчя від дня народження

Олімпіада Михайлівна Пащенко народилася 6 серпня 1879 р. у с. Серби Могилівського повіту (нині с. Гонтівка Чернівецького району Вінницької області) у родині вчителів – Юлії Василівни та Михайла Федоровича Пащенко. Початкову освіту отримала в рідному селі, де закінчила чотири класи початкової школи.

Далі, впродовж шести років, навчалась у Маріїнській жіночій гімназії в Кам'янці-Подільському. Отриманий 10 травня 1896 р. атестат про закінчення курсу гімназії надавав їй право на отримання звання домашньої учительки з тих предметів, з яких були продемонстровані добрі знання.

Після навчання О. Пащенко переїздить до Тифлісу, де закінчує філологічний відділ дворічних педагогічних курсів. Поряд із цим працює на посаді вчительки-практикантки «азбучного класу». У двадцятирічному віці вона стає завідуючою приватної школи, організованої за ініціативи «Товариства учителів та вихователів». Невдовзі її обирають секретарем правління цієї громадської організації. За безпосередньої участі О. Пащенко при бюро Товариства була створена бібліотека, вечірні та недільні школи для подолання безграмотності, влаштовувалися святкові заходи для дітей з бідних родин тощо. Наразі О. Пащенко сприяла розбудові «Товариства народних читань» шляхом створення української секції.

Із початком російсько-японської війни вона добровільно їде на Далекий Схід, де працює сестрою-жальницею у військових шпиталях. Під час перевезення поранених воїнів вона дістала травму ноги і надалі усе життя змушена була ходити з палицею. За проявлений героїзм була нагороджена срібною медаллю «За хоробрість на Георгіївській стрічці».

У серпні 1905 р. О. Пащенко повертається на Поділля, де працює завідуючою школи в містечку Дунаївці. Крім навчаль-

ного процесу організовує лекції для селян, де розповідає про актуальні питання земельної реформи. За це її відсторонили від занять та взяли під домашній арешт. Не маючи змоги працювати, Олімпіада Михайлівна виїжджає на Київщину, де за допомогою директора народних шкіл Т. Лубенця їй вдається отримати призначення у школі с. Ставки Радомишльського повіту. Тут вона знову відзначається громадською активністю, за що у листопаді 1906 р. втрачає посаду.

О. Пащенко повертається на Поділля і зупиняється вже у рідному Кам'янці-Подільському. Вона входить до складу Подільської «Просвіти», хоча й продовжувала перебувати під наглядом поліції та працює у приватній школі. Водночас виступає з публічними лекціями у міському театрі, в яких характеризує власні переживання різних процесів періоду російсько-японської війни. Пізніше ці матеріали ляжуть в основу відомих «Записок сестри волонтерки».

Проте так тривало недовго. У серпні 1908 р. її звільняють з роботи і О. Пащенко змушена виїхати до Москви. Впродовж майже двох років вона складає звіт про діяльність Червонохресної організації під час російсько-японської війни та навчається на вищих педагогічних курсах ім. Тихомирова.

1910 р. Олімпіада Михайлівна знову повертається до Кам'янця-Подільського і працює вчителькою у другому Фільварецькому міському парафіяльному училищі та в приватній школі Мазінга. Тут вона працює до початку Першої світової війни. Досить активно проявляє себе у діяльності місцевої «Просвіти».

З початком світової війни мобілізується сестрою милосердя, займаючись організацією бараку для хворих від холери на Підзамчі, надаючи першу допомогу пораненим у Городку. Із 1915 р. вона працює у селянському шпиталі в Кам'янці-Подільському. За проявлені старання та відданість справі її нагороджують золотою медаллю на Станіславській стрічці. Крім того, з 1915 по 1916 рр. О. Пащенко за сумісництвом працює в 4-х класній школі, замінюючи вчителя, призваного на війну.

Новий життєвий етап Олімпіади Михайлівни розпочинається з революції 1917 р. Вона виступає одним із організа-

торів Української Центральної Ради, куди була делегована всеукраїнським вчительським з'їздом. Стає керівником Кам'янецької шкільної ради. Входить до демократизованого складу повітового земства, її обирають членом повітової управи, де вона опікується освітніми справами.

Із розвитком революційних процесів та тих новацій, що несло національне відродження, О. Пащенко стає головою української фракції у Кам'янець-Подільській міській думі, виступає ініціатором реалізації у місті університетського проекту, а згодом затверджена секретарем урядової комісії з відкриття Кам'янець-Подільського державного українського університету.

У травні 1918 р. Подільський губернський староста зробив таємний запит до австрійського коменданта м. Кам'янця-Подільського з проханням перевірити участь О. Пащенко в шкідливій агітації проти влади та австро-угорського війська.

У добу Директорії УНР її обирають заступником голови Селянської спілки Кам'янецького повіту та головою Кам'янецької повітової народної управи. Стає членом Трудового конгресу. Під час приходу у місто більшовиків була заарештована за відстоювання владних повноважень самоврядного органу. За це її оголосили смертний вирок. Однак, на прохання професорсько-викладацької корпорації Кам'янець-Подільського державного українського університету її випустили з в'язниці під домашній арешт.

Після завершення національно-визвольних змагань у їх основній фазі змушена була два роки переховуватись на Кам'яничині з малолітнім сином на руках, після чого перебралась на Волинь, де перебував її чоловік О. П. Шулмінський. Не маючи змоги працювати у школі, пише спомини про добу Української революції 1917-1920 рр. та, зокрема, про заснування університету в місті над Смотричем.

У 1939 р. після встановлення у Дубно радянської влади викладає українську мову та літературу у місцевій школі № 1. Так тривало до початку радянсько-німецької війни. У серпні 1941 р. затверджена українським державним правлінням заступником голови Дубенської окружної управи. Активно працює у місцевому товаристві Червоного Хреста, допомагаючи

радянським полоненим, ув'язненим у концтаборах. За це її у 1943 р. німці хотіли розстріляти, але лише випадковий збіг обставин спас Олімпіаду Михайлівну від смерті.

Після закінчення Другої світової війни практично увесь час перебувала у Львівському будинку для престарілих учителів-пенсіонерів. Пише інсценізації для середніх шкіл за творами українських класиків, кіносценарії, п'єси та інші твори.

Померла О. М. Пашенко 10 вересня 1972 р. У некролозі, написаному її сином Ю. Шульмінським, зазначено: «Все своє життя, як учителька та письменниця Олімпіада Пашенко боролась за права української мови та несла поміч ближнім. Вона існуватиме далі в своїх творах, з яких промінюватиме для наступних поколінь людську мужність та добро».

А. Семенова

Про О. М. Пашенко

1. **Адамський В. Р.** Олімпіада Пашенко в громадському русі Поділля доби Української революції 1917-1920 рр. (на матеріалах «Земства») // Духовні витoki Поділля: жінки в історії краю: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. – Хмельницький, 2012. – С. 57-64.

2. **Омелянчук Л.** Олімпіада Пашенко в Дунаївцях // Майбуття. – 2000. – № 10.

3. **Пашенко О.** Матеріали до життєпису / упоряд., автор передмови В. Адамський. – Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2012. – 469 с.: іл.

4. **Пашенко (Шульмінська) О. М.** // Завальнюк О. М. Українська еліта і творення національної університетської освіти: фундатори і будівничі (1917-1920 рр.). – Кам'янець-Подільський, 2005. – С. 300-310.

5. **Сохацька Є. І.** Олімпіада Пашенко – визначна діячка Кам'янецьчини періоду УНР (1917-1920 рр.) // Проблеми духовного і національного відродження на Поділля: матеріали всеукр. наук.-краєзн. конф. – Хмельницький, 1995. – С. 26-27.

10 серпня

Борець за свободу Софія Коссак-Щуцька

До 130-річчя з дня народження

Життя багатьох знаменитих поляків, котрі ввійшли в історію свого народу, тісно пов'язані із Хмельниччиною. Однією із таких відомих людей є романістка, публіцистка Софія Коссак-Щуцька.

Софія Коссак-Щуцька (Zofia Kossak-Szczucka) пізніше Софія Коссак-Шатковська народилася 10 серпня 1889 року у місті Космін (Люблінське воєводство, Східна Польща). Батьки Тадеуш Коссак і Ганна Кісельницька-Коссак.

У більшості публікаціях, в тому числі і у подільського краєзнавця О. М. Пажимського, подано дату народження 1890 рік, але в офіційних документах записано, що вона народилася роком раніше.

Освіту Софія здобувала вдома. З 1906 року працювала учителем у Варшаві. Далі було навчання у варшавській школі прекрасних мистецтв та навчання у Женеві.

Після 1909 року Софія разом із своїми батьками переїхала до України, а саме у село Сквородки (нині село Старокостянтинівського району Хмельницької області), де її батьки орендували фільварок. У 1915 році, під час розпалу війни, Софія виходить заміж за Стефана Щуцького та переїжджає до його маєтку у село Новоселиця (нині село Старокостянтинівського району).

Події, які відбувалися в ті роки, лягли в основу автобіографічної, відомої як в Україні, так і в Польщі книги Софії Коссак «Пожежа» (Спогади про Волинь 1917-1919 рр.). Деякі факти із життя селян, які описані в цій книзі вмістив до свого роману «Кручі» В. Горбатюк (С. 51).

В травні 1917 року наша країна занурюється в справжній хаос. Більшовики грабують місцеве населення, виносячи з будинків все цінне, місцеве населення підбурено на бунт. Палац у с. Новоселиця теж було пограбовано. 15 грудня Стефан Щуцький вирішує разом із своєю сім'єю залишити село та виїхати до

Старокостянтинова. 18 грудня місто оточили петлюрівці. Софія Коссак-Щуцька разом із своєю матір'ю та дітьми вирішують залишити Україну та повернутися до Польщі.

У 1921 році після смерті свого чоловіка Софія Коссак-Щуцька разом з дітьми проживає у селищі Гурки-Великі (Польща), де у 1925 році виходить заміж за Зигмунда Шатковського.

Під час Другої світової війни Софія проживає у Варшаві, займається благодійністю, очолює підпільну організацію Фронт Відродження Польщі. Стає редактором підпільних журналів «Польща живе», «Орлята».

У серпні 1942 року Софія Коссак публікує свій знаменитий протест про допомогу євреям, у якому говориться: «У варшавському гетто, за муром, що відділяє його від світу, кількості тисяч приречених чекають на смерть. Для них немає надії на порятунок, допомога нізвідки не приходить. По вулицях пробігають кати, стріляючи в кожного, хто відважиться вийти з дому. Кажуть, що стріляють у всіх, хто стане біля вікна. На дорогах валяються неприбрані трупи... Мовчать кати, не хваляться тим, що роблять. Не озиваються ні Англія, ні Америка, мовчить навіть впливове єврейство, раніше таке вразливе на кожную кривду своїх одноплемінників. Мовчать і поляки. Польські політичні приятелі євреїв обмежуються до журналістських нотаток, польські противники євреїв проявляють брак інтересу до чужої їм справи... Хто мовчить перед обличчя вбивств – стає спільником вбивці. Хто не засуджує, той дозволяє.».

У вересні за ініціативи Софії Коссак було створено Комітет допомоги євреям, який невдовзі було перейменовано у організацію «Жегота». За час діяльності організації було врятовано 75 тисяч євреїв, видано 60 тисяч фальшивих свідоцтв. «Жегота» діяла підпільно і, в разі розкриття, її членам загрожувала смертна кара. За цю діяльність, по війні Софія Коссак одержала медаль «Справедливий серед народів світу».

У 1943 році Софію було заарештовано і відправлено спочатку до варшавської в'язниці, де її було засуджено на смерть, потім ув'язнено у концтаборі Аушвіц (спогади про концтабір описані у книжці «З безодні: спогади про табір»). У

1944 році завдяки старанням підпілля Софію Коссак-Щуцьку було звільнено.

У червні 1945 року Софію Коссак викликав польський міністр внутрішніх справ, єврей. Він настійно радив їй негайно покинути країну. Працюючи в місії Польського Червоного Хреста Софія виїхала до Лондону, де залишалася в еміграції протягом 12 років, господарюючи з чоловіком та дітьми на фермі і продовжуючи літературну діяльність.

Повернувшись до Польщі у 1957 році Софія Коссак знову оселилась у Гурках Великих. Як публіцистка співпрацювала передусім з католицькою пресою.

З-під пера Софії вийшло багато історичних романів, серед них роман «Золота вольність» (1928), «Без зброї» (1937), роман епічного циклу «Хрестonosці», який було перекладено на одинадцять мов, твори для дітей та молоді. У 1932 році за свої праці Софія Коссак отримує літературну премію, а в 1936 – премію Польської Академії літератури. В 1937 році була нагороджена Орденом Відродження Польщі.

Померла Софія Коссак-Щуцька у 1968 році у місті Більську-Білому (Південна Польща). В Гурках Великих знаходиться музей Софії.

У 2009 році Банк Польщі випустив срібну монету номіналом 20 злотих «Поляки, які рятують євреїв», на якій зображена Софія Коссак-Щуцька.

О. Грицишина

Про С. Коссак-Щуцьку

1. **Пажимський О. М.** Відомі поляки на терені Старокостянтинівщини (XVIII-XX ст.): Софія Коссак-Щуцька // Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки: зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук. конф. (23-24 черв. 1999 р.) – Хмельницький, 1999. – С. 462.

2. **З історії с. Новоселиця** Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sergekot.com/novoselitsya/>.

3. **Зофія Коссак-Щуцька** [Електронний ресурс] //

Вікіпедія: вільна енциклопедія. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Зофія_Коссак-Щуцька. – Назва з екрана.

4. **Музей Софії Коссак** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.muzeumkossak.pl/>. – Назва з екрана.

5. **Протест С.Коссак** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://divczata.org/ua/articles/protest-sofii-kossak-shchutskoi.html>. – Назва з екрана.

Жовтень

Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти: становлення, розвиток та перспективи

До 80-річчя з часу заснування

Виклики сьогодення вимагають суттєвих змін у системі сучасної освіти, ключовою ідеєю яких є освіта впродовж життя. У контексті цього важливого значення набуває система неперервної освіти загалом і, зокрема, педагогічних працівників.

На думку провідних вітчизняних науковців, сучасна неперервна освіта має діяти як єдиний комплекс на основі субординації всіх ланок освіти, взаємозв'язку та координації її установ, що постійно розвивається й надає кожній людині можливість долучитися до освітнього процесу на будь-якому етапі її життя.

Такою вона є і на Поділлі, зокрема, в Хмельницькій області. Архівні матеріали свідчать, що 21 лютого 1939 року наказом Наркома Української РСР було затверджено Положення про обласний інститут удосконалення вчителів, а вже у жовтні того ж року у місті Кам'янці-Подільському на базі обласного педагогічного кабінету розпочав роботу Обласний інститут удосконалення вчителів. Його першими слухачами були вчителі, завідувачі початкових шкіл, директори семирічних і середніх шкіл, їх заступники, працівники районних педагогічних кабінетів, шкільні інженери, завідувачі міських та районних відділів народної освіти.

У інституті запроваджувалися та вдосконалювалися форми роботи закладу: курси підвищення кваліфікації; семінари і педагогічні практикуми з питань шкільної і керівної роботи; лекції через місцеві радіостанції; конференції, гуртки, наради і виставки з питань обміну кращим педагогічним досвідом; загальноосвітні та спеціальні навчальні екскурсії; систематичні консультації та інструктажі; видання і розповсюдження методичних матеріалів; проведення науково-дослідної роботи з класом; закріплення кращих учителів, які готуються до наукової роботи, за кафедрами, вищими навчальними закладами і науково-дослідними установами тощо. Відбувалося становлення закладу, формувалися основні засади його роботи.

Після вимушеного припинення роботи (через окупацію території України) Обласний інститут удосконалення вчителів відновив свою діяльність у 1944 році. Його очільником став К. Ф. Приймачук (1944-1945). Згідно нового положення, основними структурними підрозділами закладу стали навчально-методичні кабінети: основ марксизму-ленінізму; історії і Конституції СРСР; педагогіки і психології; окремих дисциплін. Відповідно до структури змінилися форми роботи. Основними стали семінари для учителів історії, української мови та літератури, хімії, біології, допомога директорам шкіл у плануванні роботи, надання індивідуальних і групових консультацій інспекторам відділів народної освіти, директорам шкіл, читання лекцій на обласних курсах, збір найкращих матеріалів із планування навчально-виховного процесу в школах та направлення його до районних методичних кабінетів.

Саме тоді закладався фундамент післядипломної педагогічної освіти Хмельниччини, і будували його фахівці найвищого рівня (В. Г. Комаровер (директор інституту до серпня 1950 р.), М. А. Волосевич та З. П. Ревуцький (методисти з хімії), Г. Ф. Баланюк та П. Ф. Хоптяр (методисти з військової справи), А. Д. Лисиченко (методист з біології), А. В. Кирилук (викладач педагогіки) та ін.).

У середині 1950-х років вводяться нові навчальні плани і програми з навчальних предметів. Керманічі інституту спрямовують діяльність закладу на удосконалення методичної роботи в умовах підготовки школи до реформування. Саме у цей час

інститут переїздить до м. Хмельницького (1954).

Поступово інститут підвищення кваліфікації вчителів перетворюється на потужний інструментарій виховання педагогічних працівників нового покоління.

Показовими щодо розвитку Інституту є кінець 1970-х – перша половина 1980-х років. Із зростанням вимог суспільства до освіти, переходом школи на новий зміст освіти цілеспрямовано вдосконалювалися і методи роботи з учителями. В організації курсів застосовували принцип диференційованого та індивідуального підходів. Розгорнуто роботу з творчими вчителями, які виявили інтерес до педагогічних досліджень. Зміст підвищення кваліфікації визначався загальними цілями, які стояли перед школою.

Позитивними результатами в розвитку Інституту ознаменувалася друга половина 1980-х – початок 1990-х років. Саме у цей період відкрито перші кафедри: педагогіки і психології, суспільних наук, велась перебудова роботи з кадрами як в організаційно-методичному, так і в науково-методичному аспектах, створено картотеку ППД області, України, СРСР та розгорнуто роботу з його впровадження. Зміцнилась навчально-матеріальна база інституту, у 1991 році заклад переїхав у Будинок освіти (майдан Незалежності, 1), отримавши просторі приміщення. До викладацької роботи в інституті залучаються професори, доктори, доценти, кандидати наук.

Новий період діяльності закладу розпочався у 2001 році і супроводжувався зміною назви: Хмельницький обласний інститут удосконалення вчителів став Хмельницьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти.

Заклад продовжує бути пріоритетним у галузі післядипломної педагогічної освіти. Проведено реорганізацію структури закладу – виокремлено 3 кафедри: інноваційної педагогіки і педагогічної психології, методик навчальних предметів, управління освітою. На посаді ректора – В. І. Войтенко (2005-2011). Паралельно з традиційними курсами підвищення кваліфікації запроваджено стажування, спеціалізацію, навчання на базі ППД та педагогічного колективу, дистанційне навчання для керівників шкіл та вчителів.

Нині у складі Інституту функціонують 8 науково-методич-

них центрів, успішно працюють бібліотека, обласний центр практичної психології і соціальної роботи, відділи кадрової роботи та інформаційно-правового забезпечення, фінансово-економічний та адміністративно-господарський. У 2018 р. після реорганізації обласної психолого-медико-педагогічної консультації розпочав роботу обласний ресурсний центр з підтримки інклюзивної освіти.

Актуальні питання педагогічної науки, особливо методики та практики, систематично висвітлюються на сторінках обласних освітянських видань. За ініціативи працівників інституту була впроваджена нова форма творчих доробків – електронний освітній ресурс, що, в свою чергу, зумовило створення нового формату виставки – віртуальної. Це значно збільшує можливості поширення та пропаганди кращих зразків педосвіти через мережу Internet.

ХОІППО активно співпрацює з міжнародними організаціями, фондами: Гете-інститутом (Німеччина), видавництвами «Хубер», «Клетт», «Ленгешайт», «Оксфорд», «Експрес Паблішінг», «Пірсон Едьюкейшн», «Кембридж» – у напрямку ознайомлення з новою навчально-методичною літературою, підвищення професійного рівня викладачів іноземних мов; Міжнародним літнім інститутом учителів англійської мови (Канада), Гете-Інститутом (Німеччина), Осередком розвитку освіти (Польща) – щодо проведення семінарів-тренінгів.

Сьогодні Інститут – сучасний вищий навчальний заклад, який має якісний кадровий склад, міцну навчально-методичну та матеріально-технічну базу.

В. Берека, І. Вашеняк

Література

1. **Журко О.** Гуманітарна просвіта педагогів в Хмельницькому обласному інституті удосконалення вчителів: перші кроки // Дивокрай. – 1997. – Вип. 2: Хмельниччина подільська. – С. 96-99.
2. **Красномовець Л.** Центр духовної культури створений на базі Хмельницького обласного інституту удосконалення вчителів / Л. Красномовець, В. Іова // Пед. газ. – 2001. – № 6. – С. 7.

3. **Післядипломна педагогічна освіта та методична служба на Хмельниччині: історія поступу:** (до 75-річчя Хмельниц. обл. ін-ту післядиплом. педагог. освіти: зб. наук. праць. – Хмельницький: ПП. Мельник А. А., 2014. – 251 с.

4. **ХОШПО: віхи історії // Майбуття.** – 2012. – № 19-20. – С. 3-4.

5 жовтня

Карачківський Михайло Федорович – український історик, священик, уродженець Поділля

До 120-річчя з дня народження

Михайло Карачківський народився 22 вересня (5 жовтня) 1899 року в селі Кормильча Кам'янецького повіту Подільської губернії (нині Чемеровецький район Хмельницької області) в сім'ї народного вчителя. В 1917 р. закінчив Кам'янець-Подільську чоловічу гімназію, після цього протягом майже півтора року давав приватні уроки для учнів, водночас навчався в юнкерській школі. 2 листопада 1918 р. подав заяву з проханням зарахувати його студентом фізико-математичного факультету Кам'янець-Подільського державного українського університету, який був заснований 22 жовтня 1918 р.

Після зарахування, через кілька днів Михайло Карачківський перевівся на історико-філологічний факультет. Протягом 1919-1920 рр. він окрім навчання займався активною громадською роботою і навіть став одним із засновників і керівників міської організації Української комуністичної партії. Після закриття університету, на базі якого було утворено два інститути – народної освіти і сільськогосподарський, він продовжив навчання на соціально-економічному відділі Кам'янець-Подільського інституту народної освіти (ІНО), який закінчив у 1923 р.

У 1923-1924 рр. був асистентом Кам'янець-Подільської науково-дослідної кафедри природи, сільського господарства й культури Поділля. У 1924-1933 рр. працював у структурі

Всеукраїнської Академії наук (ВУАН), а в 1930-1933 рр. – на науковій роботі асистентом, науковим співробітником, старшим науковим співробітником Комісії історії Києва і Правобережжя; належав до учнів і наукової школи Михайла Грушевського в його київський період діяльності. Водночас Михайло Карачківський брав участь у роботі Комісії старої історії України (1920-1929), Українсько-молдавської комісії (1928-1930).

Після звільнення з ВУАН перебував на викладацькій роботі: за деякими даними викладав географію у Київському військовому училищі, а також працював у Київському обласному інституті удосконалення вчителів.

В 20-30-ті рр. ХХ ст. досліджував історію міст Поділля, розмежування Волинської та Подільської губерній 1799 р., історію київських цехів за литовсько-польської та ранньої московської доби, історію кам'янецьких цехів тощо.

Михайлу Карачківському пощастило уникнути репресій 30-х років, хоча його прізвище досить-таки часто фігурувало серед імен членів різних «контрреволюційних організацій» у слідчих справах його колишніх колег.

В роки війни, з 1941 по 1944 рр., він знаходився в окупованому Києві, працював співробітником Шевченківської райуправи міста. 1944 р. емігрував до Німеччини, проживав у м. Новий Ульм. В цей період поєднав свою долю з Українською автокефальною православною церквою в еміграції, став священником, був духовним опікуном і законовчителем української гімназії в таборі для переміщених осіб у Ганновері. В 1946 р. написав для школярів два підручники – «Священну історію Старого Заповіту» і «Священну історію Нового Заповіту». Ці підручники було розіслано по таборових школах та українських православних парафіях у Німеччині. Вони були дуже популярні і швидко розійшлись.

Подальша доля Карачківського не зовсім досліджена. Так, наприклад, Наталія Полонська-Василенко зазначає як дату його смерті 1950 рік. Це ж підтверджують Сергій Гальченко та Григорій Костюк, які уклали примітки до видання «Михайло Драй-Хмара. Літературно-наукова спадщина» (Київ, «Наукова думка», 2002), вказують, що Карачківський помер 1 січня 1950 р. у м. Брауншвайг (Німеччина). Однак у 1964 р. з'явився

підручник для середньої школи та молодших класів гімназій «Священна історія Нового Заповіту», написана «священиком, доцентом М. Карачківським», на титульній сторінці якого зазначено «З благословення Його Високопреосвященства, Високопреосвященнішого Сильвестра, Правлячого Архієпископа Об'єднаної Єпархії УАПЦ в Австралії та Новій Зеландії». Архієпископ Сильвестр (С. Гаєвський) займав цю посаду у 1953-1963 рр.

Зважаючи, що прізвище «Карачківський» рідкісне в Україні, дослідниця Оксана Юркова припускає, що 1964 р. згаданий підручник видав саме Михайло Федорович Карачківський, який був ще живий. І ще один факт: дружина Олена Петрівна Карачківська померла 1987 р., проте чомусь ніхто не взяв у неї інтерв'ю за всі роки життя.

Як бачимо, наш земляк прожив непросте життя: від члена Української комуністичної партії до співробітника однієї з управ у місті Києві в період німецької окупації і емігранта, водночас непоганого історика, священика, письменника-богослова. Його історичні розвідки і підручники із Священної історії не втратили свого значення й тепер.

Ю. Блажевич, Н. Ващук

Про М. Ф. Карачківського

1. **Карачківський Михайло Федорович** [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Карачківський_Михайло_Федорович – Назва з екрана.

2. **Нестеренко В. А.** М. Ф. Карачківський – учень академіка М. С. Грушевського // Краснавець Хмельниччини: красн. зб. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Вип. 1. – С. 36-41.

3. **Трубчанинов С. В.** Подолянин Михайло Карачківський – учень М. С. Грушевського // Матеріали XV Подільської наукової історико-краснавецької конференції (17-18 листоп. 2017 р.). – Кам'янець-Подільський, 2017. – С. 445-449.

4. **Юркова О. В.** Карачківський Михайло Федорович // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2012. – Т. 12. – С. 311.

10 жовтня

Перший музей у Меджибізькій фортеці

До 200-ліття з часу заснування

Про перший музей, який діяв у Меджибізькій фортеці два століття тому, неодноразово згадують історичні джерела. Це був музей при повітовій школі, яку створив у своєму маєтку-замку князь Адам Єжи Чарторийський.

Про цю подію писав сучасник: «Школа та відкрита була для повітів Летичівського і Пłosкирівського, дня 10 жовтня 1819 року. Стародавній замок гетьманів Сенявських, розташований між Богом і Божком в красивому місці, в землі найряснішій, що слугував у давні часи під час нападів татарських і турецьких за сховок проти спустошення вогнем і мечем, нинішній власник, приятель наук князь Адам Чарторийський, таємний державний радник, сенатор і воєвода, куратор імператорського університету Віленського перетворив на осередок виховання молоді краю. Замкові зали чималим коштом перероблені на класи та помешкання для вчителів. Щедрий власник будує з великими зусиллями на замковому подвір'ї зали на розташування конвікту, в якому сто п'ятдесят учнів за помірковану ціну вигідно і пристойно проживати зможуть. Дохід з тих конвіктів, як і з величезних льохів під замком, які можуть слугувати купцям як склади товарів, і з прилеглих до замку земель, віддано на користь школи і на утримання будівлі замкової. Школа та, протягом двох років добродійствами свого князя фундатора обсипана ... стала до ряду давніх шкіл повітових, а деякі з них випередила. Запроваджено дисципліну шкільну і порядок у всьому, засновано бібліотеку шкільну, для якої князь фундатор п'ятсот праць зі всіляких наук зі своєї бібліотеки в Пулавах подарував і переслав; покладено початок шкільного музею...»

Що ж являв собою перший музей у Меджибізькій фортеці? Його описів поки не віднайдено, але уявлення про його експозицію можна скласти за описом «Готичного дому» – приватного музею у найбільшому маєтку Чарторийських, – Пулавах, – адже й бібліотека Меджибізької повітової школи, як

зазначено вище, була започаткована фондами із Пулав. Цей музей був зібранням високого мистецтва, в якому перебували й світові шедеври (зокрема, картини «Пані з горностаєм» Леонардо да Вінчі та «Портрет юнака» пензля Рафаеля), і водночас колекцією дивовиж, раритетів, реліквій та курйозів, яку традиційно звать *кунсткамерою*.

Реліквії з музею Чарторийських мали нагадувати про видатних осіб, що залишили помітний слід в історії їхньої батьківщини та Європи. В особливих, майстерно оздоблених скриньках і урнах там спочивали фрагменти черепів короля Болеслава Хороброго та гетьманів Станіслава Жолкевського і Яна Кароля Ходкевича, частки решток короля Болеслава Кривоустого і вченого Миколая Коперника. З особливою пошаною у бронзових футлярах зберігалися крісла Вільяма Шекспіра, Жан-Жака Руссо, і навіть невеличке коліщатко з крісла Вольтера. Були посмертні маски Кромвеля, Ньютона, королів Франції Генріха IV і Швеції Карла XII. До них долучалися дрібнички, які належали різним європейським монархам. Окреме місце займали реліквії, що нагадували про героїв славетних історій кохання, почасти реальних, почасти літературних: Петрарки і Лаури, Абельяра і Елоїзи, Ромео і Джульєтти (останні були репрезентовані уламками спільного, але порожнього саркофагу з Верони). Колекція стародавніх стилетів, цегла з Бастилії, цвях з судна, на якому Наполеона доправили на острів Святої Єлени...

Метою музейного зібрання Чарторийських, детальна експлікація якого містилася у трьох великих томах, було створення історіософської моделі світу. Його особливістю були сентиментальність та романтичність, що в XIX столітті видавалося вже застарілим порівняно з новим науково-історичним підходом до музейної справи. Однак, між започаткованим Чарторийськими у 1801-1809 рр. музеєм в Пулавах і створеним у 1819 р. музеєм у Меджибізькому замку, безперечно, існував тісний зв'язок, і шкільний музей створювався за аналогічними принципами, задля піднесення духу учнів прикладами життя видатних людей, героїв та романтиків. Саме за концепцією захоплюючої кунсткамери при повітовій шляхетській школі, що має нагадувати про визначних

людей, знамениті події та незвичайні явища, передбачається відновити фрагмент першої музейної експозиції у Меджибізькому палаці Сенявських – Чарторийських, який активно реставрується.

Пrawdopodobно, що із Пулав, як і книги до місцевої бібліотеки, Адам Єжи Чарторийський передав до Меджибожа перші експонати музею. Однак, внаслідок Листопадового повстання 1830-1831 рр. та зміни політики імперського уряду Меджибізьку школу, а з нею й музей, було ліквідовано. Його експонати зникли у вирі війн, повстань, революцій, були розграбовані тимчасовими господарями. Однак є сподівання, що згадки про експонати 200-річної давнини таки знайдуться у вітчизняних та іноземних архівах. Наступними етапами музейної діяльності було утворення у 1971 р. Меджибізького регіонального історико-етнографічного музею-фортеці, а у 2001 р. – Державного історико-культурного заповідника «Межибіж».

І. Западенко

Література

1. **Западенко І.** «Межибіж» Державний історико-культурний заповідник [Електронний ресурс] // Енциклопедія сучасної України. – Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=63036.

2. **Державний історико-культурний заповідник «Межибіж»** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mezhibozh.com/наші_музеї/історія-музею/.

16 жовтня

Героїзм, хоробрість, честь – життєвий шлях Луки Сушка

До 100-річчя з дня народження

Так по праву можна оцінити бойовий, трудовий шлях Луки Григоровича Сушка, уродженця Летичівщини. Цьогоріч, у жовтні йому виповнилось би 100-років від дня народження.

Земляки, колишні воїни, всі хто з ним спілкувався, працював, бережуть добру пам'ять про Героя України, воїна Другої світової війни. На основі архівних документів, газетних публікацій, спогадів, знову і знову воскресемо добру пам'ять про Героя.

Лука Григорович Сушко народився 16 жовтня 1919 року в селі Вербка. З малих літ зазнав чимало горя і злигоднів. Особливо запали у пам'яті важкі голодні 1932-1933 рр. Пережив і колективізацію, репресії. Здобувши семирічну освіту, Сушко поступив у Вінницький педагогічний технікум, працював учителем математики у школах Вінниччини.

У 1939 році Луку Григоровича призвали до лав Червоної Армії. Молодого, здібного і грамотного солдата направляють у Сизранське піхотне училище, яке згодом переформовують, змінюючи профіль служби майбутніх офіцерів, на танкове. Адже війна, яка назрівала в Європі, мала бути війною танків і авіації.

Недільний день 22 червня 1941 року для Сушка і його товаришів по службі був пам'ятним і трагічним. По радіо прозвучали слова про напад нацистської Німеччини на нашу країну.

Трагедія покликала новоспечених лейтенантів Сизранського військового училища на захист Вітчизни. Танковий полк, у якому розпочав службу на Ленінградському фронті у жовтні 1941 року лейтенант Л. Г. Сушко, виявився піхотним, у ньому не було жодної машини. Так, із танкіста лейтенанту Сушку довелося перекваліфікуватися у піхотинця. Він був призначений командиром піхотної роти. Лейтенант Сушко хоробро вів бійців в полку, пройшов бойове хрещення.

Побачивши відвагу і сміливість молодого лейтенанта, командування 1 січня 1942 року призначило Л. Сушка командиром розвідки 104-ї окремої танкової бригади, найбільш небезпечного підрозділу у танкових частинах. За рік особисто ним було захоплено 19 «язиків».

Луці Сушку були притаманні такі якості, як рішучість, холонокровність та глибока повага до бійців.

На війні, як на війні. Всього було... Бої змінювалися боями. Білорусь, Україна. Тут проходили його фронтові дороги. На погонах побільшало зірочок, груди прикрашали бойові від-

знаки: ордени Червоного Прапора, Вітчизняної війни I та II ступеня, два ордени Червоної Зірки, медаль «За оборону Ленінграду».

Обіймав командні посади: заступника начальника штабу з розвідки, начальника штабу 105-го танкового полку, заступника командира 84-го гвардійського танкового полку 6-ї танкової армії.

В складі військ III Українського фронту вів бойові дії на території Угорщини, Австрії. Недалеко від м. Гант (Австрія) на залізничній станції підрозділ Сушка відбив ворожий ешелон з провізією та амуніцією. Були взяті чималі трофеї. А далі – містечко Блюмно, оточене зі всіх сторін «водними перепонами». Всі мости зруйновані, крім одного. Чи щось там не спрацювало у німецьких підричників, чи навмисне пастку залишили. Хто піде першим? Гинути нікому не хочеться як не як, а на дворі був квітень 1945-го. До закінчення світової бойни залишаються лічені дні. Чи міг капітан Сушко віддати наказ іти комусь з своїх підлеглих? Міг. Міг не ризикуючи своїм життям. Але тоді це був би не Сушко, який ніколи не ховався за стіни підлеглих, був завжди попереду бойового підрозділу.

Його танк рушив уперед – на міст і пройшов. А солдати – слідом за ним. І тут їх атакували. Біжать назустріч, гукають, плачуть, кричать! І при тому українською мовою. Як з'ясувалося, тут був розташований підземний німецький завод, де працювали поневолені дівчата з України.

Важкі, кровопролитні бої за австрійську столицю Відень. Були великі втрати. А потім – вулиці залиті весняним сонцем Златої Праги... Перемога! Перемога!

Вишикувані лави 84-го гвардійського танкового тилу. Багатьом вручають нагороди... Крім Луки Сушка. Коли вручали ордени та медалі, командир полку оголосив: капітан Сушко представлений до звання Героя Радянського Союзу.

Бойовий шлях Луки Сушка переконливо засвідчує, що його хоробрість глибоко осмислена, обумовлена свідомою необхідністю й обов'язком захисту Батьківщини.

Війна закінчилася. Але обіцяної нагороди – Золотої Зірки Героя Радянського Союзу Л. Г. Сушко не отримав. Він продовжував служити в армії. Загалом військовій службі віддав 30

років. Був командиром танкового батальйону і полку, військовим комендантом округу Потсдам, очолював обласний Куйбишевський ДТСААФ, працював старшим викладачем в одному з Київських вищих навчальних закладів. З 1975 року у відставці. До 1999 р. працював у видавництві «Радянська школа». Сушко – автор кількох книг художньо-документальної прози.

Через багато років справедливість перемогла, заслужена нагорода знайшла Героя. 27 жовтня 1999 р. Луці Григоровичу Сушку присвоєно звання Героя України із врученням ордена «Золота Зірка» за особисту мужність і героїзм, виявлені в боях з фашистськими загарбниками під час Другої світової війни 1941-1945 років.

Лука Григорович – друга особа в Українській державі, відзначена цією нагородою після її заснування і не випадково. Адже все своє життя він був прикладом хороброї, мужньої, чесної та порядної людини, якій не байдуже майбутнє свого народу.

Звертаючись до нащадків, гвардії генерал-майор Л. Г. Сушко заповідав: «Будьте щирими за будь-яких обставин, не втрачайте совісті! Високо несіть ім'я Людини Честі. Сій Добро, Щастя і Любов!».

Генерал-майор у відставці Лука Сушко скінчив свій земний шлях у вересні 2011 року.

Земляки, громадськість Хмельниччини пам'ятають ім'я Героя. Нещодавно обласна ветеранська організація видала книгу: «Ратна і трудова слава Хмельниччини: пам'ять і шана». У виданні йде розповідь про знатних людей краю – Героїв Радянського Союзу, Героїв Соціалістичної Праці, Героїв України. Серед них і ім'я Луки Григоровича Сушка. Високо шанують і бережуть пам'ять про свого земляка і на Летичівщині, в селі Вербка.

Відзначаючи славний ювілей захисника Вітчизни Луки Сушка, в своїх помислах і прагненнях маємо право сьогодні сказати про те, що життя продовжується, ще є сили і мудрість ідти далі, примножувати високі цінності, яких дотримувався наш земляк.

П. Шкробот

Про Л. Г. Сушка

1. **Борисов В.** Герой України з Летичівщини // Хмельниччина в контексті історії України: матеріали Всеукр. наук.-краєзн. конф. – Хмельницький, 2012. – С. 426-428.
2. **Бузало В. Й.** Сушко Лука Григорович // Енциклопедія історії України. – Київ, 2012. – Т. 9. – С. 918.
3. **Бакуменко Р.** Нагорода чекала на Героя ... піввіку // Нар. армія. – 2000. – 14 черв. – С. 7.
4. **Грубов Є.** Лука Сушко – Герой України // Летичів. газ. – 2009. – 21 серп. – С.8.
5. **Кундаров П.** Наш земляк – Герой України / П. Кундаров, О. Кондратюк // Летичів. газ. – 2000. – 20 квіт.

12 листопада

Олександр Авагян – історик, археолог, спелеолог, музикант

До 75-річчя з дня народження

Він назавжди залишився в пам'яті як неординарна особистість, талановитий музикант, людина небайдужа до історії. На жаль, так буває, що земний шлях людини закінчується раптово, занадто швидко. Але, за своє життя Олександр Авагян встиг зробити дуже багато як археолог, спелеолог, відомий композитор.

Народився Олександр Беніамінович в місті Києві 12 листопада 1944 року. Жив в Україні, цінував і знав її історію, присвятив своє життя археологічним дослідженням, повертаючи нащадкам те, що зберігалось за завісою минулих століть. Після закінчення історичного факультету Київського педагогічного інституту, з 1985 по 1984 рік працював археологом архітектурно-археологічного загону Інституту археології АН УРСР, а пізніше, з 1985 по 1988 рік – археологом Українського спеціалізованого науково-реставраційного проектного інституту.

Авагян подорожував по різних регіонах України в складі археологічних експедицій, сам ініціював та очолював роботу археологічних груп. Працював в м. Києві: як археолог і

спелеолог досліджував Лаврські і Звіриньцькі печери, підземні споруди Кирилівської церкви, на Хмельниччині проводив розкопки в містах Старокостянтинів та Кам'янець-Подільський, смт Меджибіж; на Волині – в м. Луцьку; в Криму – в ханському палаці в Бахчисараї, Лівадійському палаці в м. Ялта.

Своє захоплення археологією Олександр Беніамінович намагався передати майбутньому поколінню. Під час роботи інструктором в клубі юних моряків «Шквал» в Ленінградському районі м. Києва, він створив археологічний гурток. Разом з дітьми влаштовував походи в Китаївські печери, також їздили на Тернопільщину, вчилися знімати плани, обходити обвали. Як колишній яхтсмен, вів заняття з парусного спорту, зі своїми вихованцями багато часу проводив на Дніпрі. Авагян, як ніхто, умів зацікавити дітей, підтримати в них потяг до подорожей, до пізнання краси навколишнього світу. Він мріяв про створення парусного корабля, друзі допомогли йому і новостворене судно, назване «Рахуба», використовувалось для подорожей по Дніпру до Київського моря.

Як спелеолог захоплювався дослідженням давньоукраїнських печерних споруд, став автором їх першої наукової систематизації. Авагян організовував експедиції в с. Кривче, с. Стрілківці Борщівського району Тернопільської області, досліджував печери «Озерну», «Оптимістичну», «Голубі озера». Як фахівець, багато зробив для виникнення нового напрямку – спелеоархеології. Після загибелі Олександра тернопільські спелеологи відкрили в «Голубих озерах» нову велику галерею, покриту білосніжними кристалами, яку назвали на його честь.

Друзі Авагяна називали його «улюбленим бардом всіх спелеологів», тисячі спелеологів співали його пісні під час експедицій. У 1993 році був опублікований збірник пісень «Чумацький шлях», в 1994 році виданий збірник поезії археологів «Пыль золотая». Олександр Авагян почав писати пісні ще з 60-х років. Під час навчання в університеті він здружився з народним фольклорно-етнографічним колективом «Веснянка», керівниками якого були Володимир Минович Нероденко та Галина Іванівна Шумська. Авагян грав на банджо, гітарі, сопілці, співав в хорі. Влітку колектив виїжджав в Карпати. Учасники збирали народні пісні, знайомилися зі

старовинними обрядами, записували колядки, приглядалися до народного одягу.

Під впливом подорожей в Карпати Авагян долучився до вивчення української національної культури. Почав писати пісні українською мовою. Український композитор Вадим Смогитель сказав: «Він прийшов до України, як до храму!». Він любив Україну, древній Київ, славетний Дніпро, цікавився героїкою Запорізької Січі, знав українську історію і літературу, віддав більшу частину життя археологічним дослідженням, любив народну музику, жив духом України та її народу.

В останні роки життя Олександр Авагян як археолог очолював експедицію, яка працювала на території Меджибзької фортеці. Він зацікавив та залучив до роботи багатьох своїх друзів, а також брав з собою своїх дітей, щоб вони могли доторкнутися до таємниць старовини.

Тут, у Меджибожі, Авагян трагічно загинув у 1988 році. Його пам'яті присвячено дитячий щорічний Всеукраїнський фестиваль авторської пісні «Чумацький шлях», започаткований у 2013 році. Організаторами заходу стали вірменське товариство культурних зв'язків і центр «Параджанов – АРТ». Головна мета конкурсу-фестивалю – залучення молоді до пізнання кращих традицій музичної культури в найрізноманітніших формах та жанрах, збереження пам'яті про кращі сторінки історії України, виховання почуття патріотизму.

Щороку Меджибзька фортеця зустрічає учасників та гостей фестивалю, який вирізняється не тільки своєю цікавою конкурсною програмою, але й теплою, дружньою атмосферою зустрічей з неординарними особистостями, представниками різних поколінь, яких об'єднала любов до авторської пісні. Про Олександра Авагяна нагадує пам'ятна дошка, яка була встановлена на стіні службового корпусу фортеці.

Життєвим кредо Авагяна було: «...не теряйте ни минуты на размышления о своих врагах... думайте о больших и замечательных делах, которые вы хотите совершить...». Він умів створювати атмосферу романтики, героїзму, пригод, був завжди оптимістом, йому вдавалось зібрати людей для загальної справи. Для нього важливим було спілкування з людьми, він був відкритий для добра. Друг і колега Авагяна В. Криштофович

дуже влучно сказав: «Ему надо было умереть, чтобы мы поняли, что он был лучше всех нас».

В. Візнюк

Про О. Б. Авагяна

1. **Боровський Т. А.** Авагян Олександр Беніамінович / Т. А. Боровський, Б. О. Жадан // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2001. – Т. 1. – С. 45.

2. **Трембіцький А.** Всеукраїнський конкурс-фестиваль авторської пісні «Моя Батьківщина. Пам'яті Олександра Авагяна» // Вісник «Меджибівський замок». – 2013. – 27 груд. – С. 12-13.

3. **Їх поєднала Меджибівська фортеця.** Служителі археології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mezhibozh.com/jih-pojednala-medzhybizka-fortetsya-sluzhyteli-arheolohiji/>.

7 грудня

Організатор авіаційної справи в Україні

*До 125-річчя з дня народження
Миколи Антоновича Комарницького*

Авіація була для нього мрією і він присвятив їй понад 40 років свого життя. Микола Антонович Комарницький належав до числа тих людей, хто пройшов Першу світову і громадянську війни, прийшов в авіацію на зорі її становлення і присвятив цій справі все своє життя.

З постаттю українського військового льотчика М. А. Комарницького, одного з організаторів авіаційної справи в Україні, пов'язують початок історії Полтавського аеродрому, повітряної станції, а також створення та активну діяльність Полтавського губернського відділення Товариства авіації та повітроплавання України і Криму (ТАПУК).

М. А. Комарницький народився 25 листопада (7 грудня) 1894 р. у селі Дессерівка Подільської губернії (нині – село

Загірне Старокостянтинівського району) в багатодітній сім'ї сільського священика. У 1913 р. вступив до Київського військового піхотного училища, яке закінчив по першому розряду в 1914 р., і тоді ж, з початком Першої світової війни, брав участь у боях проти німецько-австрійських військ на Південно-Західному фронті в складі 8-ї армії під командуванням генерала О. О. Брусилова. З січня 1915 р. підпоручик 6-ї роти 16-го стрілецького полку М. Комарницький брав участь у боях під Галичем, Львовом, на річках Золота Липа, Гнила Липа та в інших місцях, де війська Брусилівської армії ціною тисяч людських жертв здобували перемогу. Був двічі поранений, отримав контузію. У листопаді 1915 р. М. Комарницький вступив у Бельбекське відділення авіашколи. 1 (14) червня 1916 р. здійснив перший політ на літаку системи «Морган», потім на літаку «Морган-Парасоль» і 26 липня (8 серпня) того ж року одержав звання військового льотчика.

У серпні 1916 р. молодий льотчик прибув на фронт в XI Корпусний авіаційний загін. Він був льотчиком-розвідником, льотчиком-винищувачем. Певний час очолював авіарозвідку, сам не раз доставляв цінні розвіддані про дислокацію противника і вступав у бій з ним. Отримав звання поручика, а в листопаді 1916 р. – штабс-капітана. У березні 1917 р. проходив курси вищого пілотажу у Севастопольській авіашколі і наприкінці травня того ж року повернувся у свій загін.

За мужність і героїзм нагороджений шістьма орденами: Св. Володимира, Станіслава та Анни 2-го та 3-го ступенів з мечами та бантами, з написом «За хоробрість».

З 16 (29) січня 1918 р. М. А. Комарницький офіційно був призначений командиром XI Корпусного авіазагону. З січня 1919 р. – на посаду інспектора Полтавського губернського військового комісаріату.

У 1923 році організував вузловий Полтавський аероклуб і до офіційного відкриття аеродрому в Полтаві сам відшукав площадку для посадки літаків і приймав та відправляв на лініях Харків-Київ, Харків-Одеса рейсові літаки, які літали з посадкою в Полтаві.

В 1926-1934 рр. він організував льотну частину і керував усією роботою управління сільськогосподарської авіації

Закавказзя, Волзького, Московського, Сибірського загонів. Особисто, як льотчик, брав участь у роботі по знищенню сарани в Закавказзі, ліквідації її гніздівель у гирлі Сир-Дар'ї, у небезпечних районах поширення чуми у степах Заволжя.

У Казахстані боровся з носіями чуми – ховрахами, у Азербайджані, Вірменії, Грузії поклав початок ліквідації малярійних комарів. У 1932 р. він першим посадив свій літак на нинішньому Биковському аеродромі. У 1934 р. працював в Наркомтяжпромі, сам, будучи відірваним від будь-яких баз, на літаку-амфібії Ш-2 обслуговував десяток партій геологів Бурейського вугільного басейну Далекосхідного вугільного управління.

В 1939-1941 рр. працював у лісовій авіації, керував роботами по боротьбі з шкідниками лісу в Читинській області. А коли почалася Друга світова війна, М. А. Комарницький під бомбардуваннями ворожої авіації евакуював із Прибалтики сім'ї аерофлотівців та важливі вантажі. Потім очолив штаб авіаційного загону 3-ї ескадрильї авіагрупи особливого призначення. Після війни М. А. Комарницький був начальником штабу авіагрупи Головлісоохорони, пізніше – командиром льотного підрозділу лісової авіації. В Головному аерогеологічному управлінні очолював загін аерофотографування, цими ж питаннями займався, зокрема, під час роботи у підрозділі кольорових і спектрональних матеріалів Інституту ґрунтознавства АН СРСР (до кінця 1950-х років).

9 грудня 1975 р. М. А. Комарницький відійшов у вічність, похований на Ваганьківському цвинтарі в Москві. До останніх днів свого життя він продовжував цікавитися розвитком вітчизняної авіації.

О. Шейн

Про М. А. Комарницького

1. **Пістоленко І. О.** Комарницький Микола Антонович / Енциклопедія сучасної України. – Київ, 2014 – С. 161. – Т. 14.
2. **Настенко Л.** Комарницький Микола Антонович [Електронний ресурс] / Нац. авіац. ун-т. – Електрон. дані. – Київ,

2018. – Режим доступу: <http://er.nau.edu.ua/bitstream.pdf>.

3. **Жук В. Н.** З когорта перших // Рад. Поділля. – 1978. – 7 трав.

30 грудня

Подвижник подільської народної хореографії

*До 70-річчя з дня народження
Олександра Олександровича Небесного*

Народ України віками творив свою самобутню культуру, невід'ємною складовою якої є танцювальне мистецтво. Поряд із піснею танець став одним із найбільш яскравих та емоційних проявів духовного життя народу.

Значна частина народної хореографії Поділля дійшла до наших днів, завдяки діяльності етнографів, фольклористів і митців-хореографів. Серед подвижників хореографічного мистецтва Хмельниччини, чи не найяскравіше сяє зоря Небесного Олександра Олександровича, який своєю благородною працею зробив цінний внесок у збереження традиційної спадщини рідного краю і України.

О. О. Небесний – подільський хореограф, який у 70-90-ті роки ХХ ст. творив неповторне обличчя не лише подільської, а й української хореографії – народився 30 грудня 1949 року у родині військових. Земна дорога майбутнього провідного митця танцювального жанру розпочалась у древньому і надзвичайно красивому місті Кам'янці-Подільському. Але так як батько військовий, сім'я переїжджає в місто Хмельницький. І з 1956 по 1966 роки Олександр навчається у Хмельницькій середній школі № 10.

Доля його ще з дитинства покликала у чудовий світ танцю. Своім мистецьким хистом впродовж шкільних років Олександр щедро засівав подільську землю зерном таланту і любові до народного танцю. Адже він дуже майстерно оволодівав азами цього мистецтва. Першим його педагогом-хореографом була Теплова Ірина Сергіївна, яка викладала класичний танець у Хмельницькому Палаці піонерів. А далі Олександр продовжував відточувати свою виконавську майстерність в ансамблі народ-

ного танцю «Веселка» Хмельницького будинку культури, який на той час очолював самовідданий і одержимий хореограф – Клімчук Юрій Іванович.

Через все своє життя Олександр Олександрович проніс незабутні спогади про Державний ансамбль пісні та танцю «Подільська» Хмельницької обласної філармонії, а також Державний ансамбль танцю «Надзбручанка» Тернопільської обласної філармонії, де він працював артистом балету. Головним балетмейстером та постановником танців цих двох колективів був видатний подільський краєзнавець і хореограф Данічкін Олександр Володимирович. Два роки служби у військовому духовному оркестрі Кам'янець-Подільського військового училища досить вагомо збагатили мистецький досвід молодого Олександра. В 1974 році Олександр Небесний закінчив навчання у Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті і здобув вищу освіту за спеціальністю вчитель історії та суспільствознавства. Паралельно у цьому ж інституті навчався на хореографічному відділенні факультету суспільних професій і по закінченню отримав диплом хореографа.

Прагнучи до самостійності і самореалізації в царині хореографічного мистецтва, Олександр Небесний у листопаді 1975 року на базі Хмельницького обласного Будинку культури профтехосвіти створив фольклорно-етнографічний ансамбль танцю «Поділля». І вже з самого початку роботи з колективом він організовував етнографічні експедиції по селах Хмельниччини та інших регіонах України. З метою більш досконалого вивчення української фольклорної спадщини він ретельно збирав і записував все нові і нові танці, що поповнювали репертуар колективу. За десять років творчої діяльності з ансамблем «Поділля» було здійснено сценічні обробки майже 20 танців. Серед них особливо треба відмітити танці, які добре сприймалися глядачем та фахівцями: «Бакотчанка», «Клин», «Оляндра», «Подільська полька», «Веснянка», «Кривуляк», «Дев'ятка», «Буковинський весільний», «Дуботанець», а також не менш популярними були хореографічні композиції: «На Івана, на Купала», «Подільські вечорниці» та «Подільські гуляночки». Через чотири роки після створення, у 1979 р., ансамбль отримав почесне звання «Народний».

Збагативши концертну програму ансамблю барвистою палітрою українських народних танців, Олександр Олександрович вивів «Поділля» на рівень провідних творчих колективів України. Це дало змогу його учасникам брати активну участь у масштабних мистецьких заходах. Так ансамбль «Поділля» з гідністю представляв Україну в культурній програмі Міжнародного спортивного форуму «Олімпіада-80» у Москві. А ще через рік показував своє мистецтво, красу і неповторність українського народного танцю у 5 країнах Африки (Ангола, Сьєрра-Леоне, Бенін, Конго, Гвінея). Особливим був 1985 рік. В цей зірковий для «Поділля» час ансамбль досяг своїх вершин за весь час свого існування. Молоді танцюристи з Хмельницького прийняли участь у культурній програмі 12-го всесвітнього фестивалю молоді у Москві та здійснили неймовірну на ті часи подорож до далекої Канади. Об'їздивши практично всі провінції країни, ансамбль «Поділля» мав шалений успіх у корінних канадців та представників української діаспори.

Наступним витком творчої діяльності Олександра Олександровича було створення у 1986 році на базі Будинку культури Хмельницького заводу «Термопластавтомат» нового ансамблю українського народного танцю «Гонта». Протягом 7 років діяльності хореограф разом з учасниками колективу зуміли довести свою творчу довершеність на багатьох сценах України та далекого зарубіжжя. Здійснені постановки танців: героїчного козацького «Гонта», гуцульських «Коломийка» та «Аркан», подільських «Плескач», «Варварка», «Капіруш» та хореографічної композиції «Вечорниці на Поділлі» надовго залишили добрий слід у прихильників народного танцю, а також професійних фахівців.

Найбільшого кар'єрного росту і високого професіоналізму О. Небесний досяг у 1993-2003 роках, коли був запрошений українською діаспорою до Канади. Цілеспрямованість, наполегливість і самовідданість, великий досвід та щира любов до українського народного танцю дали йому великий шанс зайняти посаду художнього керівника, хореографа-постановника та виконавчого директора школи українського народного танцю «Явір» у місті Торонто. За період роботи Олександра Олександровича кількість учасників школи зросла від 100 до

350 дітей. За кошти школи було пошито і придбано більше 450 комплектів сценічних костюмів. Згодом при школі «Явір» Олександром Небесним були створені нові ансамблі українського народного танцю: «Дніпро», «Трембіта», «Черемош», «Карпати» та «Канів». Для цих колективів ним було поставлено понад 50 українських народних танців та обрядових композицій.

І, нарешті, ще один незабутній штрих повноцінного мистецького життя Олександра Небесного в Канаді. У 1996 році у м. Торонто хореографом з Хмельниччини було започатковано єдиний в Канаді щорічний Молодіжний фестиваль українського народного танцю. Цей фестиваль має славу історію і збирає юні таланти самобутнього мистецтва до сьогоднішнього дня.

Олександр Небесний співпрацював та навчався у таких видатних фахівців свого краю як Ластівка Дарій Григорович та Васків Валерій Васильович з Буковини, Петрик Володимир Васильович та Дана Петрівна Демків з Гуцульщини, Попович Іван Юрійович та Балог Клара Федорівна з Закарпаття. З особливою вдячністю О. Небесний згадує видатних хореографів України, які передавали йому свій досвід та вчили його майстерності постановки українських народних танців. Це корифеї українського танцювального мистецтва – Олександр Володимирович Данічкін, Анатолій Михайлович Кривохижа та Мирослав Михайлович Вантух.

Найважливішим доробком у педагогічній діяльності Олександра Небесного є виплекання нового покоління танцюристів-фахівців, які понесли в світ щедру і велику школу свого вчителя – український народний танець. Він навчив і виховав велику плеяду спеціалістів, які стали викладати український народний танець не тільки в Україні, а й в багатьох країнах світу.

З метою збереження та популяризації творчих надбань, Олександр Олександрович і сьогодні продовжує працювати на ниві хореографічного мистецтва. Він систематизує практичні та теоретичні матеріали, пише нариси та книги про історію та розвиток українського народного танцю, подільської фольклорної спадщини, зокрема. Активно проводить теоретичні та практичні семінари. Здійснює хореографічні постановки в ансамблях українського народного танцю в Україні, Канаді та США.

Л. Тарнавська, О. Айвазян

Про О. О. Небесного

1. **Іванішена Н.** «Поділля» – 20! // Хмельницький вечірній. – 1995. – 30 груд.
2. **Майстер-клас із подільського народного танцю** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kgpa.km.ua/node/2302>.
3. **Тітов В. С.** Розвиток танцювального фольклору на Поділлі // Культура Поділля: матеріали другої наук.-практ. конф. – Хмельницький, 1993. – С. 126-128.
4. **Чопенко В.** Барви «Поділля» // Рад. освіта. – 1985. – 9 серп.

Показчик персоналії

А

Абрамов В.М. 42
Авагян О.Б. 46, 132-135
Алексєєв Я.С. 50
Аляб'єв А.Я. 46
Андрощук С.І. 17
Антонович В.Б. 18
Антонюк В.П. 28
Атаманчук П.С. 32
Ахматова А.А. 31

Б

Бабій Я.С. 38
Бабійчук І.А. 33
Бажан М.П. 44
Байдич О.В. 24
Балуховський М.П. 28
Балюк М.Б. 41
Банних В.І. 32
Бараболько М.П. 37
Баранов В.П. 43
Бацевич Ф.С. 27
Бенюк В.О. 21
Береза Н.М. 24
Берека В.Є. 45
Бернадська Н.І. 28
Беляєв В.П. 25
Білецька К.Л. 13
Білоус А.М. 19
Бойко В.В. 26
Бойко Д.В. 41
Болбочан П.Ф. 32
Ботін М.П. 13
Букатевич Ю.В. 23
Булаєнко В.Д. 39

В

Вайсман Г.А. 43

Василяшко В.Ф. 31
Василюк В.Ф. 21
Венгрженовський С.О. 44
Вітлінський В.В. 51
Вітте де Ян 34, 96-98
Войтович Б. 49
Волівач В.С. 33
Врублевський І.О. 14

Г

Гавришкевич І.Ю. 15
Гальчевський Я.В. 45
Ганицький Т.Д. 35
Герасимчук В.О. 29
Гіжицький Я.М. 27
Гловацький Ф.К. 51
Голота В.В. 33
Гончаров М.Д. 29
Гончарук Н.І. 17
Ганчарук В.О. 22
Гончарук Ф.Є. 29
Гордієнко К.О. 43
Горлачук В.В. 40
Гославський М. 47
Григор'єва Г.С. 39
Гроза С.В. 37, 109-111
Губенко П.М. (див. О. Вишня) 47
Гудзенко Ж.П. 40
Гуйванюк Н.В. 47
Гуменюк С.К. 50
Гуцал В.О. 16

Д

Давидов Ю.М. 36
Данилишин С.І. 16, 63-65
Дацюк В.Л. 17
Дзюрак В.С. 34

- Дейнека Т.Д. 15
Димінський А.І. 49
Діденко З.О. 22
Дложевський С.С. 43
Дорошенко В.О. 51
Драй-Хмара М.О. 42
Дроздовський Л.А. 21
Дубровський О.О. 31
Дудін О.П. 21
Дузь І.М. 47
- Є**
Єгоренков В.Д. 26
Ємець О.І. 16
- Ж**
Жилін О.І. 37
Житецький Г.П. 25
Жмійовський А.П. 10
Жовнір О.Б. 31
Жулкевський І.С. 38
Жулов Ф.Є. 14
- З**
Зайцев Л.М. 45
Зайчук Б.О. 39
Зайчук В.О. 40
Зборовець В.С. 21
Зеленюк І.С. 41
Зельдович М.Г. 37
Зноба В.І. 17, 68-70
Зозуля І.С. 38
Зьолк В.Л. 29
- І**
Ігнатенко М.А. 28
Ільїнський В.М. 35
- К**
Каблукова О.К. 43
Калда Г.С. 34
Калинюк Т.Г. 30
Калініна В.М. 22
- Капличний В.О. 22
Карась П.П. 17, 65-68
Караулов А.Г. 46
Карачківський М.Ф. 43,
123-125
Карашевич Н.С. 36
Карван С.Л. 36, 106-109
Карвасарний В.І. 23, 82-85
Каспрук А.А. 23
Кафенгауз Б.Б. 34
Качура-Фалієєва К.М. 47
Кваско М.З. 48
Кеба О.В. 36
Кельріх М.Б. 33
Кжишківський С. 16
Кільчевський М.О. 31
Кіницький Я.Т. 20
Клец М.З. 38
Климович С.І. 24
Козярьський В.В. 20
Кокойко І.М. 35
Комарницький М.А. 49,
135-138
Копержинський К.О. 46
Копитман М.Р. 49
Коссак-Щуцька С.Т. 38,
116-119
Коссак Ю.Ф. 50
Коханевич Є.В. 25
Коцюбинська І.М. 34
Кошарський К.К. 46
Кравець В.М. 26
Кравченко О.А. 16, 61-63
Кравчук В.І. 30
Краснопольський О.В. 30
Крук І.М. 25
Крученко І.Г. 23
Кудашов Г.М. 16

Кудрявцева О.П. 33
Кутей М.М. 28
Кутень І.О. 25, 85-86
Кухаренко Ю.В. 24
Кучерук О.С. 41
Л
Лазор К.Л. 14
Лашко Н.С. 47
Левенцов В.В. 36
Лепікаш Г.А. 39
Лесик О.В. 17
Ліпкан М.Ф. 51
Літошенко М.П. 42
Лозовий В.С. 27
Лупан Л.С. 18
Лушійчук В.В. 50
Любінська Л.Г. 28
М
Мазур Б.М. 34
Майорець А.І. 34
Мак В.Т. 19
Малахов О.В. 32
Малік М.Й. 40
Мамалига А.І. 30
Маняк В.А. 46
Маркова С.В. 19, 71-73
Мартос Б.М. 29
Марчинський В. 11
Марчук В.М. 19
Мастерс О.О. 31
Мегик П. 32
Михайловський А.Г. 12
Михайлюк О.Й. 38
Міляр Е.Р. 20
Молдован Н.А. 25
Морачевський П.С. 42
Мороз Г.М. 51
Музика В.П. 46

Н
Небесний О.О. 51, 138-142
Негода Б.М. 26, 87-89
Ненцінський А.Й. 35
Нечипорук В.М. 46
Нечипорук В.П. 18
Нікольчук М.Л. 49
О
Овсійчук В.А. 36
Огородник Я.А. 45
Оліневич В.О. 45
Онацький Є.Д. 18
Орлінський Б.В. 26
П
Павловський І.Г. 21
Пашенко О.М. 37, 112-115
Пенський Ю.Р. 30
Петлюра С.В. 29
Петров М.І. 18
Петрук Н.К. 41
Піпа Л.В. 44
Підгаєцький В.Я. 36
Плющ Т.М. 39
Потоцький С.Р. 9
Примуда С.Й. 28
Приступа М.І. 40
Причишин-Кліновський
С.М. 26, 89-92
Прокопчук В.С. 35, 102-106
Р
Радзієвський М.І. 48
Рогов В.М. 22
Розенберг А.Г. 19
Роїк М.В. 17
Ройтер І.М. 43
Романович Ж.О. 27
Рубчакова К.А. 48
Руданський С.В. 16

Рудик І.Л. 42
С
Савчук М.П. 50
Свежевський С. (див.
Серафим) 13
Свіргунець Є.М. 26, 93-95
Сердунич Л.І. 20
Ситар Л.Л. 38
Сівелов Й.Т. 35
Сіцинський Ю.Й. 44
Січинський В.Ю. 32
Слободян М.Л. 48
Сморжевський В.Й. 41
Смотрицький Г.Д. 44
Сохацька Є.І. 38
Стадник Б.П. 31
Станішевська Є.К. 35,
99-101
Стасюк І.А. 20, 74-77
Стрельбицький Микола
Петрович 30
Стрельбицький Михайло
Павлович 40
Суров'як Р.Ю. 45
Суходоля А.І. 24
Сушко Л.Г. 44, 128-132
Т
Тимошук Д.І. 46
Тимчук М.Ф. 50
Ткачук І.О. 21
Тлустий П.П. 20
Ф
Федунець М.Ф. 15, 58-61

Фельдман С.С. 39
Фудаковський І. 20
Х
Хардіков Я.Д. 47
Хім'як В.А. 39
Храпач Г.Я. 32
Ц
Цицалюк Г.Н. 42
Цудзевич Б.О. 25
Ч
Чайковський І.О. 11
Чеботарьов М.Г. 31
Чубинський П.П. 19
Ш
Шаров В.В. 50
Швець В.О. 49
Шимонович І.І. 14
Широцький К.В. 41
Шліхтер Є.С. 19
Шолом А. 20
Штурбабін В.В. 33
Щ
Щербанюк Г.О. 21
Щипківський Г.П. 28
Щур В.Г. 22, 80-82
Ю
Юрков І.М. 48
Я
Яворський М.І. 49
Яремчук А.А. 16
Яропуд З.П. 27
Ясіновська М.І. 33

Відомості про авторів історичних та біографічних довідок

Адамський Віктор Романович	–	кандидат історичних наук, доцент Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії член НСК України
Айвазян Олена Борисівна	–	кандидат історичних наук, директор наукової бібліотеки ХНУ
Байдич Олександр Васильович	–	заслужений працівник освіти України, почесний краєзнавець України
Байдюк Наталія Кирилівна	–	головний зберігач фонду Хмельницького обласного художнього музею
Баженов Лев Васильович	–	історик, доктор історичних наук, професор, директор Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при Кам'янець-Подільському національному університеті ім. І. Огієнка
Берека Віктор Євгенович	–	доктор педагогічних наук, професор, ректор ХОШПО
Блажевич Юрій Іванович	–	кандидат історичних наук, голова Хмельницької міської організації НСК України
Будзей Олег Васильович	–	журналіст, почесний краєзнавець України
Вашеняк Ірина Богданівна	–	кандидат історичних наук, проректор ХОШПО

Ващук Надія Іванівна	–	вчитель-методист Кам'янець-Подільської ЗОШ № 16
Візнюк Вероніка Григорівна	–	провідний науковий співробітник Державного історико-культурного заповідника «Межибіж», член НСК України
Григоренко Олександр Петрович	–	красзнавець, доктор історичних наук, член НСК України
Грицишина Олена Олексіївна	–	завідуюча сектором Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки
Данилюк Людмила Миколаївна	–	заступник директора Хмельницького обласного літературного музею
Єсюнін Сергій Миколайович	–	кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Хмельницького обласного краєзнавчого музею
Западенко Ігор Валентинович	–	заступник директора Державного історико-культурного заповідника «Межибіж»
Климчук Людмила Вікторівна	–	кандидат історичних наук, директор бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
Косюк Галина Францівна	–	журналіст
Кульбовський Микола Михайлович	–	мистецтвознавець, член НСЖ України

- Матвєєв Андрій Юрійович** – кандидат історичних наук, член НСК України, голова циклової комісії суспільних дисциплін Хмельницького торговельно-економічного коледжу КНТЕУ
- Міхалевський Віталій Цезарійович** – кандидат фізико-математичних наук, доцент ХНУ, голова обласного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка
- Олексів Ярослава Іванівна** – завідувача відділу наукового обліку фондів Хмельницького обласного художнього музею
- Павлюк Олександра Ярославівна** – завідувача відділенням Кам'янець-Подільського коледжу культури і мистецтв
- Семенова Анна Миколаївна** – аспірантка Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
- Синиця Надія Миколаївна** – заслужений працівник культури України, член НСК України, учений секретар Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки
- Сковерко Людмила Михайлівна** – старший науковий співробітник Хмельницького обласного художнього музею
- Тарнавська Людмила Вікторівна** – фахівець у галузі культури
- Тютюнник Микола Валерійович** – магістрант історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка

- Фролова
Марія Володимирівна** – завідувача науково-експозиційним відділом Хмельницького обласного художнього музею
- Шеїн
Оксана Миколаївна** – головний бібліограф Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки
- Шкробот
Петро Михайлович** – краєзнавець, член НСЖ України та НСК України
- Янчишина
Яна Валеріївна** – молодший науковий співробітник Хмельницького обласного літературного музею
- Янюк
Яна Валеріївна** – молодший науковий співробітник Хмельницького обласного літературного музею

Список аббревіатур

АМ – Академія мистецтв
АН – Академія наук
АПН – Академія педагогічних наук
ВАТ – Відкрите акціонерне товариство
ВКП – Всесоюзна комуністична партія
ВСК – Всеукраїнська спілка краєзнавців
ВУАН – Всеукраїнська академія наук
ДТСААФ – Добровільне товариство сприяння армії авіації і флоту
ЗАТ – Закрите акціонерне товариство
ЗОШ – Загальноосвітня школа
ЗСУ – Збройні сили України
ІНО – Інститут народної освіти
IFLA – Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ
КДАіС – Київська духовна академія і семінарія
ЛКСМУ – Ленінська комуністична спілка молоді України
МАУП – Міжрегіональна академія управління персоналом
МТС – Машинно-тракторна станція
МОЗ – Міністерство охорони здоров'я
МОН – Міністерство освіти і науки України
НААН – Національна академія аграрних наук
НАДПСУ – Національна академія Державної прикордонної служби України
НАМН – Національна академія медичних наук
НАН – Національна академія наук
НАОМА – Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
НБУ – Національний банк України
НВК – Навчально-виховний комплекс
НС – Національна спілка
НСЖ – Національна спілка журналістів
НСК – Національна спілка краєзнавців
НСМНМ – Національна спілка майстрів народного мистецтва
НСП – Національна спілка письменників

НСХ – Національна спілка художників
ОДА – Обласна державна адміністрація
ОТГ – Об'єднана територіальна громада
ОУНБ – Обласна універсальна наукова бібліотека
ПАТ – Публічне акціонерне товариство
ПП – Приватне підприємство
ППД – Перспективний педагогічний досвід
СЖ – Спілка журналістів
смт – Селище міського типу
СРСР – Союз Радянських соціалістичних республік
СП – Спілка письменників
СХ – Спілка художників
США – Сполучені Штати Америки
ТОВ – Товариство з обмеженою відповідальністю
ТУ – Технічні умови
УА – Українська академія
УААН – Українська академія аграрних наук
УАПЦ – Українська автокефальна православна церква
УБА – Українська бібліотечна асоціація
УНР – Українська Народна Республіка
УПА – Українська повстанська армія
УПЦ – Українська православна церква
УРСР – Українська Радянська соціалістична республіка
УФК – Український фонд культури
ХНУ – Хмельницький національний університет
ХОШПО – Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Довідково-інформаційне видання

Календар
знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини
на 2019 рік

Відповідальна за випуск:
Чабан К.А.

Комп'ютерне опрацювання, редагування,
комп'ютерна верстка:
Грицишина О.О., Шмаль Т.А.

Дизайн обкладинки: *Шмаль Т.А.*

Підписано до друку 19.11.2018 р. Формат 30×42/2.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографією. Тираж 100 пр.
